kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

SAYI: 21 ARALIK 1996

100.000 TL. (KOV DAHİL)

ISSN 1300-5836

GERİLLA KOMUTANI BİR KADIN

• • • • • •

hafta sonu *okuyorum öyleyse beni vurun*

CEM YILMAZ HAYALLERİ YIKTI

• • • • • •

ikd kitap oldu

Lewis Carroll

"HAYIR DEMEYE HAKKIM YOKTU"

çocukken cinsel istismara uğrayanlar anlatıyor

Merhaba,

Çocuklukta yaşanan cinsel istismar, bunu yaşayan bir insanın tüm hayatını, ilişkilerini, cinselliğini etkileyen bir olay. *Pazartesi* nin Ekim sayısında, çocuklara yönelik cinsel istismarla ilgili bir yazı ve bu konuda tanıklık yapmak isteyen bir okurumuzun çağrısını yayınlamıştık. Çağrıyı yapan ve buna yanıt veren üç kadın, yaşadıklarını konuştular. Amerikalı psikiyatr Sandra Blooms'la yaptığımız görüşme de çocukların cinsel istismarı konusunda çok şey anlatıyor.

Dergimizin bu sayısında birbirinden çok farklı üç kadına geniş yer verdik. İngiltere'de görüşme imkânı bulduğumuz Haco bir aşiret reisi, bir Kürt örgütünün eski şefi ve gerilla; aynı zamanda da, kremini ve parfümünü dağlarda bile ihmal etmeyen bir kadın. Haco silahlı mücadele verdiği günlerden bugüne nasıl geldiğini anlatırken kadınlıkla ilgili de çok şey söylüyor. Tomris Özden hakkında olumlu ve olumsuz çok konuşulmuş bir kadın; hikâyesini *Şark Çıbanı* adlı bir kitapta anlattı. Tomris Özden'i kendi tanıklığına dayanarak anlatmaya çalıştık. Feministlere, "erkek düşmanı" derler ya, Valerie Solanas gerçekten sıkı bir erkek düşmanı ama her nedense karanlıkta kalmış bir kadın. Başka bir aykırı kadının hayatını filme alma girişimiyle gündeme gelen Valerie'yi tanıtmak istedik.

Tüyap Kitap Fuarı'nda pekçok okuyucumuzla tanışıp sohbet etme fırsatı bulduk. Bu arada Pazartesi'yi daha önce duymamış olan kadınlara da ulaşabildik. Fuar için ikinci basımını yaptığımız *Evlilik Mahkûmları* ve *Ben Bir Feministim* adlı kitapları satın almak ya da satmak isteyen okurlarımız bizi arayabilirler.

Yeni yılda görüşmek üzere.

Ankara. İstanbul. İzmir

Bu ay üç şehirdeki, Ankara, İzmir ve İstanbul'daki okur toplantılarımız,

- 14 Aralık cumartesi günü saat 14.00'de. İstanbul ve Ankara toplantılarımız her zamanki gibi bürolarımızda yapilacak. İzmir toplantısının adresim aşağıda veriyoruz.

Sosyal Etkinlikler ve Çevre Merkezi, Kıbrıs Şehitleri Caddesi, 28/1, Alsancak.

kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

"Beş yaşımdan dokuz yaşıma kadar onsekiz yaş büyük kuzenimin tacizine uğradım"

"bana ailede yaptığından ne anladın?"

çocuk istismarı

Lewis Carroll

Çocukların cinsel istismarı

"Hayır demeye

Aile içinde çocukların cinsel istismarı öyle bir konu ki, ne yaparsanız yapın buzdağının ancak su üzerindeki kısmını görebiliyorsunuz. Cinsel suçlarda kurbanların konuşmaları zaten zor, kurban çocuk olduğunda ise bu iş iyice zorlaşıyor, çünkü bir yetişkinin küçük bir çocuğu tehdit etmesi de kandırması da çok kolay. Ve kolay olduğu kadar da acımasız bir şey. Çocuklar cinsel istismar karşısında tamamen savunmasızlar. Aile kurumu, dışarıdan gelecek saldırılara karşı çocuğu sınırlarken, aile içindeki istismarcıya her türlü imkânı sağlıyor. Ceza kanununda ise bu konuda herhangi bir madde yok!

"Yedi sekiz yaşlarından itibaren üvey ağabeyimin cinsel istismarına uğradım. Üzerimdeyken aynaya koyar kendini seyrederdi. Hâlâ aynalardan rahatsız oluyorum."

"Söze dökülemeyen acılar ömür boyu yaralar"

Amerikalı psikiyatr Sandra Blooms travma sonrası tedavi üzerine çalışıyor. Sandra'yla çocuklukta cinsel istismar üzerine konuştuk. Onun anlattıklarıyla arka sayfadaki söyleşimizde konuşan tanıklarımızın aktardıkları arasında büyük benzerlikler bulacaksınız.

"Çocuklukta uğranılan cinsel istismarın sanılandan daha yıkıcı etkileri vardır. 1987'de Jacebeson adlı bir araştırmacı 100 kadın ve erkek hasta üzerinde bir araştırma yaptı ve bunların 80'inin çocukluklarında cinsel istismara maruz kaldıklarını, kalanının ise aynı dönemde şiddete şahit olduklarını gördü.

Cinsel istismara maruz kalan çocuklar büyüdüklerinde çok çeşitli psikolojik bozukluklar gösteriyorlar; madde bağımlılığı, kronik depresyon, intihar, kendini kesme, anksiyete, psikosomatik acılar, karın bölgesinde sebepsiz ağrılar (çünkü rahim zaman zaman tecavüzü hatırlar) ve her türlü cinsel sorun. Çocukluğunda istismara uğramış ve yaşadıklarıyla yüzleşmemiş kadınlar kendi çocuklarını da istismardan korumakta güçlük çekiyorlar çünkü bu belirtileri gözardı etmeye daha yatkınlar.

Ama istismardan istismara fark var

Çocuklukta istismara uğramak çok ağır bir durum, ancak istismar bir yabancı tarafından yapılmışsa ve çocuk bunu annesiyle konuşup rahatlayabilmişse uzun vadeli, kahcı etkileri olmuyor.

Oysa tanınan, güvenilen birgisi tarafından gerçekleştirilen istismarın etkisi daha ağır ve kalıcı. Bunun başhca iki sebebi var; birincisi bu işi gerçekleştiren yetişkin genellikle çocuğu tehdit yoluyla susturuyor ve böylece konu söze dökülemiyor. İkincisi ise böyle bir durum çocuğun normal ilişki ve güven kavramım bozuyor. Bunun da kahcı etkileri var.

Annenin rolü

Çocuklar annelerinin kendilerini koruyacağına inanırlar. Ve annenin bu konuda eksiklik göstermesi çocuğu başına böyle bir şey gelmesinden daha çok öfkelendiriyor. Çünkü çocuk kendisini koruyamayan annenin suça katıldığına inanıyor ve çocuklar annelerine herkesten çok güveniyorlar.

Anneler istismarda bulunur mu?

Evet, anneler de çocuklarına istismarda bulunuyor ama genel toplam içindeki sayıları çok düşük; yüzde 1-10 arasında. Çocuk istismarı genelde bir erkek suçu.

Hatırlamak

Çocuklukta yaşanan istismarın uzun vadeli olumsuz sonuçlarının tedavisinde en önemli aşama hatırlamak ve söze dökmek. Çünkü kelimelerle ifade edilmeyen travmalar insanın zihnini de çok yaralıyor. Hatırlanan ve dile dökülen acıların etkisi daha kolay geçiyor. Peki ya yanlış hatırlanıyorsa?

Sahte hafıza sendromu

Bu konu istismar üzerine Amerika'da yapılan çalışmalarda önemli bir yer tutuyor. Psikologların ve psikiyatrların yetişkin hastalarının hafızasına gerçek olmayan hatıralar "ektikleri" fikri medyanın büyük ilgisini çekti. Aslında hikâye şöyle başladı: 1992'de Oregon'da Profesör Jennifer Freyd mesleki sebeplerle gittiği bir terapi seansının sonunda çocukluğunda uğradığı istismarla ilgili geriye dönüşler yaşamış. Kendileri de profesör olan anne babası Pennsylvania'da yaşıyorlarmış ve tatilde kızlarını ziyarete geleceklermiş. Jennifer ui kocası onları arayarak durumu anlatmış ve gelmemelerini söylemiş; karısının haberi ve onayı olmadan! Bunun üzerine anne baba kendilerinin böyle bir şey yapmadıklarını ve kızlarının başvurduğu uzmanın onun hafızasına böyle şeyler soktuğuna karar vererek bir vakıf kurmuşlar: Sahte Hatıra Sendromu Vakfı.

Bundan sonra mahkemelerde bilirkişi heyetleri kurularak hafıza üzerine araştırma yapan uzmanların görüşlerine başvuruldu. Bu uzmanlar insan hafızasının yanılabileceğini söylediler. Bence bu durum taciz suçlularının işine yaradı. Yaşadıklarıyla ilgili konuşmakta zaten güçlük çeken kurbanları bir

"Beş yaşlarındaydım, benden on sekiz yaş büyük bir kuzenim vardı. hep birlikte oynardık. Bir gün bana yeni bir oy gösterdi. ben divanın altına girdim o başını örtülerin altına sokarak ba oral seks yaptı. Evde kesinlikle biriierinin olduğunu hatırlıyorum. Ondan sonraki yıllar boyunca beni sevgilisi gibi sevişti."

de kendilerine inanılmaması fikriyle yüz yüze bıraktı.

Bu oldukça karışık bir konudur ama bu uzmanların yaptığı önemli bir hata vardı bana kalırsa. Hepimiz insan hafızasının şaştığım kendi tecrübemizle biliriz, bazen bir adresi bir numarayı yanlış hatırlarız. Ama bu normal hafızadır ve bu kurbanların travmatik hatıralarıyla kıyaslanamaycak bir şeydir. Gözlemlerimiz travmatik hatıraların genellikle doğru hatırlandığım ortaya koyuyor.

Peki çocuğumuzun başına böyle bir şey gelirse?

İlk yapılması gereken şey çocuğun başına bir daha aynı şeyin gelmemesini sağlamak. Daha sonra çocuğu rahatlatmak ve bilgi vermek önemli. Bunun kendi suçu olmadığım, bir daha aynı şeyin başına gelmeyeceğini anlatmak da çok önemli.

Ya kendimizin başından böyle birşey geçmişse?

Öncelikle önemli olan şey hatırlamak. Bunun en iyi yolu terapidir. Ama çeşitli sebeplerle, istemediğiniz için, paranız olmadığı için terapiye gidemiyorsanız yapacağınız en iyi şey bir günlük tutmaktır. Yazın, kaleminizi durdurmadan her gün 10-20 dakika ne isterseniz yazın. Bu hatırlamanıza yol açacaktır. Sonra bununla yüzleşmeye gelir sıra. İnsanın kimliği yaşadığı iyi ve kötü şeylerden oluşur. Ve burada yüzleşilecek olan geçmişin görüntüleridir. Aynı tecrübe yeniden yaşanmayacaktır. Oysa insana hatırlamak böyle bir şeymiş gibi gelir. Halbuki hatırlamayınca insanın geçmişi hortlar ve zihnine istenmedik şeyler yapar. Zihnimize neyin ne yaptığım bilmekte güçlük çekiyoruz. Ama söze dökülemeyen böyle hatıraların çok çeşitli etkileri var; yeme bozuklukları, çok yiyip kusmak, işkolik olmak, sık sık kendini riske atacak şeyler yapmak, mesela şiddete bulaşmak. ABD'de suça bulaşan erkeklerin, fahişelik yapan kadınların çoğu çocukluklarında istismar yaşamış insanlar.

> "İki ayrı kisi tarafından cinsel tacize uğradım. birisi evimizle kalan yakın bir akrabaydı. Öteki ise teyzemin kocasıydı. Birincisinde beş, ikincisinde ise on iki yaşlarındaydım. Teyzemlerin evi küçüktü. onlara kalmaya gittiğimde teyzem ve enistemle birlikte yatardım. Sabahları teyzem cay yapmaya ya da tuvalete kalkardı. enistem elini külotumun içine sokardı. Bir an önce bitsin bu iş diye beklerdim. Konuşursam teyzemin evliliği biter diye düşünüyordum. o yüzden ses çıkarmazdım."

İnsan bu konuyu hatırlayıp dillendirmeye başlayınca önce bir süre yas tutar, bu normaldir. Ama bunu yapmadan yaşadıklarını olumlu bir şeye dönüştürmeye imkân yoktur.

Bir çocuğa bunu neden yaparlar?

Bunun çeşitli sebepleri vardır. Çocuk istismarcılarının çoğu çocukken kendileri de böyle bir şey yaşamışlardır ya da fiziksel şiddete maruz kalmışlardır ve bu ilişki kalıbını benimseyip kurban olmak yerine tâcizci olmayı seçmişlerdir.

Esas önemlisi empati duyguları yoktur, yani karşısındakinin ne hissettiğini algılayamazlar. İstismarcıların çoğunluğunu oluşturan erkekler kadınları da insan olarak değil birer nesne olarak görürler. Onların duyguları olduğunu farketmediklerinden bu duyguları dikkate de almazlar ve cinsel modelleri buna göre şekillendiği için çocukların neler yaşadığını da dikkate almazlar.

Sandra Blooms

Burada kız ve erkek çocuklarımıza nasıl mesajlar verdiğimiz çok önemli. Çünkü insan bu tür kalıpları çocukluktan öğreniyor. Ayrıca itaatkâr çocukların daha çok istismar kurbanı olduklarını aklımızda tutalım.

Lewis Carroll

hakkım yoktu!"

Çocukluklarında cinsel istismara uğramış üç kadın konuştu

Bu dünyadan alacağım var!

"Bir rüyam var; depo gibi bir yer var, orada bir çocuk var, çaresiz. Ben odanın dışında onu görüyorum, o çocuk da benim. Ama ona ulaşıp yardım edemiyorum. Ben çocukluğumu yokettim. Çocukluğumu geri istiyorum. Bu dünya bana borçlu. Benim alacağım var bu dünyadan."

Gaye: Ban tahminen beş yaşımdan dokuz yaşıma kadar on sekiz yaş büyük bir kuzenimin, ilkokul ortalarından on iki yaşıma kadar da benden iki yaş büyük bir başka kuzenimin tacizine uğradım. İkisiyle de aynı evde yaşamıyordum.

Nursel: Benim de aşağı yukarı beş yaş civarında başlayan ve on bir yaş civarında biten bir tecrübem var, üvey abim tarafından.

Çiğdem: Ben ilk defa birilerine bu konuyu anlatıyorum. İlkokul üçüncü sınıfa giderken ilk defa yakın bir akrabamızın büyük şehre çalışmaya gönderilen ve uzun zaman bizim yanımızda ikamet eden ve benden oldukça büyük oğlu tarafından yaklaşık iki yıl süreyle taciz edildim. Daha sonra, orta birde eniştem tarafından, yaklaşık bir yıl tacize maruz kaldım. Buna öfkelendiğimi hatırlıyorum ama rahatsızlık duyduğumu hatırlamıyorum, hatta uzun süre unuttum. Evliliğim belli bir aşamaya geldikten sonra, ne bileyim hani geçerken ellemek, el şakası yapmak falan vardır ya, onlardan çok rahatsız oluyordum, öyle hatırladım.

Gaye: Ben hiç unutmadım ama neler hissettiğimi hatırlamam terapiyle oldu.

Nursel: Ben de hiç unutmadım ama terapiye iki defa gittiğim halde devam edemedim.

Çiğdem: Bana ilk taciz eden evlendirildi ve ne yazık ki tam yanımızdaki boş eve taşındı. Köyünden bir kız almıştı, o kıza karşı aşırı bir ilgim var, evine gidiyorum, kocası geldiği zaman çıkıyorum. Bu sıralarda liseye falan gidiyordum, kadını çok seviyorum. Evde oturup işte börek falan yapan bir ev kadını, başı bağlı. Dövüyor mesela kadını, ben kadının arkadaşı, dert ortağı olmaya çalışıyorum. Yan komşumuz olunca adam da çok sık gidip gelmeye başladı tabii bize, ama ben hiç konuşmadığımı hatırlıyorum. Misafir geldiklerinde hemen kaçıyorum, mahallede arkadaşıma gidiyorum, uyuyorum falan. Hep şunu düşünüyorum, bunlar cinsel ilişkide bulunuyor, yeterli bir şey olmuyor, istediğini alamadığı için kadını dövüyor. Enişte mle zaten sürekli birlikteydik, ona da yaşım ilerledikten sonra bir düşmanlık başladı. Artı teyzemle araları bozuldu ve çok sonraları doğru düzgün bir cinsel yaşamları olmadığını ve bunun teyzemden kaynaklandığını öğreniyorum. Teyzem otuz yaşında menapoza giriyor ve cinsel olarak tamamen kopuyorlar. O yaşa kadar niye yapmayıp da o yaşa gelmemi bekledi bilemiyorum. Çünkü daha önce de onlar bize çok gelirlerdi. Daha önce çok cılız bir çocuktum, zamanının gelmesini beklemiş yani olmamı beklemiş.

Gaye: Ben tacizcimle konuştum. Yazlıkta bir aile ortamında eline bir pusula tutuşturdum; "Ben küçükken yaşadıklarımızla ilgili konuşmak istiyorum. Konuşmaya gelmezsen karın ve çocukların ilgilenecektir," diye bir de tehdit savurdum. Ben yüzleştikten sonra çok ilginç bir şey oldu, o notu şortunun cebinde unutmuş, kızı bulmuş, on yedi on sekiz yaşında bir kız. Annesine vermiş. Konuştuğumuzun ertesi günü karısı geldi. Yüzünü görünce bir şey konuşacağım anladım. Ben karısı bana bağırıp çağıracak, reddecek sandım. Çok ilginç bir şey bana o güne kadar ki en büyük yardımı karısı yaptı.

Nursel: Anlattın karısına yani?

Gaye: Söyledim. Yaşlarımızı sordu, ilginç bir şey karısının kendi teyzesine dayısı yapmış aynı şeyi. Teyzesi de bunu yirmi beş yaşlarında filan söylemiş kendi annesine, kadının anneannesine. Teyzesinin hep huzursuz biri olduğunu, bakire çıkmamak korkusuyla uzun süre evlenmediğini, sonra evlenince bakire çıktığım, evliliğinde huzur yüzü görmediğini, onları da huzursuz ettiğini söyledi. O yüzden bana çok anlayış gösterdi. Yani başka bir taciz benim yardım görmeme sebep oldu. Biz o kızla sarıldık, ağladık, o benim ablam oldu. Ve çok ilginç şeyler söyledi, gerçi sonra görüştüğümüzde onları sildi ama o ilk tepkiyle şunları söyledi, "Gel kızım kucağıma otur. diyor. Hiç on yedi yaşındaki kız babasının kucağına oturur mu?" Sonra yeğeni var, on iki yaşındayken, eve geldiğinde kocasını onunla güreşirken bulduğunu, o arada iki oğlan çocuğu olduğunu ve onlarla değil de kızla güreştiğini ve bunu görünce çok sinirlendiğini anlattı. Yani fırsat bulsa, uygun ortam olsa bunu tekrarlama eğilimi var. Körpe bedenlere bir ilgisi var demek ki. Ben ders çalışır gibi yazdım neler söyleyeceğimi, unutmayayım diye. İçki içiyor, karısı bana alkolsüz yakalayabilmem için kaçta gitmem gerektiğini söyledi. İkinci konuştuğumda, "Bu hafta anılarım canlandı," dedi, "O yapmadım dediğim şeyleri yapmış olabilirim," dedi. Ben rahatladım, sırtımdan on tonluk bir yükü ona devrettim.

Nursel: Demek ki sen konuşmadan evvel o da bunları unutmuş.

Çidem: Siliyorlar.

Gaye: Tümden yokedemediği için minimuma indirip sildi herhalde. Bilinçaltı o derece güçlü olabilir. İki yıl önce gördüğümde yüzünde bir boz yeşil maske var gibi hissetmiştim, kendisiyle barışık olmayan biri, başkalarını dinlemeden konuşuyor. Hep onun dediği duyulacak.

Nursel: O da bir yüzleşme yaşıyor... Ben unu mak istediğim şeyleri zaman içerisinde kendiliğind unutuyorum. Evliliğimle ilgili hiç bir ş hatırlamıyorum mesela. Hep kaçma seçtim, terapilerden de kaçtım. Ben o d nemi hatırladığımda anneme de çok öfk lendiğimi farkediyorum. Beni korumadı için onu suçluyorum.

Gaye: O beni korumadı duygusu be de de var. Annem [illegible] bir i bunu fa ketmeyebilir. Teyzem bir defa farketmiş ben kuzenimin kucağında otururken od ya girdiğinde yüzüm kızarmış. O akşa beni polis sorguya çekiyormuş gibi hisse tim ve inkâr ettim. Sanki ben suçlanaca mışım gibi geldi. Ama annemin kardeşim doğdukt sonra beni terkettiğini düşündüm. Sonra bütün suçlamalar bir tarafa gömüldü ve hayatım boyun her şeyde annemi suçladım. Sonra terapide anladı ki bu kadın beni korumadı niye bana bu kadar k rışma hakkım görüyor kendinde diye kızıyorum.

Nursel: Orada şu karışıyor bence, korumayı d şarıya karşı yapıyorlar, bakkaldan korur da o ev içindeki şeyden seni koruması gerektiğini bilmiyor

Gaye: Halbuki ben de sokaktan istediğim kad geç geleyim korkmam ama evin içinde yalnız ka mak beni korkutuyor. Şu anda bu kalmadı ama e girdiğim an ilk yaptığım bütün odaları dolaşıp b bakmak kimse var mı diye ve sonra televizyonu, ra yoyu, teybi açmak. Beş yıl önce terapiye başladığı dönemde çok gergindim. Her şey ve herkes üzerim geliyor gibiydi. En çok da annemle aramda gerginl vardı. Yemekle ve bedenimle ilgili sorunlarım varc İncecik olursam herşey iyi olacak, ilişkilerim yolu da gidecek diye katı bir diet izliyordum, takıntılı b şekilde... Arada da özellikle kendime yasakladığı şeylere saldırıyordum, sonra hazmedebilmek ve b an önce çıkıp gitmeleri için bir sürü ilaç yutuyo dum. Üstelik on bir yıl önce bir mide ameliyatı geçi miştim. Bir gecede 70-80 tane hap yuttuğumu bil yorum ve bu tek defa değildi. Her şeyin benim pla ladığım, düşündüğüm gibi gitmesi gerekiyordu, yol sa aşırı huzursuz oluyordum. Masum dokunuşları cinsel olarak algılamak yüzünden, dokunulmakt rahatsız oluyordum, ben de pek dokunmuyordu kimseye. Ayrıca cinsellikte de şefkât ihtiyacı duy yordum. Doğrudan kalçama, göğsüme dokunulmas şakayla bile olsa çok rahatsız ediyordu, bu evlilik de huzursuzluk nedeni oldu. Orgazm olmuyordu masturbasyonla bile.

Çiğdem: Ben ilk olayda kimseyi suçlayamıyoru çünkü annem babam o sıralarda başka şehirdele

anneannem var ama o yaşlı ve rahatsız. Fakat ikinci de teyzemi suçluyorum, bunu şu anki konuşmalardan çıkarıyorum. Sanki bilip gözyumuyordu gibi geliyordu bana. Senin söylediklerinden birşeyler çıkardım, sanki ben bir şey veremiyorum bu adama ama bari ellemekle de olsa ufak tefek bir şeyler yaşasın. Yalnızca elini külodumun içine sokarak, sanki beni tatmin etmeye çahşıyor gibi. Ben o duyguyu bilmiyorum ki o anda. Yani hoşuma gidiyordu gitmiyordu diye bir şey de hatırlamıyorum ama zannetmiyorum çünkü büyük bir öfke var. Yani ne yapacaksan bir an önce yap da kalkayım gideyim. Ve yahut da teyzem gelsin de kurtarsın.

Nursel: Tam bir boyun eğme var orada.

Çiğdem: Evet, tam bir boyun eğme. Bende hâlâ büyüklerine karşı gelememe var. Çocukluktan gelme bir alışkanlık. Yaşı kendimden büyük olan birisine asla itiraz edemiyorum.

Nursel: Ben annemin hissettiğini, ya da bildiğini sanmıyorum. O evdeyken olmuyordu bunlar, hatırladıklarım en azından kimsenin olmadığı zamanlardaydı. Anneme öfkem daha çok şundan, dövdüğü için korkuyordum ondan ve beni sevmediğini düşünüyordum. Anneme söylersem ya beni döverse yine, babam zaten uzak işe gidiyor, geliyor. Onun dışında da dört erkek kardeş var. Ama bugün şunu düşünüyorum, annem hangi çocuğuna yeterli ilgi gösterebildi ki bana göstersin.

Ona öfkelenme sebeplerimden bir tanesi de erkek kardeşime bana davrandığı gibi davranmıyor mesela. Ona hâlâ sarılıp öpüyor.

Gaye: Sıcak Yuva Masalı'nda okudum, çocuklara cinsel istismarın kanunda da yeri yok.

Nursel: Tecavüze verilen cezanın yarı fazlası mı ne..

Gaye: Bekâretin yerindeyse bunun kanıtı da yok. Benim bekâretime herkes çok dikkat etti.

Nursel: Ben bunu yapan insanların yıllarca hapislerde tutulmasını ya da asılıp kesilmesini savunmuyorum. Onların da bir tür tedaviden geçmesi gerek. Sen beş yıldır terapiye gidiyorsun, ne zorun vardı? Onlar da bununla yüzleşmek zorunda kalsın.

Gaye: Başkalarının kendi yüzünden acı çektiğini düşünsün. Ben çocuğum olmasından korkuyorum özellikle de kız çocuğum olmasından. Onu koruyamam ya da o kadar denetleyeceğim ki çocuğa da hayat hakkı tanımayacağım diye düşünüyorum.

Çiğdem: Benim mesela sürekli denetim altında olan bir çocuğum var şu anda.

Nursel: Ben çocuğumla her şeyi konuşabileceğimiz bir ilişki kurmaya çalışıyorum. Bir de hayır demeyi bilmesini istiyorum. Benim hayır deme hakkım yoktu çünkü.

Çiğdem: Ben bugüne kadar bu konuyu kimseye söyleme ihtiyacı duymadım. Fakat son zamanlarda şu var üzerimde, sürekli anneme söyleme ihtiyacı hissediyorum. Şöyle düşünüyorum sanki, bugüne kadar bunu ben taşıdım, biraz da annem taşısın ama niye annem bilmiyorum. Eşime söylemek zaten aklımdan geçmemiştir.

Gaye: 28, [illegible], dokuz yaş [illegible] bir oğlu var, bir şirkette çalışıyor.

Çiğdem: Gaye, sen boşanmanda bu olayın etkili olduğunu düşünüyor musun?

Gaye: Bir zaman sonra cinselliğe ilgimi tümüyle yitirdim. Sanki bu dolabın içi çok karışık ben bunu bir boşaltıp düzelteyim de öyle gibi. Evliliğimin ikinci yılında feci bir hal aldım, seksen kilo olmuştum. Sürekli çocukluğumda annemin babamın bana aldığı tatlı şeyleri, o zamanki sevgi yiyeceklerini yemek istiyordum. Sonra bir gün tak etti kilo vermeye başladım, sonra bir yerlerden rahatlatan bir şey olduğunu duymuştum, yogaya başladım, diyetimi değiştirdim. Yogada temel iki şey var, biri temizlemek, birisi de denetlemek. Sanki tacizin arkadan bıraktığı bir pislik var, onu temizlemek. Terapinin iki yılı geçmişti, terapistim hâlâ direndiğimi söyledi. Besim yapabiliyordum, tacize konsantre olup birşeyler çizdim. Melankolik, ağlamaklı yüzler, sımsıkı kapalı ağızlar, midesini tutarak kıvrılmış figürler. Duyduğum acı ve utancı ilk kez o resimleri terapistime gösterirken söze dökebildim, sonrası geldi, annemle konuşma, kuzenimle yüzleşme, yogadan da çok yararlandım teknik olarak. Bedenimle barıştım. Bugün öyle mankenler kadar zayıf değilim, ama aynada gördüğüm insam hoş buluyorum. Son altı ay-bir yıldır insanlara dokunmaya başladım, dokunma yalnızca cinsel birşey olmaktan çıktı benim için. Başkalarıyla da iletişim kurmam artık oldukça rahat. Sağlık sorunlarım minimum düzeyde. Şimdi terapi sürecini, tacizle yüzleşmemi anlatan bir kitap yazmayı düşünüyorum.

Çiğdem: Ben her şey benim denetimimde olsun istiyorum. Bir de kendime dokunulmasından çok rahatsız oluyorum. Mesela sık sık minibüste yolculuk yapıyorum, tıklım tıklım bir araba, adamın hiç şansı yok, dokunmak zorunda. Hep ters davranıyorum, dokunularak sevilmekten rahatsız oluyorum. Kuaföre gitmekten hoşlanmam. Terzi provasından, o tür şeylerden hoşlanmıyorum. Buna karşılık tuhaf bir biçimde bütün arkadaşlarım erkek, ama onlar için bir tür ulaşılmaz kadınım hep. İçlerinden geçiyorsa bile dokunulmazlığı olan bir kadınım.

Nursel: Benim o günlerden bugünlere kalan aynalarla ilgili problemim var. Ağabeyim üstümdeyken ayna orada ve izliyor. Bir ara gözüm takıldı. Mesela çocukluğunda, gelişme çağında insan saçıyla başıyla oynar, makyaj yapar ya bende hiç öyle şeyler olmadı. Ben dokunulmaktan hoşlanmıyorum ama arkadaşım olan erkeklerde cinsel bir yaklaşım hissedersem kaçmak istiyorum. Ayrıca ben kendi çocuğuma da yapmıyorum, çocuklara "Git şu teyzeyi öp, git şu amcayı öp," denmesine karşıyım. Bir rüyam var; depo gibi bir yer var, orada bir çocuk var, çaresiz. Ben odanın dışında onu görüyorum, o çocuk da benim. Ama ona ulaşıp yardım edemiyorum. Ben çocukluğumu yokettim. Çocukluğumu geri istiyorum. Bu dünya bana borçlu. Benim alacağım var bu dünyadan.

Gaye: Bu duygu bende de var.

Nursel: Ben aile kavramına da karşıyım. Benim için aile kutsal değil çünkü bütün bunların aile içinde mümkün olduğunu gördüm. Bir de herkese karşı güvensizlik ve aşırı bir sorumluluk duygusu var.

Gaye: Ben hayatımda bir defa orgazm oldum, o da yanlışlıkla. Orgazm başlıyor ama sonra kendimi ketliyorum, denetliyorum. Sanki zevk almaktan suçluluk duymak gibi bir şey.

Çiğdem: Benim öyle bir sorunum yok, belki de eşimden kaynaklanıyordur bu. Ama demin de dedim ya, eşim kendisine göre şakacı bir insan, televizyon seyrederken yanından geçerken sağımı solumu elliyor mesela. O anda bir beklentisi de yok, şaka olarak, yapıyor bunu. Ama o tacize benzediği için müthiş rahatsız oluyorum. Cinsel ilişkinin dışında sağımın solumun ellenmesinden rahatsız oluyorum.

RAMİZE ERER

TÜPÇÜ

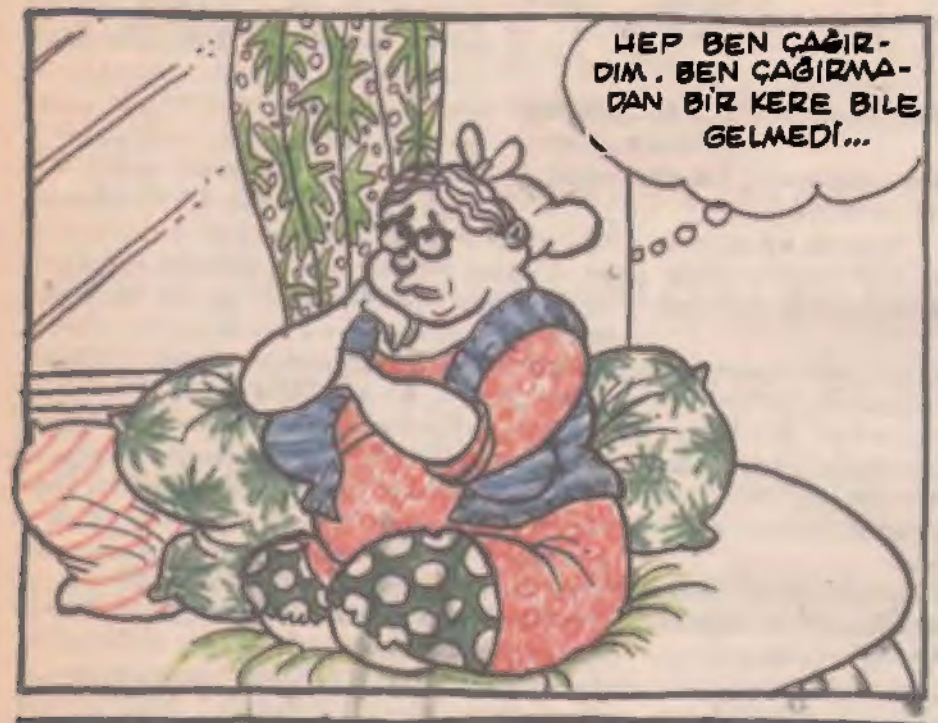

Bir gerilla komutanı

Orta Anadolu Kürtlerinden bir kadın. Asiret reisi. Gerilla olarak dağda savaştı. Askeri sorumlu oldu. George Habbaş'tan, Talabani'ye herkes onun ne söylediğine önem verdi. Erkeklerle kıyasıya tartışmaktan hiç çekinmedi. Kremlerinden ve kokularından da asla vazgeçmedi. Şimdi katıldığı her toplantıda iki söz hakkı istiyor. biri genel siyasi durum, diğeri kadın olmak üzerine. Haco, yaşadıklarını ve bugün hayata nasıl baktığını, neler yaptığını anlattı.

Kürtçe adı Xece. Türkçe Haco. TC kayıtlarına göre ise Hatice Yaşar. Doğum tarihi 18 Ocak 1951, ama yine TC kayıtlarına göre doğum tarihi 1 Ocak 1951. Nüfus memuru öyle uygun görmüş. "Çocukluğumda Türklere acırdım, onları korumaya çalışırdım, övünmek gibi olmasın Kürdüm" diye anlatmaya başlıyor. Çünkü Haymana doğumlu. Orta Anadolu Kürtlerinin en yoğun yaşadığı bölge. Haco, biraz büyüdükten sonra aşiret reisi olan dedesinin göz bebeği olmuş. Ve dedesi, onu sağ yanma oturtmuş, yani kendisinden sonra yerini alacak olanın yeri. O yaşta bu, ne işe yarar dersiniz? Haco, kısa sürede keşfetmiş, mesela yaramazlık yaptığında doğru dedesinin yanına gider, sağ tarafına otururmuş. Ne annesinin kaş, göz işaretleri, ne babasının dik dik bakması onu yerinden kıpırdatamaz, olayın şiddetinin geçmesini beklermiş. Dedesinin bütün kararlarına katılan, onunla tartışmaktan çekinmeyen, hatta babasının ne iş yapacağına dedesiyle birlikte karar veren Haco, bugün Avrupa'da yaşıyor. Ama gerçekten Avrupa'da. Öyle Avrupa devletlerinden birinde değil. Avrupa'nın her yerinde. Ben onunla İngiltere'de karşılaştığımda Avusturya'dan gelıyordu, birlikte geçirdiğimiz bir haftadan sonra Almanya'ya gidecekti. Cebinde bir yığın anahtar. Elinde küçük bir valiz. Toplantılara katılıyor, konferanslarda konuşuyor. Artık yalnızca kendi akrabaları, aşireti değil, Kürtlerin önemli bir bölümü Haco'nun ne söylediğini dinliyor, önem veriyor. 84'den bu yana hiçbir grup adına konuşmamış, hiçbir grup adına toplantılara katılmamış. Pekin Konferansı'na da adına bir davetiye almış, ama o, Çin'de yaşananları protesto ederek katılmamış. Türklerin çok az tanıdığı Haco'yu sizinle tanıştırmak istedik. Bir derginin yazışleri müdürlüğü ve grubun şefliğinden, dağlardaki silahlı mücadelede askeri sorumlu olarak geçirdiği günlere kadar hep iktidarda kalan bir kadının yaşadıklarını, düşüncelerini aktarmak istedik. Üstelik de eğlenmeyi çok iyi bilen, kokusundan, kreminden asla vazgeçmeyen bir kadın Haco.

- Herşey nasıl başladı?

9-10 yaşlarındaydım galiba, babamla Ankara'ya gitmiştik. Bentderesi'nden geçerken bir takım adamlar gördüm, kadınlara bakıyorlardı. "Burada ne oluyor?" diye sorduğumu hatırlıyorum ama babanım ne cevap verdiğini hatırlamıyorum, adamların bakışlarını hiç unutmadım. Babam kasaptı, bizim dükkanın önünde kediler toplanır ve etlere bakarlardı. O adamlar da aynı öyle bakıyorlardı. Sonra yine o gün dilenen yaşlı bir kadınla küçük bir çocuk gördüm. Kendi kendime söz verdim, bu dünyada kendini satan ya da dilenen bir tek kadın kalmayıncaya kadar mücadele edecektim. Mesela fizik okumak istiyordum, atom bombasını etkisiz hale getirecek birşeyler yapabilirdim.

- Liseyi nerede okudun?

Bursa'da. O zamanlar yalnızca anti emperyalisttim. 68-69 lise bitti, Ankara Gazi Eğitim'in Fransızca bölüme devam ettim, artık Dev-Genç'liydim. O sırada kullanılan slogan ve marşlardaki Türk lafı, bir haftada "halk"a dönüştü. "Ne oluyoruz? Kürt, Kürt derseniz herkes Barzani'ye gider" dediğimde, beni, "Sosyal şovenlik yapma" diye uyardılar. Ben de dilekçe verip Dev-Genç'ten istifa ettim ve DDKO (Devrimci Doğu Kültür Ocakları)'na geçtim, artık ayrı örgütlenmeyi savunuyordum. Bu örgütlenme içinde Kürtçe isimli ilk dergiler ve kitaplar yayınlanmaya başladı. *Rızgari* (Kurtuluş) dergisi yazışleri müdürü de bendim. Yıl 1976. Ve o günden bu yana aranıyorum. Hakkımda sayısız dava var, hâlâ da açıyorlar, ama hiçbir zaman yargılayamadılar.

- Yani sen yazışleri müdürü oldun ve hemen tepedekiler arasında yerini aldın?

Bir dakika, önce şunu söyleyeyim; parti fikrine hep karşı oldum. Nedenini bilmiyordum ama başkanları sevmezdim. *Rızgari* dergisi çıkacaktı, ben Dev-Genç'ten gelmişim, herkese güvenir miyim, yazışleri müdürlüğüne kendimi önerdim. Hemen kabul ettiler. En küçükleri bendim. En az üç, hatta 10 yaş büyük erkeklerle parti fikrini tartışıyordum. İki yandan örgülü saçlarım, kırmızı kurdelemle. Hâlâ da en genciyim. Hiçbir lonca siyasi sınıf kadar kapalı olamaz. Kısa süre sonra Bızgari'den ayrılıp Ala Bızgari'yi (Kurtuluş Bayrağı) kurduk. Bizim için "iki buçuk kişi" dediler. İki erkek vardı, buçuk da ben. Oysa ben olmasaydım o ayrılık olmazdı.

- Tamam kendine çok güveniyorsun ama kadın olman hiç ayağına dolaşmadı mı?

Tabii ki, mesela bu ayrılık tartışmaları sırasında, şef olarak kabul edilen arkadaş benimle ayrıca konuştu. İkna edemeyince, "Sen kadınsın" dedi, "Evet, biliyorum" dedim, "Benimle yattığım söylerim," "Ama sen çirkinsin, diğer arkadaşlar daha yakışıklı değil mi?" diye sordum. Konuşma bitti. Ama yine de son toplantıda bir başkası, "Haco, benimle yattı," dedi. Düşünebiliyor musun? Daha sonra birlikte ayrıldığımız iki arkadaştan biri, "Haco bunu yapmaz," dedi, diğeri de, "Ben Haco'ya ilgi duydum, bunu da göstermeye çalıştım, ama o farketmiyor bile," dedi. Kısacası o iki arkadaşla birlikte ayrıldık, tabii ki daha sonra onlara, "Ya yatsaydım ne olacaktı?" diye hesap sordum.

- O sırada evliydin galiba?

Evet. Benim ilk ulusal hainliğimdir. O sırada avukatımdı, yani bizim derginin bütün davalarını takip ediyordu, ben de öğretmen olmuştum, tayinimi yaptırtmaya çalışıyordum, o yüzden teklif etti, ben de arkadaşlara sor demiştim, "tamam" dediler, ardından da hain ilân edildim.

- Sonra ne yaptınız?

Çizmeleri çekip, köy köy dolaşarak neler düşündüğümüzü anlatmaya başladık. Bızgari'nin tabam tümüyle bize geçiyordu. Diyarbakır'da konuşma yaptığım salon basıldı, silahlar çekilecek diye korktum çünkü kan dökülünce diyalog kopuyor. Korktuğum oldu ve bir süre sonra İstanbul'da bizden birini vurdular, sonra da Diyarbakır'da. Bunun üzerine açıklama yaptım, bir kişi daha vurulursa şefleri hedef alacağız, biz tabandan kimseyi vurmayız. Bunun üzerine kimse bize dokunmadı. Askeri sorumlu bendim.

çünkü profesyonel katil istemiyorduk. Gün oluyor beş ayrı yerde konuşma yapıyordum, kime yazdığımı bilmek istiyordum. Bu arada Şam'dan bir haber geldi, Kürt örgütleri arasında birleşme konuşmaları başlamıştı. Ben Talabani'nin alternatifiydim. Her yerde öyledir, senin güçlü olduğunu öğrenince dururlar.

- Kararları sen mi veriyordun?

Tabii. Sen örgütleri ne zannediyorsun? Bir kişi karar verir. Çalışma sistemi de önemlidir. Mesela soygun yapılacak, biri sadece bilgi verir, biri başka bir şey. Arkadaşlarıma her zaman, konuşacağınız zaman benim adımı verin derim. Şöyle bakıyorum da genelde siyaseti illegal yapıyorlar, eylemi legal. O sırada Stalinist olduğumu söylüyordum ama başka bir şey yapıyordum. İşte cephe görüşmeleri başladı. Talabani falan. Yıl 1980. En büyük prestij bizde. Beyrut gazetelerinin manşetlerindeyiz. Ben kamp için George Habbaş'la görüşmeye gittim. Beyrut'un halini görünce de içim acıdı. Bir daha Filistin'le başlayan bildiri yazmayacağım dedim ve yazmadım. Dağdaki ilk toplantımızda da "Arkadaşlar" dedim, "Sovyetlere sosyalist dersem, sattım" demektir. Kamp üç yıl sürdü. Bu arada bana bir pasaport çıkartıp Sovyetler'e gönderdiler, görüp ikna olmamı istediler herhalde. 12 Eylül sabahı da Moskova'daydım.

- Kampta kadın olmak nasıl bir şey?

O ne demek? Şef benim. Bu sınıfa girdin mi herşeyi yapabilirsin. Yeter ki açıkta yapma, emsal olmasın. İçkini iç, adamı çadıra kapat. Siyaset pezevenkliktir. Siyasetin bir sınıfın elinden çıkması lâzım, birini satıyor çünkü yalancı olmak zorunda. Herkesin katıldığı, kendi kararım verdiği siyaset başka bir şey. Bir de ben hiç kamp lafı kullanmadım, oraya mermi sayısı kadar kitap da götürmüştük. Irak, İran bombalarından korkmuyorduk, bu sakallıdan mı korkacağız diye Marks'ı tartışıyorduk. Mesela şeflere daha çok para ayrılıyor, ben bunu arkadaşlara dağıtıyordum. Hayat tabii ki zordu ama benim için değil. Babamın kasap dükkanı olduğunu söylemiştim ya, günde 50-60 koyun şişirirdik, her işe de yardım ettiğim için ciğerlerim epey gelişmişti. Yaptığım iş kadın işi değildi, erkek fiziğine dayalı bir iş yapıyorduk, bunu görüyordum. Kadının toplayıcılıkla uğraşması tesadüf değildir. Ama o dağı ben iki kere çıktım. Etrafta akrep ve yılan kaynıyordu, günde iki yılan öldürdüğümüz olmuştur, mermimiz de azdı hemen ateş edemezdik. Bombalama başladığı zaman ben am defterimle semaverimi kapıp sığınağa en son girerdim. En son girdiğim için de en korkusuz kabul edildim.

- Ama kremlerin ve kokuların hiç eksik olmadı?

Evet. Elizabeth Arden'in kremlerini kullanıyordum, Christian Dior'un da kokusunu. Herkes bunları kullanabilsin diye savaşıyorum, o yüzden de kendimi hiç mahrum etmedim.

"Şef benim. Bu sınıfa girdin mi herşeyi yapabilirsin. Yeter ki açıkta yapma, emsal olmasın. İçkini iç, adamı çadıra kapat. Siyaset pezevenkliktir. Siyasetin bir sınıfın elinden çıkması lâzım, yalancı olmak zorunda."

Her zaman önce sevgiyi öğrenelim istedim. "Sen karınla sevişirken dört ilkeyi mi konuşuyorsun" diye soruyordum. Karısını dövdüğü için attığım insanlar olmuştur.

- Kürtlerle ilgili ne düşünüyordun?

Kurtarılmış bölge fikrini savunuyordum. Bunun için kolları sıvadık ama birinci yılın sonunda gördük ki uçaklara karşı kalaşinkof bir işe yaramıyor. Halkın peynir ekmek vermesi bile büyük fedakârlık. Uçaklardan atılan bombalar Kürdistan'ı tahrip ediyor. Düşmanın zayıf yeri Kürdistan değil. Karşılıksız bize yardım edecek devlet yok ki, dört tarafımızda da düşman. Bir biçimde biriyle anlaşma yapılacak ve bu devletlerin arasında karşılıklı kullanılan bir alet olacaksın. Bunu kabul edemezdim. Krem kadar, silah da hayatıma girmişti ama ekmeğin fiyatını bilmiyordum. Bu arada bir Troçkiste aşık oldum.

- Ne yaptın?

Ne yapacağım? Sovyetlerle ilgili önemli bir tartışma için arkadaşlarımla biraraya gelince, "Ama önce durun ben evlenmek istiyorum," dedim. "Olmaz, herkes ne der?" diye karşı çıktılar, şaşırdım, "Ben onay için sormadım, haber veriyorum," dedim. Sonra da "Tamam," diyerek konuyu kapattım. Tartışma konumuza başladık. Her söylediğime ya gülüyor ya da "Bu Troçki'nin görüşleri," diye itiraz ediyorlardı. Ayağa kalktım ve "Bu iş bitti, ben gidiyorum," dedim. "Peki, ne olacak?" dediler, ben, "Korktum derim," deyince de itiraz ettiler, "Kimse inanmaz ki". Sonunda genişletilmiş bir toplantı daha yapıldı, benim önerim bir konferans yapalım, görüşlerimizi tartışalım oldu. Ama "Haco bir Troçkistle evlenmek istiyor, konferans öncesi bunu halletsin," dendi. Tamam, dedim ve aşık olduğum adama gidip, "Hadi evleniyoruz," dedim. Döndüğümde günlüğüme el koymuşlardı, benim bütün fikirlerim oradaydı, tartışmalara girerken herşeyimdi. Bir an onları yırtmayı düşündüm, sonra kendimi. Ama hiçbir şey yapmadım. Ala Bızgari miadını doldurmuştu. Kurtarılmış bölge tezi yanlıştı. Demokratik merkeziyetçilik de yanlıştı.

- Bunun için savaşıyordun ama?

Evet, hani on çocuğun var, bir işin de yok ama boşanıyorsun ya, işte öyle bir durum. Sevgilimle Troçkizmi tartışıyorum ama o başka yana çekiyor, ben başka. Dağın tepesine çıkıp bağıra bağıra ağlıyordum. Kara kış, baharı bekliyoruz, artık karar verdim Türkiye'ye geçeceğiz. Bu arada sevgilim, "Avrupa'ya gidelim," diye tutturdu. Ben, arkadaşlarımı bırakıp gitmek istemiyorum, benimle geldiler, kim isterse birlikte geri dönmek zorundayım. Sonunda bir mektup "Karımsan gel, yoksa bu iş bitti". Tamam dedim, bitti. Hadi yine ağla ağla. O sırada Türkiye'den haberler geliyor, "Haco'ya son sözleri söyletilmeden öldürülecek," diye. Dört ayda çok zor yürüyüş sonucu Şam'a geldik. 30-kişiyiz, beş kuruşumuz yok.

- Şimdi ne düşünüyorsun?

Silah ve demokrasi yanyana konulması mümkün olmayan iki karam. Birinin güçlendiği yerde diğ aynı oranda geriler. Dağda silah mermi hava ve su kadar zorunlu ihtiyaçtır. Ve iyilik-kötülük, yarar zararlı, korkak-yiğit, halkın dost düşmam vb. her türden değer yarg buna göre belirlenir. Bu süre ne kad uzatılırsa halkla ve halkın talepleriy silahlı güçler arasında o oranda b yük uçurumlar oluşur. Uzun süreli kendini toplumun günlük yaşamı dan izole eden "kurtarılmış bölge" dayalı silahlı mücadele anlayışın doğal sonucu olan bu gerçekliği de geleyecek tek güç sivil halkla yakı laşmak ve siyasi hayatta ana rolü o lara teslim etmekten geçer.

- Kürt kadını olarak ne diyo sun?

Dört taraftan kuşatılmış bir halk kadını için, ulusal kurtuluş mücadel si devam ederken, kendi kadınlık d rumunu sorgulaması lüks sayılıyo Yüzyıllardan beri kendi evinde bir t gün bile barış içinde yaşayamay Kürt halkının kurtuluşu, sadece e keklerin hazırladıkları bir kurtul projesine kadınların katılması i mümkün değildir, bu projenin h cümlesinde kadınların da aktif kat ma hakkı sonucu istenen sonuca ul şabiliriz. Sistemi yargılarken yuka dan bakmak çok önemli, aşağıdan g rüldüğü gibi değil. Her yandan süre li uyanık olmak gerekiyor. Siyas güçler dengesidir. Mesela silahlı sav şın başlayacağı belliydi. Apo'ya ba lattılar. Suriye yaptı. T.C. başka y bırakmadı. İki taraf da birbiri muhtaç. Apo önemli değil. İkameci s yasetin, ben halkımı kurtarırım diy siyasetin ağzına tükürmek lazım. S yasiler her yerde toplumun en vasa larıdır. Kürt halkı örgütlüdür ve eşi likten taviz vermeye niyeti yok. Kür ler komşularıyla eşit olmak istiyo Ortadoğu haritası artık değişti. Ne d mişler kötü komşu insanı ev sahi yapar. Kürdistan kuruldu. Burada t bu ki dolaysız demokrasi olsun istiy rum. Kadın hareketi bunu yapabil cek tek harekettir, direkt kendind bahsediyor çünkü. Arkadaşlarıma h zaman, "Bir gün seçime girersem y züme tükürün," derim.

- Sevdiğin adama ne oldu?

Ben Şam'da yine kahraman ila edildim. İsveç'ten telefon etti, "Nas sın, seni özledim, ne zaman gelece sin?" gibi. Önce işlerimi bitirmek z rundaydım. İşte sonunda bir gün İ veç'te beni karşıladı, "Önce eve gid lim," diyerek. Bir ev. Dayah, döşe Gelenler "Hayırlı olsun," diyor. "N oluyoruz?" dedim, "Karım değil m sin?" dedi. Bir dakika. Oturup konu tuk. Yani dağda çok hoşuma gitmi ama...

- Avrupa'da bir takını akad mik çalışmaların da oldu?

Benim yediğim haltı yiyen tarih felsefe bilmeli ama Berlin'deki duva

dan utanıyordum, orada uzun süreli yaşayamazdım. Paris'te tarih okudum, "Marksizmde milli mesele" diye bir çalışmam var. Marksizm nasıl erkek egemense milli meselede de egemen ulusun devamını sağlıyor. Boşanma hakkında "ama" koydun mu olmaz. Kısacası bir hak savunulurken "ama" dedin mi olmuyor. Azınlık yok, herkesin kendi kaderini kayıtsız şartsız tayin hakkını savunuyorum, devlet yalnızca organizasyonla uğraşmalı. Bir ara da İsviçre'de Sartre ve Yeni Roman üzerine okudum.

- Kürdistan'a yeniden gittin ama kalmadın?

91 Baharında BM kararıyla Saddam uçaklarını kaldıramayınca Kürtler halk ayaklanmasıyla harekete geçtiler. Seçim kararı alındı, bir parlamento oluşturuldu. Kürt halkı Irak devleti ile bütün köprüleri atmıştı. Kısacası 92 Mayıs'ında Kürtler memleketlerinin ufak bir parçasında da olsa de facto bir devlet sahibi oldular. Kadınlar bu dönemde çok aktifti. Ben de oradaydım. İlk kez sokaklarda Kürtçe şarkılar söylüyorduk, 15 gün sonra karşı mitinglere başladık.

- Neden?

Hükümet kurulduktan sonra kadınlarla ilgili şeriat yasalarının değiştirileceği umuldu. Ama hiçbir şey olmadı. Bunun üzerine Medeni Kanunun derhal değiştirilmesini isteyen bir komite oluşturuldu, en fazla kadının imzalayacağı ortak bir metin hazırlandı. 60'lı yıllarda KDP (Kürdistan Demokrat Partisi)'nin merkez komitesine kadar yükselebilen ilk kadın, şimdi 70 yaşlarında olan bir Nahide Şeyh Selam vardır, ilk hükümette içişleri bakanının da annesi. İlk imzayı o attı. Ben onunla tanışmak için gitmeye çekinmiştim, o ilk toplantıma geldi ve bastonunu yere vurarak, "Kızımı selamlıyorum ve yaptıklarının altına imzamı atacağım," dedi. Herkes işin sahibiydi. Süleymaniye'de bir haftada 10 bin imza topladık. Köy köy dolaştım, dağdan bakmanın hıncını çıkardım. Toplantılara gelen kadınlar oradaki erkek rolüme geliyor tabii dağda savaşmışım. Bedenimiz bizimdir demek isterim, ama olmaz. Kocası dağda bir kadınla konuşmak çok daha zordur. Kadınların kürtaja karşı çıkacağım düşünemezdim, ama karşı çıktılar, erkeklerimiz, çocuklarımız öldürüldü diye. Ama bütün kadınlar, partilerine rağmen kampanyaya katıldı. Erkekler bir oldu bitti ile karşılaşmıştı, şimdi cevap bekliyoruz.

- Son durum nedir?

Çatışmalar yeniden başlayınca bizim hükümetin fakslarının kilitlenmesi işini erteledik. Orada her şey çok zor, dünya yeniden izin verince Saddam saldırıya geçti. BM, Kürt halkının kendi rızası ile dayanamayıp bir süre sonra kendiliğinden Saddam'a teslim olacağına inanarak geçici bir kararnameyle küçük bir Kürt devletini kabul etmek zorunda kalmıştı. Aynı zamanda da bu uygulamanın BM'lerin temel prensiplerinde bir değişikliğe neden olmaması ve başka ezilen halklar açısından emsal teşkil etmemesi için tüm imkânlarıyla Kürtleri teslim olmaya zorladılar. Şimdi Kürtler direniyor, bu arada atılan bombalar ekili alanları mahvediyor, en bereketli topraklarda insanlar açlıktan kırılıyor. Saddam'a uygulanan ambargo deliniyor ama Kürtlere hiçbir yardım ulaşmıyor. Şimdi Kürtler BM'lerin himayesinde ya Saddam ya da açlık veya soğuktan ölme seçeneğiyle karşı karşıya bırakıldı.

- Avrupa'da neler yapıyorsun?

Dört parçadan kadınlar her yıl toplanıyoruz. Bu yıl dördüncüsü organize edilecek. Her dilde tercüme var. Partiler artık, "Bağımsız kadın hareketini destekleme, özendirme," kararı alıyorlar. Şimdi her şey gücümüze bağlı. Ben de gittiğim toplantılarda iki kez konuşma hakkı istiyorum, bir genel siyasi durum, iki kadınlarla ilgili. Benim tarihim yokedildi. Bir tek kolektif hafızam var. Genel siyasete girdiğimizde erkeklere benzediğimiz oranda kaybederiz. Temsili sistemin içindeki her kadın kaybeder. Geçici başarılar olabilir. Başkan bile olabilir ama artık yaptığı kadın politikası değildir. Sistem buna izin vermez.

- Haco, senden etkilenmemek imkânsız gibi, nasıl birisin sen kendini nasıl anlatıyorsun, insanlar seninle tanışınca, konuşma olanağı bulunca ne diyor?

Kürtler bilir. Tüzük, program düşmanıyım. Fellmi'yi severim. Ben bilirim demiyeceksin, her şeyden kuşku duyarım. Tecrübe de yetmez, sürekli uyanık olmak lazım. Çayı da çok severim, hem öyle bir iki bardak değil, semaverle. Bak bir şey anlatayım: Bir beyin oğlu, çobanın kızını sever, bey ne yapsın kabul eder ve kızı istemeye gider. Çoban iki büklüm, buyrun beyim, buraya oturun diye beyin altına minder sürmek ister, sonunda bey dayanamaz, "Minderde oturmakla bey olunmaz, ben kapının arkasında da otursam bey olurum" der. İşte, durum budur. Bir de her gittiğim yerde bana sorulan üç soru var, cevaplarıyla birlikte söyleyeyim: Bir, Hiç aşık oldun mu? Cevabı, Ben her bahar aşık olurum. Aşkı bilmeyenler başkaları için birşeyler yapamaz. İkinci soru; Hiç vazgeçmeyi düşündün mü? Cevap, "Erken kalkmak zorunda olduğum her sabah bir daha asla diyorum." Üç, biz ne yapabiliriz? Avrupalılara "Silah fabrikalarınızı kapatın diyorum. Türkiye'dekilere de şunu söylemek istiyorum, "Kardeşinizi, oğlunuzu, kocanızı askere göndermeyin."

asuman

ODTÜ Kadın Çalışmaları ilk mezunlarını verdi

Ben mezun oldum, Yihhuuu!

"ODTÜ Kadın Çalışmaları sırasında bütün eğitim zamanımın en eğlenceli ve üretken dönemini geçirdim."

ODTÜ Kadın Çalışmaları, Şubat 1994 tarihinde eğitimine başladı. İlk sınıf on kadın, iki erkekten oluşuyordu. Ben tabii kendi kendime, "Bu erkekler burada ne arıyor dedim. Sonradan bunun, akademik çalışmanın kendi yapısından geldiğine karar verdim, hani objektif olmak, herkese açık olmak gibi. Zira, kadınlar da benim o güne kadar çalışmaya alıştığım aktivistlerden epey farklıydı. Sonunda, ders aldığım süre içinde, bütün eğitim zamanımın en eğlenceli ve üretken dönemini geçirdim. Dersler kanlı tartışmalara (hafif bir abartı var) sahne oldu ve hatta kimisi değişik düşüncelerini tecrübe de ettiğinden bu tartışmalar çok üretken geçti.

Kalkınmadan cinsiyetçiliğe, emekten teoriye, hukuktan araştırma metodlarına geniş bir yelpazede akademisyen kadınların çalışmalarından haberdar olduk. Ve daha keyiflisi, yıllardır kendi alanlarında yer yapmış ve kadınlar açısından bilimlerini icra etmiş kadınları tanımak ve tecrübe ve bilgilerinden yararlanmak olanağım bulduk. Bu kadınlardan bazılarının beni çok etkilediğim söylemek istiyorum. Bütün bunların teşkilatlanmasını yürüten Program Başkanımız Feride Acar'a çabaları için müteşekkirim.

Tezimi, "İnsan Hakları, Uluslararası Korunma ve Cinsiyet Kavramı" üzerine yazdım ve Haziran 1996'da mezun oldum. Tezimde, kadınlar açısından insan hakları kavramlarının ne ifade ettiğini ve kadınların insan haklarının nerelerde, nasıl ihlâl edildiğim tartıştım. ODTU'ye girerken İngilizce okumanın ulaşılabilecek yayın zenginliği açısından önemli olacağım düşünmüştüm. Gerçekten de, popüler kitapları Türkçe'ye çevrilmiş pek çok kadının İngilizce'de çok daha ciddi ve işe yarar çalışmalarından yararlanma olanağım oldu. Diğer amacım ise, Kadın Çalışmaları'nda üretilen bilgiyi olabildiğince Türkçe'ye kazandırmaktı. Yazdığım dönem ödevlerinden bir kısmı Türkçe olarak yayınlandı, diğerlerini ise ilgi duyan kadınlara fotokopi olarak verdim. Hayat uzun, bir gün tezimi Türkiye için güncelleştirerek yemden yazmayı ve hatta bastırmayı bile başaracağımı umuyorum.

Fahrünnisa Akbatur (Ekren), Ankara

cem yılmaz fanatiğinin reklamlarında

kahraman karikatürcünün ölümü!

uzun zamandır, biraz okur yazar, biraz muhalif olan genç kadınların hayalini mizah dergilerinin erkekleri süsler oldu. cem yılmaz bunlar içinde en yıldız olanı. acaba bu reklam macerası onu gözden düşürmüş müdür?

Karikatürcülerin ilk gözümüze çarpması 1980 öncesine rastlar. ama gözümüze girişleri *gırgır*'ın darbe sonrası "muhalefet eden tek yayın organı" olup kapatılmasıyladır. kimsenin yapamadığını yapmışlardı, hepimiz hayran olduk.

limon daha sonraki bir döneme rastlıyor. daha sert şeyler çiziyorlardı, belli ki daha az para kazanıyorlardı ama "onurları var"dı. sonra onlar da para kazanmaya başladılar, *hıbır*'cılar *gırgır* dan ayrıldı, oğuz aral herkesin gözünden düştü, *limon leman* oldu ama kaikatürcüler, modern hayatımızın kahramanları olarak işlevlerini sürdürmeye devam ettiler. çok hakh olarak övündükleri birşey vardı, ilansız, reklamsız, yalnızca okurdan elde ettikleri gelirle, kimseye müdanaları olmadan çalışıyorlardı. popülerdiler ama bir biçimde rafineydiler de; hele *limon*'da gerçeküstü espriler falan çıkıyordu. abdülmuttalip olan adını mahkeme kararıyla berke'ye çevirenler misali artık medya adını almış olan basının iyice tekelleştiği, sermayeye bağlandığı, gözünü kırpmadan yalan haber yazdığı, "otosansür"ün basbayağı "içselleştirildiği" yıllardı. mizah dergilerinin durumu tabiri caizse şam'da kayısının itibarını aratmıyordu. üstelik de başka bir ümide fırsat tamdı mizah dergileri, çünkü yıllar geçtikçe kanaatkâr ama şerefi için kimseye müdana etmeyen karikatürcü tipi yerini para kazanan, hatta iyice para kazanan mizahçıya bıraktı. bu herkes için ince bir ışık anlamına geliyordu, bu ülkede, kendinden taviz vermeden, kalemini satmadan zengin olmak mümkündü. bütün kaabiliyetlerin reklam sektörüne, hem de birbirlerini çiğneye çiğneye koştuğu yıllardı, bir sürü has şair metin yazarı olmuştu. karikatürcüleri boşuna benimsemedik canım.

onlar da o sırada bölündüler, yalnızca çeşitli dergilere değil, işlev olarak da birbirlerinden farklı şeyler yapıyorlardı. hemen hepsi, oğuz aral çırağıydı ama *gırgır*'ın farklı yanlarını sürdürüyorlardı. *hıbır*, daha bir etiler'li, daha bir ciksti. *pişmiş kelle* ise, yıllar önceki *mikrop*'un da başında olan kurucusu engin ergönültaş'ın ifadesiyle 1970'lerin komedi seks filmlerinin çizgisini takip ediyordu. en kral rolü ise *limon/leman* kapmıştı. hani *gırgır*'ın cunta'ya muhalif eden bir damarı vardı ya onu sürdürüyordu; hem popüler hem muhalif, daha ne istiyorduk?

mırın kırın edenler olmadı değil, espriler çok kabaydı küfürler çok açık, çok kadın düşmanıydı. bu kadınlar meselesi zaten karikatürcülerin hep yumuşak karnı olagelmişti. oğuz aral'ın, tamamen bu dünyanın dışında mizah yapan bedri koraman'la paylaştığı ince belli koca memeli kadınlar, öğrencilerinin, özellikle de kızların kaleminde, daha gerçekçi bir form aldılar ki kadınlar için gerçeğe yakın bir biçimde resmedilmenin bile ne kadar ileri bir şey olduğunu biliyoruz. ama işte her şeyi eleştiren, her tabuyu yıkan mizahçılar bir türlü şu erkeklerle dalga geçemiyorlardı (kadın çizerler hariç tabii) kadın erkek ilişkisi, haklı olarak temel konularından biriydi ama işte... saçma duruma düşen genellikle kadınlar oluyordu nedense. bir de eşcinsellere bakışları, hani sokaktaki adam terimiyle adlandırılan erkekler var ya, en az onlar kadar düzücüydü. her lin en canlı ve bokunu çıkardığımız bir deyimle şenlikli şehri olan argoda gezinmeleri iyiydi de küfürden mi ibaretti?

sonra başka imgelerde de problem vardı; zayı mak, zayıf kalmak dünyanın en pahalı şeylerin biriyken ve genellikle zenginler sırım gibi ve bakl ağırlıklı beslenen fakirler şişmanken, karikatür deki bütün patronlar göbekli, işçiler ise belleri küçük olmakla birlikte siliming sentırlardan fırlan çasına zayıftılar.

bütün bunlar söyleniyordu tabii, ama söyleyen genellikle hayatlarında tek bir popüler şey üretemiş "entel"lerdi ve mizahçılar da galiba haklı ola bütün bunları hiç ciddiye almıyorlardı.

derken üçüncü kuşak çıkageldi...

abileri oğuz aral'dan el almışlardı, gençler de lardan. geçen yıllar boyunca gençlerin önemli kısmı, hepimizin ezbere bildiği tarama ucu, çini rekkebi macerasına heves etmişler, aralarında kısmı da gerçekten tutturmuştu. *gırgır*'ın arka sayı, amatör köşeleri hasadını veriyordu.

böylece cem yılmaz'la da müşerref olduk.

çok gençti, paşa'lıydı, ahmet yılmaz askere gi ğinde "sen çiz," demişler o da çizmişti. yaptık epeyce ahmet yılmaz'ı andırıyor. hani malın gö fırlama falan derler ya, öyle bir çocuk. eski bir zah dergisi okuru olarak söylüyorum, gerçekten çok komik şeyler yapıyor, gözlemi de belli ki kuv li. ama çok önemli bir şey eksik yaptıklarında; ce ret. hiç bir şeyi karşısına almadan yapılan bir mi cem yılmaz'ınki. hepimiz bakıyoruz, o kafasının tünde durup bakıyor, bizim görmediklerimizi gö aktarıyor ve komik oluyor. ama o kadar.

bu cesaretsizliğinin sosyal hayatında da güçlü duğu söyleniyor. hele son bir yıldır olduğu gibi olı yıp da, kendi halinde çizer bir çocuk olduğu günl de... denir ki itibarlı abilerine pek karşı duramazı burada tatsız bir hikâye aktarmak mecburiyetin yim. metin kaçan ve alp buğdaycı'nın tecavüz da sını hatırlarsınız, cem yılmaz'ın da olaydan sonra buğdaycı'nın evine gittiği, bir tuhaflık sezdiği ha kan gördüğü, daha önce aynı evde başka bir kadı dövülmesine şahit olduğu ama bu konuda asla nuşmayacağı, tanıklık yapmayı asla kabul etmeye ği, hatta mahkemeye çağrılsa da yalan söyleyec kulağımıza geldi. doğru mudur bilemem, gün ya onun, ya anlatanların boynuna. genç bir cuk, kendini gerçekleştirdiği bir çevre, ora sözü geçen adamlar, karışık, tatsız bir ha se; bulaşmaktan çekindiyse şaşırmam. za şerefine düşkün karikatürcü tipi yerini u nıkspor piçkurularına bırakmaya başlar mış mıydı?

ve gösteri başlıyor

o sıralarda beyoğlu'nda leman kül merkezi diye bir kahve kurdu *leman*'cı duvarları bile eski *limon/leman* sayfala la kaplı, mizah dergisi kültürüne sahip kan bir yer. fiyatları makul, sevimli ku nışlı bir mekân. özellikle de hayran olduk karikatürcüleri canlı olarak görmek iste okurlar için. çünkü artık karikatürcülerin de hüküm sürmekte, magazin okuru kızların n futbolculara içleri hopluyorsa (şahsen mesela

şiktaş'h metin-ali-feyyaz üçlüsüne başı dönen herkesi anladığımı beyan etmek isterim) *leman* okuru kızlar da karikatürcüleri hayal ediyorlar. kadınlar güldüren erkekleri sever lafını kim uydurdu bilmiyorum, ama hepimiz kendimizi ağlatanlara gönül verip bu laf uyarınca bizi güldürdüklerine inanıyoruz. işte cem yılmaz da bu tipin en iyi örneklerinden birisi. "aslında yakışıklı değil ama çok çekici abi!" çekiciliği güldürmesinden kaynaklanmıyor tabii, kadın milletini bilmez misiniz, "bu bu kadar anasının gözüyse kimbilir benim anamı da nasıl ağlatır." diye mazoşist mazoşist sayıklarız.

neyse, çocuğun bu yönleri farkedilmemişti tabii. leman kültür'de bir tat, bir doku adında bir gösteri yapana kadar. leman doldu taştı. her giden cem yılmaz'a bayılıyordu. *leman*'ı, daha doğrusu bir şekilde dokunulmaz olan mizah dergisi kültürünü başka türlü de tüketilir hale getirmenin vakti gelmişti zaten, eh, buna da abiler tenezzül edecek değildi. burada bir parantez açmak istiyorum. lafına son derece güvendiğim iki feminist arkadaşım, gösterisini son derece komik bulduklarını, cinsiyetçilikten ve esas önemlisi küfürden uzak durduğunu anlattılar. sahnede komiklik yapmanın benim seyredebildiğim tarihi ateş böcekleri, celal şahin'le başlar, metin akpınar-zeki alasya'yla devam eder ve sahne komiklerinin çoğu küfürden kaçamamışlardır. helâl olsun çocuğa.

neyse, cem yılmaz, leman'a sığmadı, salonları doldurdu, mustafa sandal'ın "araba"yı yaptığı yaz kendine üstü açık kırmızı bir bmw bile alacak kadar para da kazanmış. halk çocuğu, antika araba alıp motorun yenileyerek falan görgüsüz olmadığını ispat etmekle uğraşacak değil ya, zaten genç yaşta zengin olmanın hoşgörülmediği raconlar unutulalı çok oldu. ama para harcamanın da para kazanmanın da sonu yok.

"sen beni sonra cepten ararsın"

telsiz telefonun çok yeni olduğu zamanlarda pahalıca bir berbere gitmiştim. yanımda bir kadın saçını yıkatıyor, altınlı, pırlantalı, sarışın, gösterişli, güzel bir kadın. berberin de devamlı müşterisi olduğu belli. hani fön çekilirken fırçaları tutan çırak çocuklar var ya, onlardan birisi bir telsiz telefon getirdi komşuma. sevgilisi, araç telefonundan hatırını sormak için arıyordu; birinin elinde telsiz telefon, otekinin elinde araç telefonu, "nasılsın hayatım," "iyiyim, ben buradan çıkarken seni ararım," falan diye havadan sudan konuştular. benim için cep telefonlarının memleketimizde şu anki kullanımının ipuçları bu anımda yatar. bunu yeniden hatırlamama cem yılmaz'ın panasonic cep telefonunun reklamına çıkması sebep oldu. bu örneği ikinci defa veriyorum ama mazhar fuat özkan reklâma çıkıklarında *leman* kapak yapmıştı. eskiden çizgisi kuvvetli gençler, "ben reklamcı olmayacağım, karikatür yapacağım," diye hayal kurarlardı, ya şimdi, "karikatürcü olup reklama çıkacağım," diye hayal ediyorlarsa?

aman adresi unutmayalım

reklamda cem (müsaade ederseniz artık soyadını anmayacağım), bir kadının adresini hatırlamak için cep telefonunun hafızasını kullanıyor. hızlı, adresleri şaşıran ama hahayt! parasıyla ulaşabildiği teknoloji imdadına yetişen bir çapkın. bu ülkede çok az kadın sevgilisine evinin adresini verip çağırabiliyor. acaba kaç kadın o sesin, o adresin kendisine ait olmasını hayal ediyor?

çünkü boktan bir hayatta yaşayıp hayallerimizle ayakta duruyoruz. ne yazık, hayallerimizde bile prensler beyaz atlarıyla kapımıza gelmiyorlar, üstü açık arabalarından cepleriyle arıyorlar bizi. ne zaman güldürüp ağlatmadan hayallerimizi süsleyecekler, ne zaman hayallerimiz bize, hayatımız hayallerimize layık olacak, aşk gerçek olacak, ne zaman?

ayşe düzkan

Sendikalaşma mücadelesinde yer alan kadınlar anlatıyor

Alışveriş rüyasının arkasında neler oluyor

Son zamanlarda yeni bir eğlence var, dev marketlerden alışveriş etmek. Carrefour bumerkezlerden bir tanesi. Canlı, ferah, insanı çeken bir mekân. B rada sendika mü adelesine katılıp işten atılan üç genç kadın yaşadıklarını anlatıyor.

Carrefour, Fransız sermayesiyle kurulmuş, genellikle Brezilya, Meksika Tayvan gibi üçüncü dünya ülkelerinde yatırımları var. Son zamanlarda Sabancı'mn yüzde 40 ortaklığıyla CarrefourSa olmuş. Burada çalışan beş yüzün üzerinde işçinin çoğu kadın. Özellikle de kasada, daha yumuşak başlı, daha güleryüzlü oldukları için kadınlar tercih ediliyor. Hem de "prezentabl", "konuşması düzgün" kadınlar. Part-time çalışma da ağırlıkta. Bütün bunların bir sonucu olarak Carrefour'da genellikle 18-24 yaş arasında üniversite öğrencisi kadınlar çalışıyor. Geçtiğimiz Ağustos ayında Türk-İş'e bağlı Tez Koop-İş bu işyerinde örgütlenmeye başlamış. İşyerindeki yöneticilerin çoğu Fransız. Ama ülkelerinde çalışanlara tanıdıkları hakları buradaki işçilere tanımaya pek niyetli değiller. İşten işçi çıkarmaya son derece yatkınlar. Faaliyet gösterdikleri üç yıl içinde 2 bin işçi girmiş işyerine. Yani çalışanların üç katından fazla. Hepsi de hırsızlık benzeri suçlamalarla işlerinden olmuşlar. İşte sendikal çalışma başlayınca, aynı yönteme başvurarak 16'sı kadın 21 kişiyi işten çıkartmışlar. Birgül, Nilgün ve Songül bu kadınlardan. İşyerlerinde erkeklerin başlattığı sendika çalışmasına katılmışlar, önce işyeri güvenliğiyle (her vardiyada toplam 250 kişinin çalıştığı Carrefour'da 150 özel güvenlik görevlisi var, tam üniversite gösterilerindeki polis öğrenci oram!) sonra götürüldükleri karakolda gözaltıyla yüzyüze gelmişler. Ancak sendikaya da güvenmediklerini, kendilerine sahip çıkılmadığını söylüyorlar. Bir daha başlarına benzer bir şey gelirse, bu yaşadıkları örgütlenme tecrübesi onlara yol gösterecek. Çünkü Carrefour'da örgütlenme konusunda yeterli deneyimleri ve bilgileri olmadığını görmüşler. Bütün arkadaşları tekrar işe almana kadar herkesi Carrefour'dan alışveriş etmemeye çağırıyorlar. Alışveriş biz kadınların "söz ve yetki sahibi" olduğumuz nadir alanlardan biri. Bu gücümüzü Carrefour'da sendikalaşmaya çalışan kadınlardan yana kullanabiliriz.

Osmanlıdan Cumhuriyete
Kadın ve Giyim

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nın 1997 yılma ait ajandası çıktı. Geleneksel ajandanın bu yılki konusu, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de kadın giyim tarihi. Özenle seçilmiş fotoğraflar, illüstrasyonlar, Türkçe ve İngilizce açıklamalar, takvim. Bu ajandayı alarak Türkiye'nin ilk ve tek kadın kütüphanesinin gelişmesine katkıda bulunabilirsiniz.

AYIP KÖŞE

Yaşlı erkekleri gençlere nazaran her zaman çekici bulmuşumdur. Bir erkeğin kadınları sadece kendi gözleriyle görüp anlaması, kadınlara karşı tamamen kendine has bir yaklaşım geliştirebilmesi için önce bir kırkını devirmesi gerekir. Tabii her kırkını deviren böyledir demek istemiyorum, ama olmazsa olmaz önkoşuldur bu. Bunlardan zeki ve duyarlı olan bazıları da, onları buradan saygıyla selamlıyorum, her kadına apayrı bir zarafetle yaklaşmak konusunda ustadırlar. Çok seyrek düşer böylesi ne yazık ki, çok seyrek...

Geçen sonbahar, hiç beklemediğim bir zamanda karşılaştım o erkeklerden biriyle. Tuhaf bir tesadüfle kendiliğinden ayağıma gelen bu fırsatı layıkiyle değerlendiremediğim için hâlâ içim yanar. Neyse ki, kokusuyla, sesiyle hafızamın çekmecelerinden birini dolduracak kadar malzeme toplayabildim ona ait. Şimdi gelelim malzemeye...

Ben ve arkadaşlarım her sabah Akaretler yokuşunda otostop çekerdik o dönem. Vapurdan indikten sonra on beş dakika orada dikilir, hayırsever bir vatandaşa rastlamayı bekler, genellikle de iki üç kızı arabasına alınca önce öne oturanda şansını deneyen birine, yürüyerek çıkılamayacak bir yokuş uzunluğunda katlanmak zorunda kalırdık. Bu on beş dakika içinde İstanbul umuzun sayısız hıyarlarından bir tanesi bile, -istatistik biliminin ve olasılık hesaplarının itibarını yerden yere vururcasına- oradan geçmezse, üstüne para verilen taksimetreli arabalardan biriyle çıkardık yokuşu.

Bu adam hayırsever bir vatandaş olarak çıktı karşımıza, ben arka koltukta oturuyordum: Efendim, şakaklarımızda yoğunlaşmış, diğer taraflarda biraz daha dağılmış kır saçlar, ensemizde biri daha uzun ve birbirine paralel iki derin çizgi, esmer tenimize yakışan bordo ve haki ahenkli bir takım, senelerin içkisi-mezesi olmuş gayet kıvamında bir göbek, andropoz belasına kendimizi aftershave şişelerine de atmamışız, buram buranı yaşamışlık kokuyor nice doğup batmış güneşlerde yanmış, nice sevişmelerde kavrulmuş tenimiz... Hmmm... Ben bu kokuyu bin metre öteden alırım.

Ertesi sabah tekrar rastladık ona, ön koltuğa oturdum. Bir samimiyet, bir sıcaklık doğdu tabii arada: Okula mı gidiyorduk biz, evet. İşe gidiyordu o da. Bu yokuş çıkılır, tırmanılır değildi tabii... Taksiciler de pek küstah olmuştu artık, yolcu beğenmiyorlardı. Evet, bizim gibi öğrenciler hep otostop çekiyorlardı buradan, o da her sabah bu saatlerde geçiyordu aynı yerden. Ah, ne iyi! Belki yarın da denk gelirdik, belki ertesi gün de, hatta belki sonraki günlerde de...

Ertesi sabah da rastladık ona, daha ertesi sabahlar da. Artık o buram buram yaşamışlık kokusunun altında, daha başka, daha özgün bir kokuyu da almaya başlamıştı burnum hafif hafif. O hâlâ hayırsever vatandaştı, bense iyiden iyiye bozmuştum niyeti. Kaçıncı sabahtı hatırlamıyorum, vapurdan inince derhal ortadan kaybolmalarını söyledim kızlara. Hiç şaşırmadılar, zaten ne zamandır bekliyorlardı. Yokuşun başına gidip beklemeye koyuldum ben de. Çok heyecanlıydım.

"Günaydın!" dedik birbirimize. Kızları sordu, "Yoklar" dedim. Biraz bekleyebileceğimizi söyledi, istersem. Döndüm ve "Onlar" dedim, "yoklar bugün, gelmeyecekler." Araba yavaş yavaş çıkmaya başladı yokuşu, nasılız, iyi miyiz, iyiyiz, vites değiştirdi, eli hâlâ vitesin üzerinde, daha önce de sık sık incelediğim eline baktım bir süre, seviyordum ellerini, dokunmak hiç zor değildi, elimi elinin üzerine koydum. Aniden başını çevirdiğini hissettim, ellerimize bakmayı sürdürdüm, onu da bana değil, ellerimize bakmaya davet ederek. Baktı, çünkü hissettim elimin üzerinde bakışlarını. Elimin içinde yuvarladım elini, parmak uçlarımı parmaklarının arasına gömdüm: Kalbini dinledim, benimki gibi atıyordu. Okulun önüne geldiğimizde durdu. "Bak, ben evliyim, çocuklarım var, sen de kızım yaşındasın" anlamına gelen, biraz sıkıntı, biraz uyarı dolu bakışlarla süzdü etrafı, elimi avcunun içinde sıkarken... Neyse ki, bilip durduğum bu anlamsız gerçekleri, o andan itibaren anlamlarını yitirmiş sözcüklerle ifade etmek gereği duymadı, onun yerine bana baktı, biraz şefkat, biraz şehvet dolu bakışlarla ve "Benimle sevişmek mi istiyorsun?" dedi. Hayır, ille de sevişmek istemiyorum, koklamak istiyorum, göğsünün çoğu beyazlamış ve seyrelmiş kıllarına dokunmak, o kılların altında hafif pembeleşmiş, buruşmamış da biraz kendini salmış o tene dokunmak, kokusunu içime çekmek, hafızamın bir çekmecesine yerleştirmek istiyorum. Hiç cevap vermedim. Elini bacaklarımın arasına soktu, oramı sıktı, bacaklarımın arasındaki elini okşayıp durdum ben de.

Çıktığımız yokuştan hızla aşağı inip Levent'te bir eve gittik. Anahtar aldığımız kapıcı, beni hafızasının ıvır zıvır çekmecesine koymak üzere dikkatle inceledi, bir demet anahtar arasından bir tanesini ağır ağır çıkarırken. Başka bir adamın ve çocuklarının fotoğraflarıyla dolu bu evde, önce girişteki halının üzerinde, sonra salondaki kanepede seviştik. Onu hiç yormadım. Yani fiziksel olarak hiç yormadım, yoksa bu 40'ını devirmiş erkekler orgazm olurken şapşal gençlerden farklı olarak çekinmeden ruhlarını teslim ettiklerinden, duygusal olarak biraz yıpranırlar. O yüzden özenle saklanacak bir koku bırakırlar kadınların hafızasında. Bir de cin çıkarına ayinlerindeki kadar bu dünyaya ait olmayan bir ses.

Sonraki aylar boyunca o yokuştan hiç otostop çekmedim, vapurdan inip taksilere sığındım. Kızları da göndermedim tabii. Keşke ben üniversiteli bir kız değil de, dişi bir örümcek olsaydım...

Aylar sonra, onu tekrar görme fikri karşı konulmaz bir merak ve isteğe dönüştüğünde, bir sabah gidip onu bekledim yokuşta on beş dakika. Ertesi gun iki, daha ertesi gün üç, sonraki gunlerde üç dört on beş dakika. Ne hıyarlar gelip geçti, o gelmedi. Dedim ya, çok seyrek düşer böylesi ne yazık ki, çok seyrek...

İşyeri erotizmi

Geçen sayımızda fantezilere klasiklerden yumuşak bir giriş yapmış, tupçü, samanlık ve tecavüz fantezilerini ele almıştık. Bu sayıda ise, şu kısa ömrümüzün çoğunu harcadığımız "işyerleri"ne, işyeri erotizmine ve ofis fantezilerine değineceğiz. Bu konuya ayrı bir ehemmiyet vermemizin nedeni, bazılarımızın haftanın en az beş, daha çok yedi günü çalıştığımız şu ofiste, şu kadın kadına halimizle, bizlerin bile fantezilerimizin ilhamını işyerinden almak zorunda kalışımız. Mesela benim bu ofisteki ilham kaynağım (itiraf etmeli miyim ki), bana hep "şalvarının tozunu duman sandığım", ocağın başına geçip bir orduyu doyuracak kadar katmer pişirebilen kıvraklığına vandığım Seher Yengem'i anımsatan Melek Güneş'tir. (Aynı kıvraklığı yazılarında sergiler o. Ege kadını karizması işte...) Yalnız bu konu eşcinsel fanteziye giriyor, o yüzden önümüzdeki sayıya havale edip işyerine dönüyorum.

İşyeri erotizminin gücü etkisindedir; bazen tarihin akışını değiştirecek olaylara kaynaklık eder. Bir döneme damgasını vuran Turgut-Semra Özal çiftinin aşkı da Devlet Planlama Teşkilatı ofislerinde başlamıştı, hatırlarsanız... O ne aşk, o ne bitmez tükenmez heyecan, o ne çılgın flört, hem onları hem memleketi on küsur sene idare etti. Gelin görün ki, merhum Turgut Bey'le sekreteri Semra Hanım'ı kapalı kapılar ardında biraraya getiren ofis dizaynı, hiyerarşinin reddedildiği modern işletmecilik anlayışının dayattığı kapısız bacasız yeni dizaynlar yüzünden tarihe karıştı artık. Bugün koskoca Bill Gates ve saz arkadaşlarının odalarına girerken dahi tıklatacak bir kapı ara da bulasın! Hiyerarşi dediğiniz kapıları kaldırmakla kalkmaz tabii, o sapasağlam yerinde duruyor, olan bizim ofis aşklarına oldu...

Nerede o eski Kastelli kapıları, o kapıların ardındaki ceviz mobilyalar, rahim içi duygusu uyandıran lambriler, kalın perdeler, kadife panolar, bol tüylü, koyu renkli halılar... Tüm bunları, p
no yıldızlarının bile rahatl
milletvekili olabildiği İtalya
mobilya tasarımcıları ve iç
marlarının etkisiyle, geleceği
düşünmeden, işyeri dediğimiz
hür irademizle gidip teslim ol
ğumuz mapushanelerde flört
aşksız ne kadar mutsuz olac
mızı hesaba katmadan bir kal
de silip attık. Şimdi bir bu
metre yüksekliğinde paravanl
birbirinden ayrılmış -oda diye
yeceğim- deliklerde nasıl bir e
tızm, ne tür bir aşk yaşanab
ki? Elimiz mahkûm, fanteziye
yanıyoruz tabii...

Geçenlerde bir arkadaşım y
çıkacak bir yayının hazırlıkla
sürduren pırıl pırıl bir ekibin.
gizli saklı, gözlerden uzak ufa
bir flört, minik bir heyecan kı
tısı yaşayamamanın acısıyla, n
toplu olarak birbirlerini çıp
hayal etme oyunu oynadıkla
dan söz etti. Ağzım iki karış a
kaldı. "Niye şaşırıyorsun ki?"
di arkadaşım, onların ofisinde
ravan da yokmuş, çaresiz
verdim. Hak verdiğim anda
İtalyan porno yıldızlarının n
olup da ellerini kollarını sall
sallaya meclise girebildiklerini
züverdim. İtalyanlar bizden
sonraki aşamadaydılar. Çıplak
hayalden gerçeğe önce zavallı
porno yıldızı aracılığıyla taşın
lardı, artık bundan sonra iş
"designer"lardan modacıla
maharetine kalıyordu. Moda
merkezinin Paris'ten Milano
kayması ve son zirve toplantısı
İtalya'da yapılması da tesa
olamazdı herhalde... Son yılla
ısrarla empoze etmeye çalıştık
transparan yani şeffaf giysileri
giymeye ve işyerlerimize ana
doğma gitmeye başlarsak, her
tamam olacaktı inşallah!

İnsanları bu yeni çalışma
tamlarına, şeffaflıktan çok teşl
ci ilişkiler düzenine itenler, u
rız, hiyerarşiyle ilgili de bir çöz
düşünmüşlerdir. Yoksa tarihi
niden yazan o canım işyeri ero
mini bir hiç uğruna yitir
olacağız.

Le

En az giyinmek kadar karışık

Soyunmak

Giyinmemizin çeşitli sebepleri var; soğuktan, sıcaktan, erkeklerden korunmak. İnancımız öyle emrettiği için, çalıştığımız işin gereği olarak. Ve ne kadar dışında kalırsak kalalım moda çerçevesinde giyiniyoruz.

Aynı şekilde çeşitli vesilelerle soyunuyoruz: yıkanmak, sevişmek, tıbbi muayene, yüzmek... Ve soyunmak için. Ama nasıl giyinmenin türlü çeşidi, her giydiğimizin başka bir anlamı varsa soyunmaktan soyunmaya da fark var.

Mesela Afrika'da kabile düzeninde yaşayan kadınlar varı giyinik yaşıyorlar. Ama onların çıplaklığının bir pavyonda göbek atan bir dansözün çıplaklığından büyük farkı var. Onların fotoğraflarını çekenlerin, o fotoğraflara bakanların niyeti tam belli değil ama Afrikalı kadınların gündelik giyimi çıplaklık. Ama resmi çekilsin çekilmesin, dansözün çıplaklığı dansını cinsel olarak tahrik edici hale getirmek için.

Soyunmanın başka bir işlevini fark ediyoruz burada. Tahrik etmek. Ama tahrik etmek için soyunmak da farklı biçimlerde olabiliyor. Tercih ettiği partnerini tahrik etmek için soyunmak başka, kim olduğunu bilmediğiniz, hele de araya kameralar girdiyse, kim olduğunu görmenizin bile mümkün olmadığı bir topluluğu tahrik etmek üzere soyunmak daha başka.

Hatırlamaya devam edelim; yüzmek, güneşlenmek için çoğumuz soyunuyoruz. Ama hepimiz farklı miktarlarda. Ve ne kadar soyunacağımızı belirleyen tenimize suyun, güneşin ne kadar dokunmasını tercih ettiğimizle bağlantılı değil.

Çünkü soyunmak bizi bir biçimde savunmasız kılıyor. (İşkence yapanların kadınları bu kadar sık soymaları boşuna değil.) Sadece tenimize acıtmak üzere dokunacak nesnelere karşı değil bu savunmasızlık; aynı zamanda tenimizin tahrik ediciliğinin oluşturacağı etkiye karşı da savunmasızız. Gövdemiz bir erkeği tahrik edebilir, tahrik olmasını istemediğimiz bir erkeği. O, cinsel arzusunu şiddete dönüştürebilir. ne tehlikeli! Sokakta, sahilde soyunurken bu şiddet hep aklımızın bir köşesinde.

Ama yalnızca tahrik etmek ürkütücü değil. Hatta en az onun kadar güçlü bir biçimde tahrik etmemek de üzücü. Çünkü, bedenini yabancı gözlerle karşılaştırmak yalnızca "güzel" kadınların hakkı. O yüzden, soyunurken, tıpkı giyinirken olduğu gibi yakışıp yakışmadığını da hesaba katıyoruz.

Geçen yaz, sadece kadınların ve çocukların olduğu bir kampa gitmiştik. Hava bir açıp bir kapıyordu. Kamptaki herkes, hava açtığında üzerindekini çıkarıyor, bir yerim göründü mü, göğüslerim çirkin durdu mu falan diye hiç dert etmeden bazen bir atletle, bazen ince bir bluzla kalıyordu. Orada erkeklerin hayatımızı nasıl sınırlandırdıklarını hissetmiştim. Nasıl giyindiğimizi belirledikleri gibi ne kadar ve nasıl soyunduğumuzu da belirliyorlar. Çoğumuz nasıl her istediğimizi sırtımıza geçiremiyorsak aynı şekilde, sırtımızdakiler bizi rahatsız ettiği zaman çıkartıveremiyoruz.

Bugünkü kültürümüze bakan tabii halimizin çıplaklık olduğuna inanmaz değil mi? Sanki anamızın karnından giyinik doğuyoruz da icabettikçe soyunuyoruz.

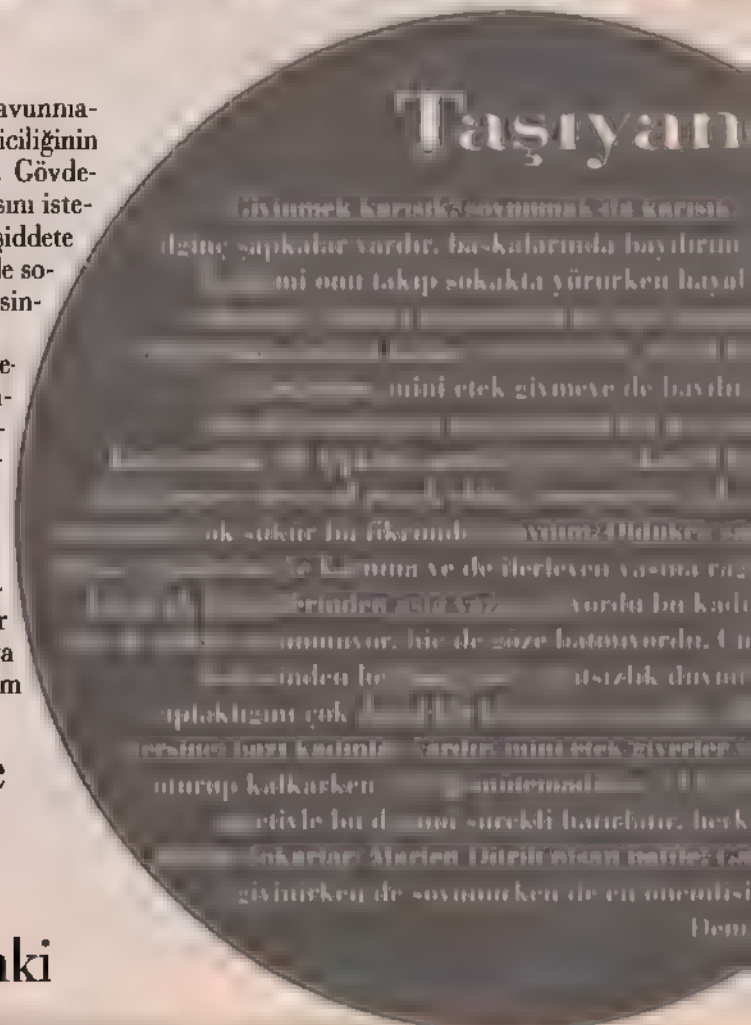

Soyunmak zorunda kalmak

Bununla kastettiğim şiddet yoluyla soyunmak değil. O bu yazının konusu olmaktan daha acılı bir tecrübe. Ama porno oyuncularından ünlü modellere, gece kluplerindeki striptizcilere kadar bir çok kadın soyunarak para kazanmak zorunda (n'olur kimse onları buna zorlayan yok demesin, geçim için yaptığımız bir çok şevi mecburen yapmıyor muyuz?) Soyunmak, bir çok kadın için, fuhuşun yumuşak bir biçimi ve tıpkı fuhuş gibi bir geçim yolu olarak dayatılmış durumda. Bir çok kadın mühendis, avukat, doktor, hakim, belediye işçisi, taksi şoförü yapılmadıkları için, okula gönderilmedikleri, daha içlerine sinecek bir meslekle donatılmadıkları için soyunarak hayatlarını kazanıyorlar.

İstediğimiz gibi giyinemiyoruz, istediğimiz gibi soyunamıyoruz. İşler böyle olmasa belki de, soyunarak yaptığımız şeyler, yüzmek, güneşlenmek, doktor muayenesi, sevişmek daha farklı olacak.

Melek Güneş

Minik oğlum büyüdü!

Duygusal değişimlerden önce fiziksel değişimleri başladı. Ben çok aldırmadım. Sonuçta ayaklarının kırk beş numara olması o kadar da önemli değildi. Bizim aramızda bir sorun yaratmıyordu. Bunu ancak okul için ayakkabı ararken hissediyordum.

Bir süredir korkarak beklediğim olay nihayet başıma geldi. Tabii birdenbire değil, sinsi sinsi. çoğu kez umutlandırarak "Aman ne güzel. biz bu sorunu gayet hoş bir şekilde, pek de etkilenmeden geçireceğiz," diye tatlı tatlı gülümseterek geldi.

Ama işte öyle bir şekilde geldi ki, umarsızlıktan, yetişememekten oturup bir güzel ağladım.

Hay allah, neden söz ettiğimi anlatmadım değil mi? Yoo, aşktan söz etmiyorum, daha beteri ergenlikten söz ediyorum. Evet, benim minik (!) oğlum büyüdü de. Şimdi yaptığım bir dolu işe bir de ergenlikle ilgili kitaplar eklendi. Bu arada oğlumun alaycı sözlerinden de nasibimi alıyorum. "Anne beni daha iyi anlamak için mi okuyorsun?"

Duygusal değişimlerden önce fiziksel değişimleri başladı. Ben çok aldırmadım. Sonuçta ayaklarının kırkbeş numara olması o kadar da önemli değildi. Bizim aramızda bir sorun yaratmıyordu. Bunu ancak okul için ayakkabı ararken hissediyorum.

Sesinin iyice kalınlaşması, tüylenmesi, sürekli yeni giysilere gereksinmesi olması bir yana, birden bire saç jölesi tüketimimizin bir ayda eski bir yıllık tüketimimize ulaşması bile koymadı. Olmayan sakallar için traş bıçakları alınmaya başlandı. Çıkan sivilciler banyodaki aynada saatlerce incelenmeye alındığından bir de dermotolağa gitme durumu zorunlu oldu. Oğlum sivilceleri ve saçları için çok zaman ve enerji tükettiğinden eve, işlere ayıracağı zaman kalmamıştı. Okula gönderdikten sonra savaş alam haline gelen evi toplayıp işe gidip yorgun argın döndükten sonra daha da kötü durumda buluyordum evi. Ergenliğin sonucu bu diye sineye gömüp, tüm iyi niyetli ve güzel duygularımı harekete geçirip bir anlayış yumağı halinde zarif uyarılarda bulunuyordum. Eskiden zorla banyoya soktuğum çocuğum artık sık sık banyo yapıyor, günlerce üzerinden gitmeyen kokular sürüyordu. Evet ama orada burada üzerinden çıkardığı gibi bıraktığı çamaşırlarını, havluları ve bilumum eşyalarını arkasından toplamak yine bana düşüyordu.

Melek halim uzun süre devam etmedi, bu kez isyan edip tıpkı annem gibi -oysa ben öyle olmayacaktım- feryat figan etmeye başladım. Bu da sökmeyince, duygu sömürüsü yapıp paylaşmanın erdemlerini, eskiden ne güzel bulaşık yıkayıp, tatlılar yaptığını, bunları özlediğimi anlatmaya başladım. Ama huşu içinde ve monolog şeklindeki konuşmalarımın ortasında oğlumun ya beni hiç dinlemediğini ya da başka şeylerle ilgilendiğini görüyordum.

Bize ne oluyordu? Kendimi annelik ve arkadaşlık kavramları içinde köşeye sıkışmış buluvermiştim. Ben böyle kara kara düşünürken, borç harç aldığım arabama göz koymaz mı? İlk önceleri annesi gibi duygu sömürüsü yapmaya kalktı. Bu sökmeyince kendisinin benden daha iyi araba kullandığı gibi cümlelerle benim şoförlük bilgilerim üzerine yorumlar yapmaya başladı. Bütün bunlardan etkilenmedim desem yalan olur. Kendi başımayken çok rahat kullandığım arabama onunla her binişimde hatalar yapıyordum. Sonuçta küçük de olsa o bir erkekti! Kendimi toplamam ve ona karşı direnmem gerektiğine karar verip yılgınlıktan sıyrılmam biraz zaman aldı. Sonunda bunu başarıp on sekiz yaşına kadar araba lafı etmemesi gerektiğini kabul ettiğinde muzaffer bir komutan edasıyla ama yine alçakgönüllülüğü elden bırakmadan başarımı önüme gelene anlattım. Bu duygum da, onun sabahları erkenden arabanın anahtarını alıp bir-iki tur attığını çakana kadar devam etti.

"Buna da şükür ellerde neler var" diye düşünürken bu kez de sigarayla yakaladım. İlk önce hiçbir şey diyemedim. Biraz düşünmem gerekiyordu. O zamana kadarki tepkilerinden oğlumun sigara içmeyeceğinden o kadar emindim ki. "Kocan ve çocuğunla ilgili asla büyük konuşmayacaksın" özdeyişi her iki durumda da gerçek anlamını bulmuştu.

Evet uygar ve feminist bir anne olarak nasıl davranmalıydım? Üstelik ben de sigara içiyordum. Hemen oğlumun çok sevdiği dayısına ve arkadaşlarına danıştım ama çabucak pişman oldum. Hepsi ağız birliği etmişcesine benim sigarayı bırakmam gerektiğini söylüyorlardı. Bu kez babasını aradım -yurtdışında yaşıyor-. Şimdiye kadar pek yararı olmamıştı ama kimbilir belki... Lakin soruna çözüm ararken kendi ayaklarımla başka bir soruna bulaşmıştım. Bu kez de paniğe kapılan babayı yatıştırmak gibi bir görevi üstlenmek durumunda kalmıştım. Üstelik ortaokulda sigaraya başlayan kendisi değilmiş gibi davranıyordu. İş yine başa düşmüştü!

Şu an ne mi yapıyoruz? Sigara içmeme ödülü olarak doğum gününde bilgisayar alma sözü verdim. Artık paket almıyor, ancak cam çok çektiğinde benden istiyor. Kızlar mı? Onlar soyut olarak -benim bildiğim, çünkü "minik" oğlumun artık sırları var- varlar, ama yakında somut olaylar yaşayacağımızın işaretlerini alıyorum.

Ne diyeyim, hayat devam ediyor ve onu çok seviyorum.

Nurhayat, Ankara

Aşk olmadan cinsellik

Bir ilişkide aşk mı, cinsellik mi ön plandadır? Aşk olmadan cinsellik veya cinsellik olmadan aşk! Siz olsanız hangisini seçerdiniz?

Bu soruları nive mi soruyorum? İlki dört yıl sürüp bi ten ilişkimde, belki de yaşımızın küçük olması nedeniyl cinsellik üçüncü yıldan sonra başladı. Bu ilişkimde o dukça rahattım. çünkü biliyordum ki aşk cinsellikten ön deydi. Derken iki haftalık bir ilişkim oldu. İlişkinin baş langıcında sırılsıklam âşık ve kör olan ben, mükemme bir erkekle birlikte olduğumu. hayatımı paylaşmak iste diğim kişiye rastladığımı düşünmekteyken, birden gerçe anlamda çıkmaya başladığımız ilk günde deniz kenarın da. ilk defa birbirimize sarılmışken ve güneşin batışını iz lediğimiz o muhteşem romantik anda şu soruyla karşılaş tım: "Cinsel hayatın var mı. bakire misin?" Yaşadığı şoku sizlere nasıl anlatabilirim? Uzun süren ilk ilişkim den sonra epeyce süre hiçbir şekilde cinsellik yaşamak is temeyen ben, birdenbire korkuya kapıldım. Tanrım yok sa kuzu görünümlü bir kurdun eline mi düşmüştüm? A lemle tanıştırmayı düşündüğüm o harika erkek saf kızla rı kandıran biri miydi? Acaba şimdiye kadar kaç kadınl yatmıştı? AIDS'li miydi? Söylediği tüm o güzel sözle okuduğu şiirler beni kandırmak için miydi? Nitekim onunla sonradan açık açık konuştuğumuzda bana cinsel liğin aşkın ötesinde olduğunu, bekâretin hiçbir anlamı ol madığını, insanların her yaptığı şeyin bir nevi cinsel tat min sağlamak için olduğunu, beni kandıracak binlerc cümle daha kurarak açıklamaya çalıştı. Allahtan onu sandığı kadar saf değildim ve tehlikeyi görüp ilişkiyi b tirdim.

Bu konuyla ilgili gazetelerde çıkan röportajları okudu ğumda veya arkadaşlarımla konuştuğumda aslında er keklerin çoğunun bu düşüncede olduğunu görüp ürktüm Evet, biz kadınlar da cinselliği seviyoruz ama bunu asl aşkın üstünde tutmuyoruz bence. Bir ilişkiye başlarke ilk düşündüğünüz, sizi sevdiğini nasıl bir ortamda söyle yeceği ya da size nasıl romantik dakikalar yaşatacağı de ğil midir? Ya erkekler? Eminim ki onların ilk düşünce "Kazağın altında pek belli olmuyor, göğüsleri güzel m acaba?" Ya da "Ahmet'ten ne zaman evinin anahtarını is tesem acaba?"dır herhalde.

Hani şu aptal araştırmalar var ya. "Kadınların n beyni daha büyüktür. erkeklerinki mi?" gibi. Erkekleri beyni ne kadar büyük olursa olsun. boşu boşuna o kafa tasının içinde duruyor. Onu alıp üçüncü bir testis gib şortlarının içine gömsek çok daha işe yarayacak bence.

Simg

Beni aldatmış...

Üç yıl sürmüş beraberliği... On iki yıl önce ha... Ben öylesi genç ve öylesi güzelken... O zaman... O zaman... Düşünüyorum da, neyi bulamamış bende, ne bulmuştu onda. Düşünüyorum, düşünüyorum... üç yıl ha...

Ayağımda kaçık bir çorap, portakal rengi ceketimin astarı yıkandıktan sonra çekti, üzerimde. Rengim ruhsarım kaçık. saçlarım taranmadan arkadan öylece tuttu-rulmuş... Dışarı çıkıyorum. Önce Altıyol, vitrinlere bakıyorum. Üzgünüm. yorgunum. Sanki yaşadıklarım bir kâbus, bir karabasan. Ömer Hayyam "Taş yağsın isterse, çok sürmez" diyor. Çok uzun sürdü bu taş yağışları, ezildim. Korunma mekanizmam da bozuk, direkt kafama iniyor taşlar. Bir kadın, bir eş için en acı, en onur kırıcı hakaret aldatılmak... Böyle diyorum ama daha da acısı, kocana en güvendiğin, ondan hiç beklemediğin yıllarda yaşanmış olması.

Hakaretler, dayaklar, kavgalar geçmişte unutamadıklarım ve şimdi de o yıllara ait uzun bir âşk hikayesi. Yapılabilecek hiç birşey yok. Yaşanmış ve bitmiş. Üzülmedim diyorum ama aslında yıkıldım, gümbür gümbür yıkıldım. Dışardan belki de fark edilmiyor. yalnızca ben duyuyorum içimdeki yıkıntının seslerini. kulaklarım uğulduyor.

Altıyol'dan sıkıldım, başım dönüyor. Yine oldukça kilo aldım. kilo aldıkça enerjim azalıyor. Yine de yürüyorum... Yürüyorum.

Moda'dayım... Deniz kenarında. Bir çay bahçesinde. Üşüyorum. Deniz öyle güzel ki. Küçük plastik bir masada bir başımayım, yazıyorum, bu beni rahatlatıyor. Yakın bir dostla paylaşır gibi, bu bembeyaz sayfalar beni anlıyor gibi...

Beni aldatmış ha... Üç yıl sürmüş beraberliği... On iki yıl önce ha... Ben öylesi genç ve öylesi güzelken... O zaman... O zaman... Düşünüyorum da. neyi bulamamış bende, ne bulmuştu onda. Düşünüyorum, düşünüyorum... üç yıl ha...

"Ya ben, ya karın," demiş... Böylesi bir birliktelik ha...

Hani ben onun için sofralar hazırlayıp onu beklerken...

Hani genç kadınlığımın doruğunda, ben onu yatakta beklerken...

Hani onu mutlu etmek için herşeye evet derken... Beni aldatmış ha, sevmiş ha...

Üşüyorum, deniz öyle güzel ki. Güneşin batışına az kaldı. Son ışıklar denizin üzerinde bir yol gibi, hani yürürsen o ışıklardan karşıya geçersin sanki...

Evet, evet çok geç gelirdi eve, bazen de sabahı bulurdu dönüşü. Ne söylerdi peki? "Arkadaşlarla içki içip dolaştık arabayla."

"İşler, çekler, alacak peşinde koşmalar, vakit nasıl geçti anlamadım."

Hep böyle iyi konuşmazdı tabii.

"Sana ne, iyi artık kılıbık mıyım ben, aklın fikrin şeyde."

Bir gecelik değil, sürekli aynı kadın ha... Bana tercih etmiş, sonra gelip yanıma yatmış ha... Ben hâlâ mutlu etmeye çalışmışım ha... Üç yıl ha...

O ben değil miydim?.. O yıllar önceki ben... Daha genç, daha güzel ben... İnandığım, güvendiğim ve sevdiğim sen...

Kıskanırdım seni, bir başka kadınla olma düşüncene bile tahammül edemezdim. Hatırlasana geç gelişlerindeki kavgalarımızı ve senin beni inandırışlarını. Hep başarırdın inandırmayı, hep inanırdım beni aldatmayacağına. Bekâretini koruyan bir genç kız gibi gurur ve inatla, biraz da sancıyla korurdum seni başka kadınlardan.

O ben değil miydim ya da, daha mı az benimsin şimdi, belki de gerçekte şimdi "ben" oldum, kim bilir...

Garip bir şüphe, acılı bir güven ve hayat, beni aldatmıyorsan, öyle olduğuna inamıyorsam güzeldi o zamanlar. Senin varlığın önemliydi, sana ihtiyacım vardı, ama hep hep o zamanlar.

Değişen ne? Zaman mı? Ben mi? Sen mi? Artık geç gelmiyorsun. Ben geç geliyorum, sen bekliyorsun. Artık beni aldatmadığına beni inandırmaya çalışmıyorsun. Artık bunu bilmek hayatını renklendirmiyor. Artık sensiz kalmak beni korkutmuyor...

Şimdi ne kadar mutluyuz, öyle değil mi? Kıskançlık yok, kavga yok, kompleksler yok. Her şeyi konuşabiliyoruz bazen iki erkek, bazen iki kadın gibi. Öyle ya artık dışarıda erkek, evde kadın olabiliyoruz ikimiz de...

Yine dostça, yine arkadaşça bir sohbetti dün geceki... Bugüne ait her acı bugün yaşanıyor, dünün acısı acıtamaz canımı, dünü konuşmak dünü yaşamak değil çünkü. Ben ve dündeki ben, ne kadar da farklıyız birbirimizden. Bunu biliyorsun, öyle değil mi? Ama yine de korumalıyız geçmişi, geçmiş getirdi bizi bugüne, ve kazanılan güven, sevgi hep o günlerden gelen, arta kalan. Bunu unuttun mu? Herhalde unuttun, evet, evet unuttun. Unuttun ki, o günlere ait yaşanmış bir aşk maceram bana anlattın.

"Ya ben, ya karın" diyebilecek kadar paylaştın ha...

Kararın beni seçmek oldu ha... Teşekkürler canım.

Sen geç geldiğinde hep onunlaydın ha... Hani ben seni camda beklerken.

Hani kendimi sana adadığım yıllarda. Hani sen bana başka kadın yok diye yeminler ederken. Şüphelerimin kıskançlık olduğundan yakınırken. Sen onunlaydın ha...

Eski "ben", bir gecelik aldatmalardan korkardı, uzun süreli bir aşkı aklına bile getirmezdi... Sen aşk yaşadın ha... O buna tahammül edemezdi, iyi ki bilmedi. Zaten artık yok. Hem belki de hak etmiştir, kimbilir...

Şimdi olmaz değil mi? Sen de biliyorsun kimi aldatacağım.

Serap Babür

Bu sayfaya yazan, tanıklıklarını, deneyimlerini, ilişkilerini bizimle paylaşan okurlarımıza teşekkür ederiz.

Bağımlılıklar

Sanırım yaptığım hata, bağımlılıklarımın altında yatan nedenleri araştırmak yerine sadece kurtulmaya çalışmak, bunu yaparken de, yerine yeni bağımlılıklar geliştirmek oldu.

Geçenlerde arkadaşlarımla bağımlılıklarımızla ilgili sohbet ederken konunun benim düşündüğüm gibi sadece madde bağımlılığıyla ilgili olmayıp hemen hemen yaşamımızın tümünü kapsadığını gördüm. Hepimizin yoğun duygusal bağımlılıklarımız vardı.

Bunun üzerinde düşündüğümde, aslında hep var olan, yaşadığım, hissettiğim ama bir türlü dillendiremediğim ne çok bağımlılığımın olduğunu farkettim. Aynı zamanda bağımlılıklarımın beni ne denli etkilediğini, değer yargılarımı yıktığını, kendime olan sevgimin ve saygımın azalmasında ne denli rol oynadığını fark ettim.

Kendimi, yaşadıklarımı sorgulamayı çok severim. Ama bugüne kadar tüm bu saydıklarımın temelinde bağımlılık duygusunun yattığım görmemiştim. Aileyle ilgili bağımlılığı yok etmeye çalışırken, gerçekte isteklerimi yanlış yönlendirdiğim için evlendim. Bunu da sevgi adına yaptım.

Sanırım yaptığım hata, bağımlılıklarımın altında yatan nedenleri araştırmak yerine onu "kötü" bir şey olarak algılayıp, kurtulmaya çalışmak, bunu yaparken de, yerine yeni bağımlılıklar geliştirmek oldu.

Evliliğimin bitiminde, duygusal ilişkimin de olduğu iş ortağımla yaşadığım bağımlılık bunun en çarpıcı örneği benim için. Zamanla bağımlılığım o denli arttı ki, ticari anlamda birçok şeyi kendi başıma yürütebildiğim halde, eksikliklerimi gidermek yerine ona bağımlı oldum ve özgüvenimi kazanabilmek için onun beni tamamlamasını bekledim. Kendi başıma hareket etme yetisini kaybetmiştim. Onsuz bu işin yürüyemeyeceğine, yürüse bile hep pürüzler çıkacağına ve bunları kendi başıma halledemeyeceğime inanıyordum.

Var olabilmek için birine bağımlı kalmayı sürdürdükçe özgüvenin yok oluyor, geriye çaresizlik ya da öfke içinde kendini yetersiz hisseden biri kalıyor. Oysa ilişkiler eşit koşullarda ve sevgiyle yaşanmalı.

Zaman içinde karmaşık bir yumak haline gelmiş bağımlılıklarımdan birer birer kurtuldukça gerçek kimliğimin ve güvenimin yerine geldiğini, hem iş yaşamımda hem de tüm ilişkilerimde daha başarılı olduğumu görüyor ve kendimi daha çok seviyorum.

Ancak insanı köleleştiren bağımlılıklardan kaçarsak başarı ve mutluluğa kavuşabiliriz. Hadi o zaman ne bekliyoruz? Bağımlılıklarımızın kaynağına inip onlarla savaşmanın tam zamanı.

Nur

kadın doymak bilmez!

biliyorsunuz büromuzda yalnızca kadınlar çalışıyor. yani lâtif cins üzerine gözlem ve araştırma yapmak isteyenler için ideal bir ortam. bu sayı müsaade ederseniz bu konudaki bazı çalışmalarımı aktarmak istiyorum efendim.

büromuzda, bütün modern bürolar gibi bilgisayarlar var ve bilgisayarlar hepimizin gayet iyi bildiği gibi esas olarak oyun oynamaya yarar. bilgisayar oyunları ve giderek bilgisayar denen o menhus aletin ta kendisi kamuoyunda tetris le özdeşleşmiş durumda, o kadar ki türkiye kamuoyunun güzide bir neferi, genç nüfusun hayatımdaki yılmaz temsilcisi olan kızıma, işportalarda satılan pilli tetris oyuncaklarıyla neden yazı yazamadığımı anlatmakta güçlük çektim.

ancak bizim bilgisayarlarımızdan birinde çeşit çeşit oyunun yanında bir de fal var.

şimdi aslında bu fal ideolojik tercihleri açığa çıkarmak, bu aralar sevilen muhalif bir deyimle duruşunu belli etmek açısından son derece faydalı bir kavram. eskiden kahve falı, iskambil falı falan bakarken şimdi bilgisayarda fal bakmamız modernizmin kıskacında gözü kamaşmış engerekler misâli kıvrandığımızın bir belirtisi değil mi? bir yandan da fal gibi bilimsel hiç bir temeli olmayan bir yöntemle hayatımızı belirlememiz idealizmin batağında çırpındığımızın, aydınlanmanın yol gösteren ışığından an be an uzaklaştığımızın bir ispatı. hele ki fal gibi çağların gerisinden gelen bir tekniğin bilgisayar gibi modern çağın medeniyetimize hediyesi olan bir aletle birleştirilmiş olması postmodernizmin şahlanışı değil de ne? dikkat ederseniz bu ideolojik duruş, hiç de kelimenin akla getirdiği gibi bir duraganlık içermiyor, aksine insanın o hareketten o harekete iten bir kavram. neyse, biz bütün bu mecburi hareketleri göze alarak, her gün bilgisayarda fal bakıyoruz.

* * *

tabii bu fal hadiseleri arttıkça, konular da ayrıntılanıyor. geçen gün yine bilgisayarın başına oturduk, fal açıyoruz. bir arkadaşımız iki sene önce ayrıldığı kocası için baktırıyor, "şu anda beni düşünüyor mu?" diye. fal çıkmadı, kız biraz bozuldu, "o herifin hakikatsiz olduğu belliydi zaten." diye söylenerek odadan ayrıldı. o sırada bir arkadaşımızın sevgilisi onu ziyarete gelmişti, hepimize hoşçakal deyip gitti. arkadaşımız onu geçirir geçirmez hemen yanımıza geldi, "bak bakalım," dedi. "şu anda beni düşünüyor mu?" dikkatinizi çekerim. adam kapıdan yeni çıkmış, yani "kadın şüphe eder", diyenler bu ornek karşısında nereden baksanız haklı çıkarlar. neyse onun falı çıktı. sonra başka bir arkadaşımız. lise birdeyken çıktığı çocuğun kendisini hâlâ sevip sevmediğine baktırdı. falı çıktığında, yüzündeki ifade sanırım aynı yıllarda çok çalıştığı bir imtihandan geçer not aldığı zaman taşıdığı ifadeydi. bu sonucu yetersiz bulmuş olacak ki, bir daha baktırdı: "ölene kadar beni sevecek mi?" "nasıl yani?" dedim. "yani ben öldükten sonra, kendisi ölene kadar beni sevmeyi sürdürecek mi?" diye izah etti. bu fal çıkmayınca erkek cinsinin özelliklerini nasıl kavradığını açıkladı bize, bunlar resmen kadir kıymet bilmeyen hakikatsiz insanlardı. tanı o sırada telefon çaldı, biraz önce bürodan ayrılan arkadaşımızın sevgilisi kitabını unutmuş, bizimki fala da pek güvenmiyor olacak ki, "sen demin beni düşündün mü?" diye sordu. adamcağız, "düşünmesem nasıl ardım ki?" demiş. arkadaşımız suratını buruşturdu, "kitabını unuttuğu için düşünmüş!" tam o sırada deminden beri içeride olan başka bir arkadaş fal tuttu, "onaltı yaşındayken yazlıkta tanıştığımız bir çocuk vardı, şu anda beni aklına getirecek mi?" onun falı da olumsuz çıkmaz mı! bilgisayarın başında fallara bakan ve deminden beri niye sustuğunu merak ettiğimiz arkadaşımız söylendi, "bunlar böyledir zaten, benimki de üç gündür aramıyor, başkasını buldu herhalde..." yarım saat sonra ona telefon geldi, sevgilisi gözaltındaymış, yeni çıkmış, emniyetin kapısından telefon ediyor. söyledikleri değişse de söylenmesi sürdü arkadaşımızın. "tevekkeli beni düşünüyor çıkıyordu da bir türlü beni arayacak çıkmıyordu." tabii adamın zihni özgür ve fakat bedeni tutsak durumda. yani bir nevi düşünce suçlularının durumu, düşünebiliyor ama düşündüğünü ifade edemiyor. arkadaşın içi rahatlamış gibi bir hali vardı, yine de, "başkasını bulup bulmadığı belli değil tabii," dedi. o da haklı, bu fal her zaman çıkmıyor, başka bir arkadaşımız kavga ettiği sevgilisi falda aramayacak çıktı diye telefona bakmamıştı, meğerse adamı aramış. son olarak o gün hiç fal baktırmamış birisine baktık, şu anda biri onüç biri sekiz yaşında iki kızı olan abisinin nişanında tanıştığı çocuğun doğumgününü kutlayıp kutlamayacağın merak ediyordu, falı olumlu çıktı. "umarım doğru dürüst bir hediye alır!" dediğini duydum. tamam anladım, ne deseler haklılar. kadın doymak bilmez!

BU NE İLGİ AH..

kadın unutmaz

hepimiz biliriz ki şu dünyanın en tatlı ve en kanlı kavgaları aşka kavgalarıdır. gerçi genel olarak aşkın ve kavganın (hemen heveslenmeyin, yeni sol parti kurulmuyor) tadını da, kanını da giderek bokunu da genellikle erkekler çıkarıyor o başka. ama şu kavga işinin keyfini bizim de çıkarttığımız oluyor. yani bir nevi cinsellik gibi düşünün hadiseyi, bazen siz de..... acaba diyorum erkekler bu yüzden mi kavgayla sevişmeyi bu kadar birbirlerine karıştırıyorlar. neyse konuyu dağıtmayalım. erkek milleti biliyorsunuz fevri, hiddetini dışarı ve genellikle karşısındakinin üstüne üstüne boşaltma konusunda, nasıl diyeyim pek müstereddit değiller. kadınlar öyle mi, elleri pek korkak alışmış bu konuda (mecazi anlamda diyorum, siz nereden çıkarttınız benim öyle erkek düşmanlığı falan yaptığımı?) o yüzden öfkelerini içlerine atıyorlar. ta ki zaman gelene kadar. bu zamanın ne zaman geleceği belli olmadığı gibi kaç defa da geleceği belli olmuyor. ben bu konuları yine bizim büroda gozlemliyorum.

bir arkadaşımız geçen gün yaptığı bir kavgayı anlatıyordu. ev hali evde durduğu gibi durmadığı için kocasıyla hangi filme gidelim diye anlaşmazlığa düşmüşler. arkadaşın hafızası, osmanlı'dan beri bütün evrakların saklandığı, yangında ilk kurtarılacak bir devlet dairesi çelik dolabı gibi olduğundan hemen hatırlamış, bundan altı sene önce de kocası tıpkı bugün gibi onu hiç istemediği vurdulu kırdılı bir filme götürmeye çalışmış. bir yandan da ya adam iki sene kadar önce onun zoruyla tam spor programlarının saatine denk gelen iki pembe diziyi başından sonuna kadar seyrettiğini hatırlar diye içi içini yiyormuş. ama kocası al-

FEYHAN GÜVER

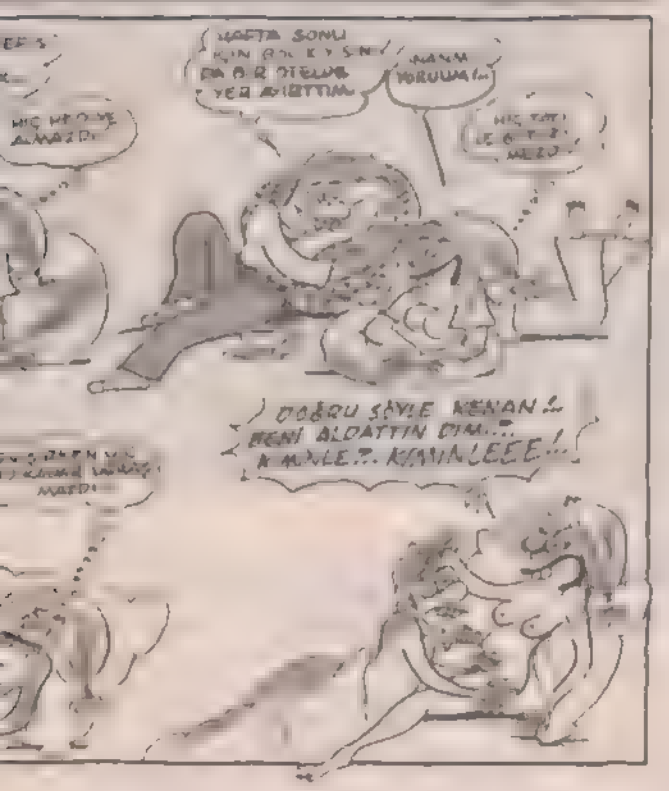

tı ay, her pazar akşamı söylene söylene içini boşalttığı için bilincinin ne altında ne üstünde konuya ilişkin tek bir hatıra kırıntısı bile yokmuş. biraz düşünmüş, "sen haklısın." demiş ve bu sezonun sekizinci romantik aşk filmine gitmek üzere karısının kolunda evden çıkmış. arkadaşımız neşeli neşeli, "inanır mısınız, vicdan azabı bile duydu bana karşı, nasıl da unutuyor," diye anlatıyordu. acaba hain hain mi demem daha uygun olurdu onu bilemiyorum. başka bir arkadaş lafa karıştı. "valla," dedi, "benim babam annemle evlendiği gün fazla içip sarhoş olmuş. geçen gün oturmaya gittim, üçüncü rakısını bardağına koyan babama bu olayı hatırlatıyordu." arkadaşımız otuzunu aşkın, kendisinden büyük iki abisi var. bilmem annesinin hafızasını anlatabiliyor muyum? sonra devam etti. "ben de hiç unutmam. hem yalnızca bana yapılanları da değil. sevgilim benimle birlikte olmadan iki yıl önce boşandığı karısını sarışın bir kadınla aldatmış, geçen gün lana turner ın bir fotoğrafına bakarken yakaladım, yirmi dakika kadar söylendim, 'sen bana da aynı şeyi yaparsın,' diye." bir şey diyecek oldum, ters ters yüzüme baktı, "herhalde biz de biliyoruz kadının ölmüş olduğunu," dedi, "sanki yaşıyor olsa benimkine bakar." coğrafi uzaklığa dikkat çekmek içimden gelmedi. zaten konu kapanmıştı. başka bir arkadaş kocasıyla sekiz sene önce yaptığı bir kavga sırasında üzerinde olan elbiseyi anlatıyordu, "hani o zaman volanlı etekler vardı...." durum açıkça ortada kadınlar unutmadıkları gibi gerçekçidirler de!

ayşe düzkan

ekin'den güneş ağlıyor!

öyle bir klip ki yani sosyal içerik diz boyu...

ben ilk feminist olduğum yıllarda bara falan gittiğimizde illâki bizimle tartışan adamlar olurdu. gençlik işte, insanın sabrı engin oluyor: biz de hiç üşenmez cevap verirdik. hemen her seferinde değişen bu adamların temel bir argümanı vardı, "siz," derlerdi, "tarlada kendi kendine çocuk doğuran kadınları biliyor musunuz?" ben de susar otururdum. o zamanlar daha çocuk doğurmamıştım. zaten sonra da tarlada falan değil zeynep kâmil'de yaptım doğumumu. gerçi o adamların çoğu ileriki yıllarda içkiden bozulan karaciğerlerini interneyşinal haspitıl'da falan tedavi ettirecek kadar para kazandılar ama dedim ya gençtim. böyle bir şeyi öngörebilseydim bile yüzlerine vuracak cesaretim yoktu. "niye eski defterleri açıyorsun?" diyeceksiniz. yukarıda kısaca ve elimden geldiğince objektif olarak aktarmaya çalıştığını hatıralarımı canlandıran klibin bir takım suçluluk duygularımızı hedeflediğini görmemek mümkün değil (ki sosyal değerlendirmelerin tamamen suçluluk duygularına yönelik olduğu intibaı kuvvet buluyor bende zaman zaman, neyse.) bahsettiğim parça ekin'den güneş ağlıyor. nadiren çıkıyor, gözünüzden kaçmıştır. ben de şahsen ilk defa dinledim ekin'i. belki benim yabancısı olduğum dünyalarda tanınmış birisidir. bu seyrettiğim klibi tarlada çalışırken doğum sancısı tutan ve çocuğunu oracıkta dünyaya getiren bir kadının görüntüleriyle açılıyor. yani insan kendi çocuğunun kıçına bağladığı hazır çocuk bezlerini falan hatırladıkça topluma yönelik vicdanında pençe pençe yaralar açılıyor. neyse kişisel dramlarımla sizi bunaltmak istemem. kahramanımız doğmuştur ve kahraman oluşunda böyle kahramanca doğmuş olmasının belli ki payı büyüktür. ara ara da kendisini arkasında patlayan bir güneşle şarkısını söylerken görüyoruz. kliplerde güneşten bahsedilirken güneş, kuştan bahsedilirken kuş gösterilmesi adeti üzerine çok şey söylendiği için konuya girmiyorum. ancak bu güneş mevzuu mühim. akın edip zaptedilecek bir güneşle ilgili şiir yazıldığından beridir uzaydaki sistemimizin bu merkezi, bambaşka bir mana kazanmış oldu. o yüzden güneş lafı gördüm mü ben de anlıyorum ki. toplumsal sebeplerle haksızlığa uğrayanlardan bahsedilmektedir. şimdi bu şarkıdaki güneş bir de üstelik ağlıyor ki ağlamanın faydaları konusunda ahmet kaya'nın ağladıkça adlı parçasıyla hepimiz aydınlanmış ve konuyu *pazartesi* sayfalarında da ele almıştık; hatırlarsınız. yani o da sosyal açıdan son derece faydalı bir faaliyet. bunları böylece tespit ettikten sonra tekrar kahramanımıza dönebiliriz. kafası traşlı bir oğlan çocuğundan artık uzun saçlı bir delikanlıya büyümüştür (anası bu saçları hakkında ne düşünür acaba?) ve toplumsal koşullar onu bir batı ülkesine, muhakkak ki iktisadi sebeplerle yerleşmeye iter. olaylar daha doğrusu batının oyunu bununla da bitmemektedir. ekin'in emeğini sömürmekle kalmayıp bir de başına kadın sarar. her batılı sarışın kadın gibi şımarık ve doğudan gelen erkeğe karşı haksızlık potansiyelleriyle dolu olan sevgilisi belli ki kahramanımızın artık tepesi mi olur kafası mı bir yerini attırmıştır. kıza karşı ekin'in önce hırsı sonra eli kalkar. birkaç ufak hırpalamadan sonra kendini gavurun sokaklarına atar. (gerçi sosyal içerik burada biraz yara almış gibi geldi bana. yani daha ziyade ne bileyim bireysel yan öne çıkmış.) orada da karşısına batıda yine çok yaygın olduğunu bildiğimiz çetelerden birisi (hatta belki de yabancı düşmanı) çıkmaz mı? genç adam perişan can verir.

tarlada doğum sahnesiyle ayaklanan vicdanını burada iyice celâllendi. yani şimdi bizim gibi feminizm meminizm tutturanlar tarlada doğmuş ekin'lere karşı, o sarışın yılan gibilerinin yediği iki tokadın davasını mı güdüyoruz? ağlayan bir güneşin peşinden gitmek gibi ulvi bir ihtimal tepilip de sapılacak yol mu bu? birden kafam açıldı, gerçekler önümde bir bir dizildi. bundan böyle kendime başka bir yol çizeceğim.

ayşe düzkan

BİLİNMEZ GACI SEMRA CAN

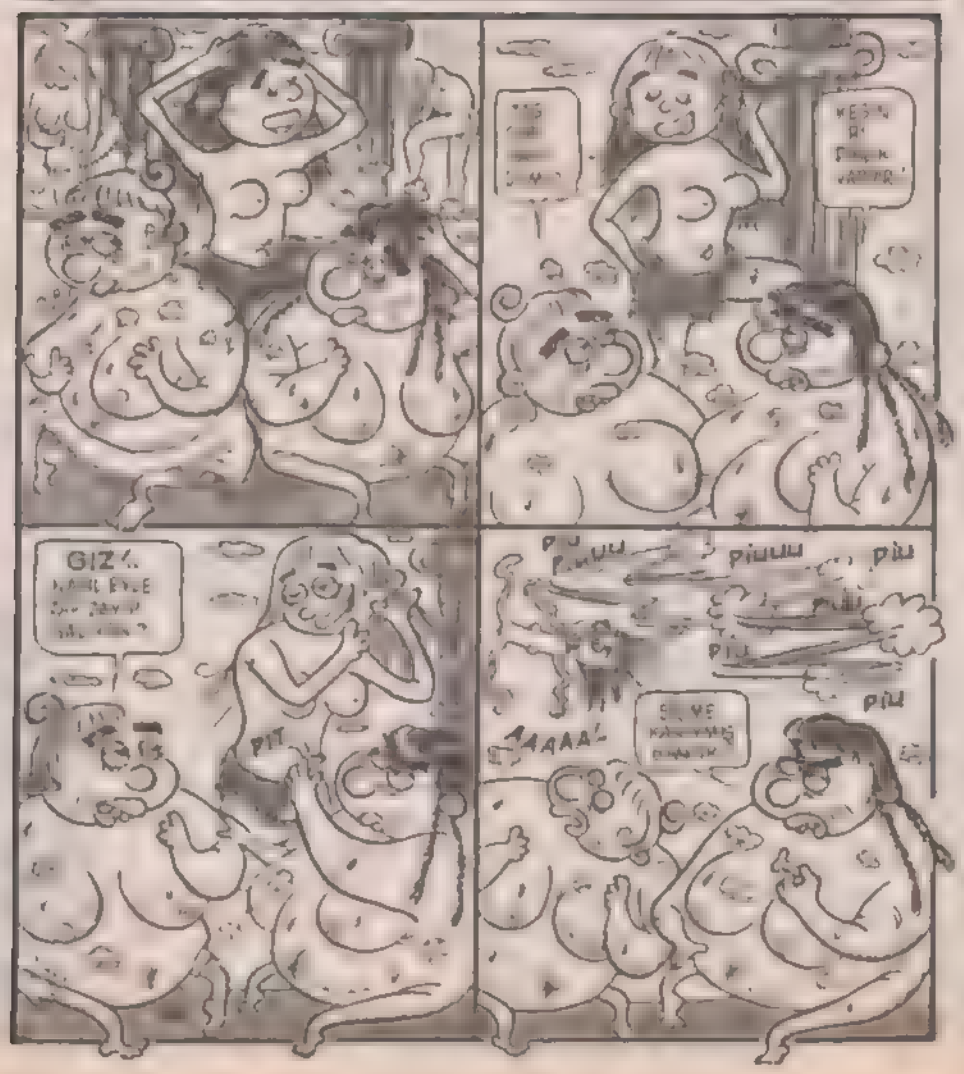

İlerici Kadınlar Derneği kitap oldu!

"Ve hep birlikte koştuk..."

İlerici Kadınlar Derneği, kısa adıyla İKD 3 Haziran 1975'te kuruldu. Dördüncü yılında 15 bine yakın üyesi, 33 şubesi, 35 temsilciliği ve 30 bin basan *Kadınların Sesi* isimli dergisiyle, her yürüyüş ve mitingde pankartının arkasında binlerce kadının yürüdüğü, TKP'nin yan örgütü diye bilinen koskoca bir örgüt. Eski İKD'liler İKD'yi anlatan bir kitap hazırladılar. *Ve Hep Birlikte Koştuk...*

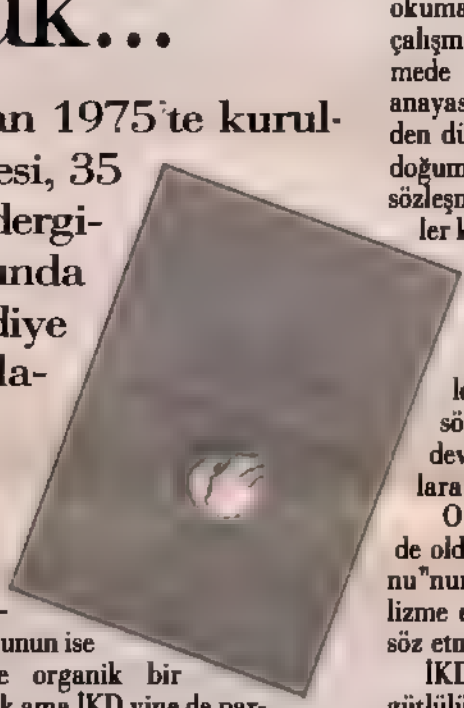

"1976 yılında erken evli, erken hamile, erken memurum. Telefon Başmüdürlüğü'nde çalışan üç yüz kadından biriyim. Okuyorum, paylaşamıyorum. Haksızlıklara karşı çıkıyorum. Kendi sesimi kendim bile duyamıyorum. İşyerimin yemekhanesi yedinci katta, İlerici Kadınlar Derneği'yle karşılıklı. Onları gözlüyorum. Hep koşuyorlar, hiç yürümüyorlar. Şehrin trafiğini bile onlar düzenliyormuşcasına kendilerinden eminler, kıskanıyorum onları. Eşim Ünal Çardak TÖB-DER'de örgütlü, hiç boş zamanı yok. İKD ile TÖB-DER aynı binada, aynı kattalar. Bir cumartesi eşimle TÖB-DER'deyim. Kararımı verdim, İKD'li olmalıyım. Sesim daha gür çıkmalı. Ve o gün İKD'li oldum.

Üyeliğimin birinci saatinde onlardan biriyim. Tıp Fakültesi'nde öğrenci Şefika Duru Tuncer'le Fuar'da grevci işçi aileleriyle dayanışma ve moral günü var. Şiir okuyorum. Sesim şimdi daha güçlü:

'Açların göz bebekleri
Değil birkaç, değil beş on, otuz milyon aç bizim.'

O günden sonra artık hiç yalnız ağlamadım ya da gülmedim. Dertlerimiz, sevinçlerimiz hep ortak oldu. İki ay sonra oğlum doğduğunda adını İKD'lilerle oylayarak Barış koyduk. Onu pankartlarda uyutarak büyüttüm. Ve hep birlikte koştuk."

İKD tarihim anlatan kitaba adım veren tanıklık, Gülten Irgın'ın. Kitapta daha pek çok kadının tanıklığı, anlatımları ve söyleşileri var. Okuyup bitirdiğinizde kitabın isminin ne kadar uygun olduğunu düşünüyorsunuz, gerçekten de binlerce kadın hep birlikte koşmuşlar.

Onlarca panel, yürüyüş, miting, toplantı, imza kampanyaları, konuşmalar, küçük toplantılar, büyük toplantılar, tartışmalar... Derneğe gelir sağlamak için el işleri satmaktan sendika binalarını temizlemeye kadar pek çok iş... O şehirden bu şehre koşup örgütlenme çalışmaları, ev gezmeleri, grev ziyaretleri. Bildiriler, pankartlar, afişler. Komisyon çalışmaları, bir üst organa yazılan raporlar... Ve bütün bunlar elbette erkeklerin denetiminde, ama erkek eli değmeden yapılmış.

Bir yandan asıl olarak sol politika yapmak, bir yandan kadınlarla ilgili talepler üretmek... Bir yandan bir partinin denetiminde çalışmak, bir yandan da görece bir özerklikle karar almak, uygulamak, inisyatif kullanmak...

"Yandaş bir örgüt"

Önce İKD'nin kuruluşuna bir göz atalım. İKD'lilere göre İKD, Türkiye Komünist Partisi (TKP)'nin, sözlü ve yazılı yayınlarıyla Türkiye'de bir kadın örgütünün kurulmasını teşvik etmesiyle kuruluyor. "Bu durum, TKP'nin 'kadın sorunu'na gereken önemi vermeye başlamasından çok, içine girdiği yeniden örgütlenme 'atılım'ının bir parçası olarak, 1975 yılına diğer komünist partileri gibi 'yandaş' bir kadın örgütüyle girme çabasını yansıtıyordu."

İKD'nin yöneticilerinin sadece bir kısmı partili, üyelerinin çoğunun ise partiyle organik bir bağı yok ama İKD yine de partinin kadın örgütü. İKD'deki partili kadınlar partiye düzenli rapor veriyorlar, partinin gündemini İKD'ye taşıyorlar.

İKD'nin programı, yaptıkları ve söylediklerinde şöyle ikili şey var: Bir yandan ülke ve dünya sorunları hakkında söz söylüyor. Kadınları hayat pahalılığına, faşizme, savaşa, hatta hava kirliliğine karşı mücadeleye çağırıyor. Bunları hep analık ve eşlik bağlanımda yapıyor. Mesela, "Kadınlar, eş ve ana olarak savaşların acısını en derin duyanlardır," diyor, anaları faşizme karşı mücadeleye çağırıyor. "Analığa Saygı" mitingi düzenliyor, hayat pahalılığına karşı boş tencerelerle yürüyor. Hatta bazen iyice abartıyor; "Grevci kocalarınızı destekleyin, yoksa çocuklarımız hesap sorar" diyor. "Grevci eşi nasıl olmalıdır?" sorusunu, "Grevdeki kocasını güleryüzle uyandırmalı, diğer grevci eşleriyle gidip onlara yemek pişirmelidir," diye cevaplıyor. Bazen ana ve eş kavramalarına bile gerek görmüyor. "Sömürü düzeninin havası insanları zehirliyor" diyor, Şili işkence gemisi Esmeralda'nın Türkiye'ye gelişini protesto ediyor, vs.

Ama bir yandan da kadınların okuması, erkek eline bakmaması için çalışması gerektiği anlatılıyor. İşe girmede ve terfide kolaylık, yasaların anayasadaki eşitlik ilkesine göre yeniden düzenlenmesi, her iş yerine kreş, doğum izinlerinin artırılması, toplu sözleşmelere kadınlarla ilgili maddeler konması, sendikalarda ve partilerde kadınların yönetimlere girmesi gibi talepler üretiliyor, bunlarla ilgili politika yapılıyor. Ancak bütün bunlar dile getirilirken erkeklerden hiç söz edilmiyor, kadın ezdiği için devlet ve sermaye suçlanıyor, onlara karşı talep üretiliyor.

O dönemin bütün sol örgütlerinde olduğu gibi, İKD de "kadın sorunu"nun çözümünü asıl olarak sosyalizme erteliyor ve "özel" alandan hiç söz etmiyor.

İKD'nin o dönemdeki sol kadın örgütlülüklerinden en önemli farkı, örgütlülüğü, gündelik, somut işleri daha fazla önemsemesi ve partiye bağımlılığına rağmen kendi başına iş örgütlemesi.

Öylesi bir örgütlülük ki, dört yılda üye sayısı on beş bine ulaşıyor, 33 şube, 35 temsilcilik açılıyor, *Kadınların Sesi* 30 bin basıyor.

İKD'nin örgütlenme modeli ise, hiyerarşik bir parti örgütlenmesi gibi.

En tepede genel yönetim kurulu var, bölge sekreterlikleri genel yönetim kuruluna, şubeler temsilciliklere, temsilcilikler de şubelere bağlı. Şubelerde de işçi (işkollarına göre), bölge, semt, öğretmen, öğrenci, sağlık elemanları, ev kadınları komisyonları oluşuyor.

"İKD kadınlara güven kazandırdı"

Kitabı hazırlayanlardan Saadet, Gönül ve Semra o günleri anlattılar.

- Kitap özetle şunu anlatıyor; coşkulu, heyecanlı, çalışkan kadınlar bir araya gelip kadın kadına sol politika yapmışlar.

Gönül: İKD, partinin kadınlara görev vermesiyle başlıyor. Yönetim kurulunda partili kadınlar çoğunlukta olmadığı halde böyle bir bağımlılık sürekli vardı. İdeolojik, politik bağımlılık vardı. Hatta bir ölçüde örgütsel bağımlılık da vardı ama küçük bir insan grubu kanalıyla. Biraz parti kadın hareketini küçümsediği için, sendikal hareket, gençlik hareketi gibi önemsemediği için, biraz da deneyimi ve politikası olmadığı için, şunu yapın, kadınları şöyle örgütlevin demiyorlardı.

Saadet: Aslında kadınlarla ilgili şeyler yapıldı, kreş talepleri, doğum izinlerinin artırılması filan. Hem de her şeyde kadın bağlantısı kurmaya çalışıyorduk. Mesela barış dediğimizde insan olarak barış istiyoruz demek yerine kadınlar şunun için barış istiyor diyorduk. Ve bir sürü partili olmayan kadın geldi İKD'ye.

- Bu kadınların bir kısmı da belki evde, sokakta kadın olarak yaşadığı sorunlar için geldi. Bu kadınlar sorularının cevaplarını bulabildi mi İKD'de?

Saadet: Biz bu cevabı erteledik. Bunun gerçekleşeceği zaman sosyalizmdi. Öyle bir indirgemeci mantıkla, "Sosyalizm için mücadele ederiz, kadınlar kurtulur" diyorduk.

Gönül: Ev işleri koleleştirir, aptallaştırır diyorduk. Devamlı olarak buna karşı çıkıyorduk. Toplu yemekhaneler, toplu kreşler olmalı, bu da sosyalizmle gerçekleşir diyorduk.

Semra: Ama yakaladığımız somut sorunları hiç ertelemedik. Kreş sorununu hep gündemde tuttuk. Kadınları çalışmaya sevk edip ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarına destek olmak çok önemliydi. Ama özel hayattan söz etmedik.

- Özel hayattan söz etmediniz ama kadınların hayatında değişiklikler olmadı mı?

Semra: Güven kazandılar. Hepimiz kendimize guvenmeyi öğrendik.

Gönül: Olağanüstü değişim oldu bence. Üyemiz olmayanlara ne kadar faydamız oldu onu bilemeyeceğim ama üye olanlar çok şey kazandı. Herkes küçük de olsa bir bildiri yazmayı, kalkıp bir yerde konuşmayı öğrendi. Kahve pişirmek, daktilo yazmak gibi, erkek egemen örgütlerde kadınlara layık görülen işler dışında gazete çıkarmaktan yazı yazmaya, yürüyüş orgütlemeye, yürüyüşte güvenliği sağlamaya kadar pek çok işi erkeklerden yardım almadan yaptık. Öyle kuralımız vardı, erkek eli değmeyecek diye. O on bin kadının hayatında çok şey değişti. Bazı fabrikalarda kreş açtırdık ama bunlar İKD'nin çok daha önemsiz katkıları. Bu on, on beş bin kadının güvenlerini geri dönülmez bir biçimde değiştirdi. Bu özel hayatlarına da etkili oldu. 12 Eylül'den sonra çok kadın kocasından boşandı.

Semra: İnsanlar kendi kendilerine kaldıklarında boşanmalar arttı. O yıllarda kadının aktif olması iyi bir şeydi erkekler için. Zorunluluktan eve dönüldü, erkekler kadınlardan başka şeyler bekledi.

- Feminizme geçiş nasıl oldu?

Gönül: Birbirini bulabilenler içindeki büyük bir çoğunluk feminist oldu. Ama bu yalnız İKD deneviminden değil. 12 Eylül'den sonra okuduklarından, politik orgütün, görev verirken veya önemli görevler vermezken İKD'yi ne denli küçümsediğini anlamaktan.

biz de yapamaz mıyız?

ikd'lilerin artık pek çoğunun gerçekçi bulmadığı bir toplum projesi için gösterdiği kararlılığı feministlerin gösterememesinin sebebi nedir?

ilerici kadınlar derneği, 12 eylül öncesinin önemli örgütlenmelerinden biriydi. bugünden, bizim bulunduğumuz noktadan bakınca iyice önem kazanıyor. o yüzden çoğu tanıdığımız, arkadaşlarımız olan bir grup eski ikd'linin tarihleriyle ilgili bir çalışma yapması çok önemli geliyor bana. tarihten hiç anlamamakla birlikte, *ve hep birlikte koştuk*... gerek tanıklıklar gerekse belgelerle ikd hakkında okuruna epeyce bir fikir verebiliyor. ikd'nin on beş bin üyesi varmış. o sebeple kitabın birden fazla baskı yapacağını umuyorum ve gelecek baskıların daha da iyi olacağını düşünüyorum.

ikd, dönemin ve yaklaşımının bir gereği olarak erkek egemenliğini hiç hedef almamış. bunda şaşacak bir şey yok. ama bu kadar kadının biraraya gelip dunyayı değiştirmek için bir şeyler yapması, arada bir "ev işlerini yalnız başınıza vapmasak," gibisinden şeyler yazıp çizmesi, bu arada çoğunun hayatının tamamen değişmesi, politize olmaları hiç de önemsiz değil. kitaptan okuduğum değil ama bildiğim bir şey, ikd ileri gelenlerinin çoğunun daha sonra feminist olmaları boşuna değil diye duşünüyorum.

dikkatimi çeken bir şey de, ikd lokallerine erkeklerin girmesinin yasakmış olması. feministler olarak, sosyalizm yanlısı kadın örgütlenmeleriyle karşı karşıya kaldığımız yıllarda, eylemlere erkeklerin bulaşmaması konusunda ısrar ettiğimizde aldığımız tepkileri hatırlayınca, bunun her ne kadar ileri ve politik bir arkaplanı olmasa bile kadınlara insiyatif kazandırıcı bir şey olduğu anlaşılabilir.

ama ikd tarihini okurken aklıma düşen başka bir şey var. ikd'liler inanılmaz bir inat ve fedakârlıkla çalışmışlar. inatları ve fedakârlıklarının örgütlenişi, tarzı doğrudan demokrasinin falan tartışıldığı şu günlerde bir çok sosyalisti bile irkiltecek nitelikte. ama kararlılıklarına hayran olmamak şahsen benim elimde değil. canla başla çalışıp on beş bin kadını örgutlemişler, dergilerini otuz bin satmışlar. bu başarıda arkalarında güçlü bir politik merkezin olmasının da etkisi vardır tabii ama neredeyse her imkânı kendi elleriyle yaratmışlar.

aklıma düşen soru şu: feministler arasında da çok kararlı, çok fedakâr kadınlar olduğunu biliyorum. bir çoğunun tıpkı ikd'liler gibi canla başla çalıştığına şahidim. feminizm türkiye'de bu kadar kısa zamanda ses verdiyse biraz da bu kadınların emekleriyle oldu bu. yine de ikd'lilerin yaptığı çalışmaya benzer bir şey gerçekleştirmemiz sözkonusu olmadı. hatta eski ikd'lilerin bile feminst olduklarında aynı hırsı göstermediklerini söylemek haksızlık olmaz. bunun sebepleri üzerine düşünmeye değer kanaatindeyim.

stalinist bir sol örgütün disiplinini, hatta disiplin diye bir kavramı benimsememiz mümkün değil. bizler gönüllülük esasına göre çalışmayı temel alıyoruz. üzerlerine aldıkları işleri yerine getirmeyen arkadaşlarımıza karşı hiç bir zaman müeyyidemiz olmadı. çoğu en fazla sitem ve daha sonraki zamanlarda güvensizlikle karşılaşmıştır. bunlar feminist örgutlenmenin hem olumlu-hem olumsuz yanları bence. ama ikd'lilerin enerjisini yalnızca çelik örgüt disipliniyle açıklamak bana yetersiz geliyor. çünkü başka örgutlerde, çelik disipline falan meraklı olmayan sol örgülerde de kadınların canla başla ve genellikle erkeklerden daha fedakârca çalıştıkları sadece benim gözlemim değil. kadınların kurtuluşu için aynı çabayı, aynı enerjiyi göstermeyişimizin altında yatan nedir?

bizler yıllar boyunca, hiç bir kurtuluş projesinin herkesi içermediğini, yalnız feminizmin kadınların kurtuluşunun ideolojisi olduğunu anlattık. hemen hepimizin buna samimiyetle inandığını da biliyorum. ama içimizde bir yerlerde bir şey, kadın erkek karışık hareketlerin daha kapsayıcı olduğuna inanıyor galiba. bir çoğumuzun dilinde de politikanın feminizm dışında bir şeyleri kastediyor olması basit bir dil sürçmesinden öte anlamlar taşıyor. toplumun bin yıllık hafızasında esas kahraman olamayışımız bizi de kandırıyor. kendinizin, kadınların merkezinde, başrolünde olduğu bir şeyi pek o kadar da ciddiye alamıyoruz.

ikd'liler çok mu gerçekçi, çok mu doğru bir proje sunuyorlardı kadınlara? buna çoğunun inanmadığını *ve hep beraber koştuk*'ta okuyoruz. ama projelerini yaşayış biçimleri farklıydı diye düşünüyorum. bizler de kadınların gücünü, tarih içindeki rolünü ve ne kadar dönuştürücü olabileceğimizi farketsek her şeyin başka türlü olacağına inanıyorum. o zaman türkiye'de feminizm şu anda olduğundan daha farklı bir şey olacak bence. belki de hep birlikte ilk sloganlarımızı hatırlamanın tam vaktidir, "kadınlar vardır": öyleyse "kurtuluşumuz için el ele!"

ayşe düzkan

- Şimdi nerede bu on beş bin kadın?

Gönül: Bir kısmı örgütlü mücadeleden ürktü. Özel hayatlarında ayakları üzerinde dursalar bile, yaşananlar ürküntü yarattı.

Saadet: Gönül militan kadınlardan söz etti. Diğer kadınlar on beş bini bulan üye, onlar militan kadınların çabalarıyla örgütlenmiş kadınlardı. O kadınlarla bağ koptu, o kadınlar belli bir örgütlenmeyle bir yere gelen kadınlar. Mesela bizim yerel işlerimize katılım daha çoktu. Yakınındaki fabrikadaki greve ziyarete gidiyordu ama başka bir semte gitmiyordu. Yerel örgütlenmeler ancak onları harekete geçirebilir.

- Sizin açınızdan erkeklerle yüzleşmek 12 Eylül'den sonra mı oldu?

Gönül: Kendi aramızda konuşuyorduk. Çocuk doğurmayacağım deyip boşanma noktasına gelen vardı aramızda. Evde iş meselesinde de feministçe yaşıyorduk, ama bunu politika haline getirmemiştik. Erkekler paylaşmıyor, çocuk kadının üzerine kalıyor, doğurmayın filan diyorduk. Çocuk meselesinde tavrımızın doğru olduğunu söylemiyorum ama bunları konuşuyorduk. Tabii bunu erkeklere söylemedik, aramızda konuşuyorduk.

Saadet: Arkadaşlık düzeyinde konuşuyorduk, "özel olan politiktir" diye değil.

Gönül: Ben parti bağını sağlıyordum. Parti organında herkes ne yaptığını anlatıyordu, ben de anlatacağım. bir sırıtma ifadesi geliyordu insanların yüzüne. Dinlerken çocuklardan bahsedilince bir ifade gelir, acıma, sevgi, küçümseyen, hafife alan. Bu surat değişimi bile çok dikkatimi çekerdi. Önemsemeyen, ciddiye almayan.

Saadet: 12 Eylül'den sonra Şişli'de biz ilişkimizi sürdürüyorduk. Kendi aramızda para topluyorduk, evlerde toplantılar yapıyorduk. Görüşme yasağı kondu.

Gönül: Gençlik örgütlenmesinde, sendika örgütlenmesinde boyle yapılmadı. Polisiye bir tedbir değil. Bu yasak bir tek kadın örgütü için çıktı.

Saadet: O kadınları daha güvenlikli yerlerde kullanmadılar. Ev tutmak için kullandılar.

Gönül: İKD 12 Eylül'den önce kapatıldı. Biz evlerde toplanarak tüm Anadolu'daki örgütlülüğümüzü koruduk. Kadınlar hamamlarda toplandılar, sahte nişan torenleri düzenlediler. Olağanüstü bir yaratıcılıkla bir sürü iş yaptılar. Raporları pirinç torbalarında getiriyorlardı. O zaman dergi çıkıyordu, biz de yazıyorduk. "Çorumlu kadınlar şunu yaptı" filan diye. Yaratıcılığa biz de hayret ediyorduk.

- İKD'nin politikalarını asıl olarak partili kadınlar belirliyordu değil mi.

Gönül: TKP'de hiçbir zaman alt örgütlerin söz hakkı yoktu. Aşağıdan yukarı hiçbir şey gitmezdi. Bizimki de merkeziydi. Ama şube başkanlarıyla sürekli toplantı yapılırdı, onlara danışılırdı. Kampanyalar merkezden saptanırdı ama tabanın önerileri iletilirdi. Sık sık üye toplantıları yapılırdı.

Saadet: Demokratiklik çabası vardı. Ama mesela Ulusal Demokratik Cephe, İKD'yle ne alakası var, tepeden geldi.

- Geriye dönüp baktığınızda ne görüyorsunuz?

Gönül: İKD'liler arasında kadın sorununa bakışta farklı olanlar var, politik olarak farklı olanlar var, ama geriye dönüp baktığımızda, hepimizde ortak bir şey çıktı, bu kadar yıl sonra bizim bu örgüte karşı içimizde bir sevgi var. Bu çok ilginç. Mesela TKP'ye karşı boyle bir sevgim yok. Sevgiyle bahsediyoruz. Göreli olarak daha az yabancılaştığımız bir örgüttü. Kadınların yarattığı o dostça, o uçuk hava diğer örgutlerle karşılaştırıldığında boyle bir sevgi havası yaratılmış. Bövle bir tat kalmış ağzımızda.

Semra: Ben çok önemli bir deneyim yaşadığımızı duşunüyorum. Ben İKD'yi tüm eksiklikleriyle birlikte bir kadın örgütü olarak kabul ediyorum, kadın hareketinin bir parçası olarak görüyorum. Yirmi yıl sonra bir kadın örgütünde çalışmış olmanın bana bir kadın olarak çok şey kazandırdığını duşünuyorum. Bu deneyimi aktarmak açısından kitap çok önemli.

Filiz Koçali

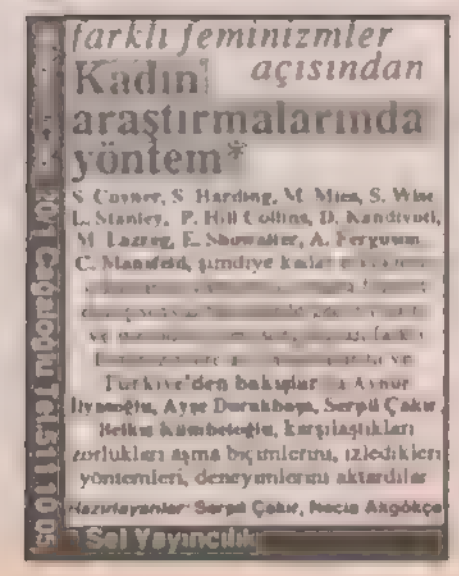

Odalarımıza yeşil gaz maskeleri

Yaz mevsiminin rahatlığı ve kolaylığı yanında kışın getirdiği sıkıntılar (ben kışı da severim -ya da severdim- şu yoğun hava kirliliği olmasa), sayımakla bitmez. Kat kat giyinmekten. yolların çamuru ve genzimizi yakan havanın pisliğine kadar hepimizi bezdiren bir yanı vardır kış aylarının. Özellikle de İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük kentlerde yaşayanların başedemedikleri en büyük sorun. yıllardır hava kirliliği olmaya devam ediyor. Yetkililer doğal gaz kullanımıyla halledilmiş gözüyle baktıkları bu konuda aslında yeterince ciddiyet göstermiyorlar. Örneğin, İstanbul'da yaz aylarında bile, rüzgârsız günlerde yoğun hava kirliliği yaşanıyor. Bunun nedeni de, başta bizlerden Çevre Vergisi tahsil eden Belediye'nin otobüsleri olmak üzere her gün sayıları artan taşıt araçlarının denetimsiz egzoslarından çıkan bol kurşunlu gazlar. Kışın doğal olarak daha çok içerde yaşıyoruz. İçerilerin havasını da pek tazeleyemiyoruz. Dışarda göz gözü görmeyen, leş kokulu bir hava varken pencereleri sıkı sıkı kapatmak daha hayırlı değil mi? Kapalı yerlerde ortalama 100-200 civarında birbirinden farklı, havayı kirleten madde olduğu saptanmış. Bunların bazılarının kansere neden olduklarından bile kuşkulanılıyor. Konunun uzmanları, kapalı yerlerdeki rahatsız edici zehirli maddelerin düzeyinin, kolayca yayıldıkları için dışarıya oranla 100 defa daha fazla olduğunu söylüyorlar. O halde evlerde ve mümkünse işyerlerinde soluduğumuz havayı özenle korumalı ve olabildiğince de temizleyip tazelemeliyiz. Nasıl mı? Öncelikle nefesimizle kirlenen havanın başka etmenlerle daha da kirlenmemesi için çaba sarfetmeli, daha sonra da temizleme yolları aramalıyız.

Once isterseniz duşmanlarımızı tanıvalım ve onlardan uzak durmaya çalışalım. İnşaat ve dekorasyon malzemesi olarak kullanılan kontrp ve duvardan duvara döşenen k turü halılar, havaya zehirli formal hit buharı vererek solunum yolla da rahatsızlığa yol açıyor. İklim zenleyici denen ısınma ve serinlen de kullanılan havalandırma sistem ri temizlenmezlerse havaya k mantar ve bakteri yayarak çeşitli hatsızlıklara neden oluyorlar. K naftalin ve oda deodorantları. ha ya kanserojen olduğundan kuşku nılan bir kimyasal madde (parape diklorobenzen) salıyor; bunları k lanmasak da olur aslında. Kuru mizlemeden gelen giysileri, temiz mede kansere yol açtığı düşünü tetrakloroetilen kullanıldığı için süre dışarda tutarak havalandırm gerekiyor. İzolasyonda asbest kul nımından kaçınmakta yarar v çünkü bu madde mikroskobik par lara avrıldığmda solunursa akci kanserine yol açıyor.

Bu noktalara dikkat ederek hava kirliliğinin yoğun olmadığı atlerde de havalandırma yaparak ruduğumuz ev ve işyerlerimize bit lerle de temiz hava sağlayabiliriz. şil bitkiler havanın karbondioksit emip havaya oksijen vererek hav temizledikleri gibi bazı bitkilerin k yapıları da havayı kirleten maddel besin olarak tercih ettiklerind amacımıza çok uygundurlar. Ör ğin, bir köşeye yerleştirdiğiniz s maşık, formaldehit buharını yok meye bayılır. Bir çevre bilimcisi, " odada iki saksı açelyayla rahat ne alabilirsiniz," diyor. Fazla bitki hiçbir zararı yok. Onlara ışık, su gerektiğinde de vitamin gibi ek be vermeniz yeterli. Çevrenize güzell size coşku, havaya sağlık katan b kilerinizi sevmeniz de gerekli ta Ancak aşırı sulamadan kaçınmalı nız; çünkü fazla su. gereksiz ne yol açarak bitkiye zarar verdiği g küf üreterek havanın kirliliğine katkıda bulunabilir.

Ev ve işyerleri için edinilmesi bakımı kolay olan ve havayı da etkili biçimde temizleyecek bitkil birkaç örnek: Filodendron, Örümc bitkisi, Laburnum türleri (örne sarı salkım), Palmiye türü bitkil Ejderağacı, Krizantem, Yılan bitki Sarmaşık türleri. Gerbera papatya Zambakgiller, Eğreltiotu türleri (neğin Fujer, diğer adıyla Aşk Mer veni). Herhangi bir çiçekçiye gi birkaç saksıyla eve dönmek ve y kardaki noktalara dikkat etmek terli olabilir ama küçük bir ek da yapma gereği duyuyorum; sigara da baş kirleticilerden biri olar yabana atmayın!

Füsun Özl

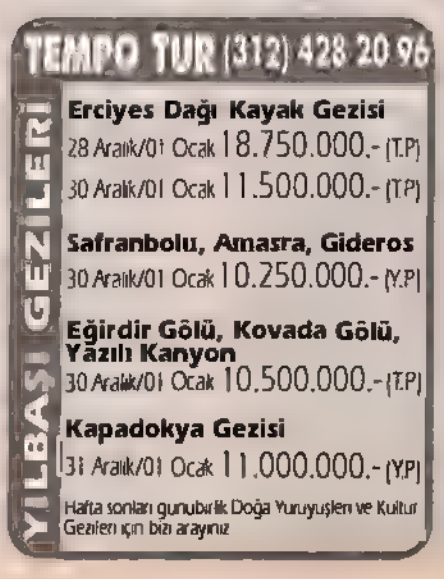

Pazartesi'nin eski sayılarından birinde çok su içmenin yararlarından söz etmiştik. Ama beslenme ve sağlığa ilişkin pek çok konuda olduğu gibi, çok su içmenin faydası da belli ki tartışmalı bir konu. Bakın beslenme hekimi Christine Flament Hennebique kendisiyle yapılan bir röportajda bu konuda neler söylemiş.

Şişiyorsanız içmeyin!

- Daha az su içmek gerektiği kanısına nasıl vardınız?

Dr. C.F.H.: Oldukça iyi tanıdığım bir kadın bana telefon ederek, "Doktor Hanım, uçağa bindim ve bir günde dört kilo aldım," dedi. Oysa kendisini bir gün önce görmüştüm. Bunun beslenmeyle ilgili bir sorun olmayacağını biliyordum. Zaten her zamankinden fazla yememişti. Farklı ne yapmış olabileceğini sorduğum zaman bana uçakta su içtiğini söyledi. Yine de bir günde dört kilo almanın bir sorun olduğuna işaret ediyordu. Kendi kendime bunun sudan kaynaklanabileceği sonucuna vardım.

- Bu şaşırtıcı değil mi? Bugüne dek kadınlara çok su içmeleri salık veriliyordu...

Dr. C.F.H.: Evet, tüm diğer hekimler gibi, ben de milyarlarca bardak su içirdim. Ve şimdi bundan pişmanlık duyuyorum. Bu hikâyenin ardından, çalıştığım yerdeki hastahane servisinden bu konuda çok güdümlü araştırmalar yapmalarını talep ettim. Kadınları çağırdık ve onlara su içirdik. Su içtiklerinde, özellikle de sinirliyseler, kocalarıyla kavgahysalar, üzerlerinde stres varsa, vücutlarının suyu tuttuğunu ve şiştiklerini farkettik.

- Ne kadar sıvı almak gerekiyor?

Dr. C.F.H.: İnsanlardan sabahları büyük bir fincan çay içmelerini ve her yemekte iki bardak su içmelerini istiyorum. Bu çok önemli. Yemek yerken su içmemek gerektiği hâlâ varlığını sürdüren yanlış bir düşünce. Bu iyi değildir, kabızlık yapar. Bu dozlara uyarsanız şişmezsiniz. Akşam evinizde, gevşediğinizde, büyük bir fincan bitki çayı içebilirsiniz.

- Günde bir buçuk litre içmek konusunda ne diyorsunuz?

Dr. C.F.H.: Bu da mümkün, ama bütün gün uzanıp yatmak koşuluyla. Bu durumda böbrekler iyi çalışır. Ama ayaktayken, sinirliyken, yorgunken içmek salık verilmiyor.

- Çalışma masasının üstünde duran şişeyi unutmak mı gerekiyor?

Dr. C.F.H.: Hayır. Bir litre yeterli. Ama herkes birbirinden farklıdır, kimi şişer, kimi şişmez.

- Yine de birçok pehrizde, çok, daha çok içmemiz salık veriliyor.

Dr. C.F.H.: Biliyorum. Kilo vermek için su içmeye yönlendirilıyoruz. Bu bir moda. Hangi insan tipine hitap edildiğini bilmek gerekiyor. Herkes aynı biçimde yaşamıyor ve içmiyor. Bazı kadınlar günde üç litre su içiyorlar ve her şey yolunda gidiyor. Herkesi aynı kefeye koymamak lazım.

Questions de Femmes

BİLAR
İstanbul
OSMANLI ve GÜNÜMÜZDE KADIN
-19. yy.'da Kadın Yazıları Zehra Toska
• Kurmacada Kadın Yazarın Sesi Nüket Esen
• Kadın Konulu Arşivler Toplama ve Korumu Yöntemleri Aslı Mardın
• Türk Modernleşmesi ve Kadın Ayşe Durakbaşa
• Kadın Tarihi Araştırmalarında Sözlü Tarih Yaklaşımı Aynur İlyasoğlu
• "Tansu Çiller" Yeşim Arat
Gün: Pazartesi
Saat: 18.30
Başlangıç Tarihi: 4 Kasım 1996
İSTİKLAL CAD. ZAMBAK SK. No: 4/7 BEYOĞLU
Tel: (212) 249 42 86 • 252 81 34 Faks: 252 81 34

Mangal sefası

Ev işi yapma konusunda erkekleri iki guruba ayırabiliriz:

1. Hiç iş yapmayan erkekler. Bunlar ev işlerinin kadınlara ait olduğunu iddia eden ve bunu hayata geçiren erkek tipidir.

2. İş yapan erkekler. Bunlar da kendi içinde ikiye ayrılır:

a. Gerçekten ev işlerini beceren erkekler. Ne yazık ki sayıları çok azdır. Korunmaya alınıp, sayılarının artırılmasının kadınlar açısından tarif edilmez faydaları olacağına inanıyorum.

b. Bunlar iş yaparlar. Yapmasına yaparlar da yanlarındaki kadınlar onlardan daha çok yorulur.

İkinci grubun b şıkkındaki erkeklerin en çok sevdiği işlerden biri "mangal sefası" dır. Babam da ikinci gurubun b şıkkına giren erkek tipidir. Babamın mangal sefasını anlatacağını.

Olağanüstü bir şeyin olmadığı sıradan bir gün. Her zamanki gibi akşam eve geliyorum. O da ne annemin yüzünde gergin bir ifade var. Bu gerginliği benimle paylaşmak istediği her halinden belli. Ve anlatıyor: "Baban öğlen telefon etti. Yemek yapma, ben et getirip mangal yakacağım dedi. Ama hâlâ ortada yok. Çocuklar birazdan gelecek." (Çocuklar üç ağabeyim oluyor. Onlar genç erkekler olduğundan açlığa benim kadar dayanıklı değiller.)

Zırr! Babam geldi. Mutluyuz. İçeri girdiği gibi ilk lafı, "Suna etleri hazırla," oluyor.

Annem fırtına gibi mutfağa dalıyor. Babam balkona çıkıyor. Mangal çok ortalık bir yerde olduğu için mangalı görmekte hiç zorluk çekmiyor. Ama ya kömür. Evet ilk sesleniş başlıyor.

"Suna kömür nerede?" "Görmüyor musun mangalın arkasında."

Babacığım her zaman mangalın arkasına bakmayı unutur. Mangala kömürleri koyarken sesleniyor. "Domatesle biber doğramayı unutma. Etleri de hazırlayın."

Annemle bir ağızdan sesleniyoruz. "Tamam." "Suna yelpaze nerede?" "Onu da mı gormüyorsun? Masanın üstünde."

Babanım gözlerinin bozulduğundan şüphe ediyorum ama gazetelerin bulmacalarını çözerken anneme hiç seslenmediğini hatırlayıp bu kaygımdan vazgeçiyorum.

Babam kömürleri tutuşturuyor ve yine sesleniyor. "Etlere kekik serpmeyi unutma. Domatesleri doğra, sofranızı da hazırlayın. Domateslere sıra gelmesi için bir saatlik bir zaman lazım. Altı üstü birkaç domates için insan çenesini niye bu kadar yorar.

Bu sırada ağabeylerim de gelince annemin gerginliği daha çok artıyor.

"Kızım bana su getir."

Annem bu kez adının geçmemesinden memnun görünüyor.

"Suna etleri hazırladın mı?" diyen babamın sesi annemin mutluluğunu bitiriyor. Babamın sesi devam ediyor. "Sofranızı hazırlayın." "Sofra hazır. Sen işine bak."

Bu arada ağabeyiınler söyleniyor. "Ne zaman yiyeceğiz? Acıktık." "Oğlum çorba koyayım için." "Suna etleri getir." Annem etleri babama verip, içeri girdiği sırada babam tekrar sesleniyor. "Suna etleri koymak için tabak getir." "Getirdim masanın üstünde."

Az sonra babamın sesi yine duyuluyor. "Suna maşa getir. Sofranızı da hazırlayın." "Suna dometesle biberleri de getir." "Suna gel şu etleri al siz başlayın."

Annem etleri alıp bizlere servis yapıyor. Babama sesleniyor. "İhsan gel sen de ye arada onlara bakarsın." Babam bir kahraman edasıyla, "Yok siz yiyin. Ben sonra yerim."

Annem hüzünlü gözlerle aç kalan hamarat kocasına bakıp, et yemeye çalışıyor. Ama belli ki boğazından geçmiyor.

"Suna ekmek getir. Ben şurda ekmek arası yapıp yiyeyim."

Babanım anneme seslenmeleri bir türlü bitmiyor. "Suna domates getir." "Suna biberleri getir." "Suna gel şu etleri al."

Mangal sefasının bitiminde babam yüzünde mutlu bir ifadeyle hepimize soruyor. "Güzeldi di mi?"

En önce annem cevap veriyor.

"Eline sağlık. Yoruldun sen, otur. Sana çay yapayım yorgunluğunu alır," diyor ve bizim mangal sefamız da sona eriyor.

Misafirliğe gittiğim bir evde öyle bir mangal sefası gördüm ki babamınkine şükrettim.

Mangal terasta yakılmıştı. Mangal kahramanı evin erkeği terastan iki kat alttaki karısına sesleniyor o da iki katı inip çıkarak istekleri yerine getiriyordu.

Ne demişler beterin beteri vardır.

Ayşegül

Homo homonun kurdu mu?

ya da Eşcinsel aşklar karşıcins iktidar mücadelesi

Suna'yla Serap iki genç kız. Üç yıl birlikte yaşamışlar; bir yıl ayrı kalmışlar; şimdi yine beraberler, evlenmek istiyorlar. Suna ameliyatını olup mavi hüviyetini kaptığı gibi, Serap'ın namusunu kurtaracak! Bu "akıllara ziyan" olay orijinal adam Savaş Ay'a haber veriliyor. O da: "Her ne hikmetse böyle akıllara ziyan hadiseler de hep beni bulur, sevgili izleyiciler" tipi şeyler diyerek hem ne kadar "orijinal" bir adam olduğunu bir kez daha kafamıza kakıyor, hem de röportajın başında ve sonunda kızlara çeşitli bakkal Hulusi amca nasihatları vererek aslında ne kadar örf ve adetlerimize bağlı, gelenekçi ama tatlı dilli bir babamız olduğunu, dosta düşmana ispatlıyor: "Emin misiniz çocuklar? Ben yine de bir kez daha düşünün derim. Eşyanın tabiatına aykırı bu beraberliğiniz..." vs. (Allahtan konuyla ilgili akordeon çalmıyor.)

İki kadın birbirini sevmiş. Dahası nice zorluklara aslanlar gibi göğüs gererek birlikte yaşamaya karar vermiş. Ne güzel.

Suna, aileye "bir damat" gibi kabul edilmiş. Serap'ın ailesini ziyaretlerinde annesi ona hep kendi oğlu gibi davranmış. Şimdi bu ne travesti bir tiyatro! Kızları bir kızla birlikte ya, o kızı birden "erkek" olarak benimsiyor, bir baskıdır başlatıyorlar: "Ameliyatını ol, nüfusunu değiştir, nikâhınızı kıy; başımızın üstünde yerin var." Suna'yla Serap da kalkıp: "Yahu biz lezbiyeniz. Şahane de bir seks hayatımız var. Birlikte olmaktan da acayip mutluyuz. Bayram değil seyran değil, nerden çıktı bu penis taktırmalar," demiyorlar. Aksine. Kraldan çok kralcı kesilip ameliyat için (sözümona) gün sayıyorlar.

İş bu kadar Heteroseksüel Hegemonya'ya ilhak etmekle de kalmıyor; "normal" ilişkilerin siktiri boktanlıklarını kaşıklamayı da kendilerine vazife biliyorlar. "Maalesef" Suna, "Her Türk erkeği gibi oldukça hovarda." Evli bir kadını baştan çıkartıp onunla Konya'ya kaçıyor. Bir yıl o kadınla yaşıyor. Ama sonunda "Serap'ın ona olan sevgisinin bambaşka olduğunu ve onun kahrını Serap'tan başka kimsenin çekemeyeceğini" allahtan idrak ediyor da Tanju Çolak, pardon Suna karıcığına dönüyor.

Kem gözlere "fiş" sevici değil kızlarımız. Yalnızca Suna "yanlış bedende dünyaya gelmiş." Yani eşcinsellik o kadar tu kaka ki, "yanlış bedende dünyaya gelme" teranesi pek benimsenen bir mazeret nedense. Öyle bir "yanlış bedende dunyaya gelme" kontenjanı var ki, insan sormadan edemiyor: Dünyadaki cinsiyet değiştirme ameliyatlarının oranını kat be kat aşmıyor mu Türkiye'deki sayılar? Fuhuş sektörüne öbek öbek katılan Anadolulu çocuklar bir nevi eşcinsel hayatı sürdürebilmek için hem bedenlerini, hem ruhlarını onulmaz bir biçimde yaralamak zorunda kalan garibanlar değil mi?

İngilizcede "gay bashing" tabir edilir; bir eşcinsel avlamaca ve saldırmacadır aldı başına gidiyor "özel" televizyonlarımızda.

Suna, erkeklerin sevişmeyi hiç bilmediklerini söyleyip: "İstediğim kadını anında ayartırım," gibilerden iddialı konuşuyor. Eh sekste bu kadar mahirken (inanırım) önüne dıktireceği nasıl çalışacağım hiç kestiremediğim bir "parçayla" hadi elalemi geçtik, kendini utanmadan ne diye kandırıyor? Bu kadar bağır bağır en uçta sallananların en ortalama/sıradan/makul ve hatta mazbut rollere soyunmaları Türkiye'nin tekelinde mi, Ortadoğu tipi bir hastalık mı acaba? Milletimiz koro halinde haykırıyor: Yeter ki ikiyüzlü ol, canımı ye! (Sharon Emel'le kocası evlerinde tüpgaz patlamış da onu anlatıyormuşcasına, kanal kanal sırıtıp kırıtarak dolaştırıyorlar. "İnce ruhlu" Zeki Müren "manevi oğlu" Kız Mustafa'nın adım anıp vasiyetnamesini kirletmiyor: Türk Eğitim Vakfı ve Mehmetçik Vakfı'na trilyonlar.) Serap, ailesinin sevgili kızı rolüne tekmeyi basıp, konu komşu tarafından çay ve üzümlü keke çağrılmamanın dünyanın sonu olmadığına uyansa bari. Bir de Bayan Tanju Çolak'tan başka bir rol modelinin çok daha hayrına olacağına.

İngilizcede "gay bashing" tabir edilir; bir eşcinsel avlamaca ve saldırmacadır aldı başına gidiyor "özel" televizyonlarımızda. "Dadaşlar diyarında" bir mali müşavir teşhir edildi ki iç karartıcı; adamın genç sevgilileri tarafından verilen bir "seks" videosuyla. Sesini duyduğumuz genç şöyle diyor: "Biz de arkadaşlarla bir gizli kamera yapalım dedik. Herkesi kandırmasın." Adam bunlara tecavüz etmiyor, 18 yaşından küçük değiller, gönüllü (ve de ateşli) sevişme seanslarım "1 gizli kamera yapıp" adamın hayatını bitiriyorlar dadaşlar dalaşında. Yani bir eşcinsel bir başka eşcinsele bunu yapıyor. Bu ne bilinçsiz, şuursuz rezillik tutkusu! Böyle yapınca hetero iktidarlara mı terfi ediyorlar acaba, mercimek beyinlerinde.

Derken geç vakit ekonomi doktoru Aslan Yüzgün, İdil Çeliker'in magazin programında nefes nefese, histerik ve nevrotik: kaset koleksiyonuyla karşımızda. Uç yıl birlikte yaşadığı sevgilisi tarafından terk edilmiş. Vay sen misin onu terk eden! Al sana Befah'ın içyüzü: Bu aile muhafazakârmış. Refahçı'ymış; o da sosyal demokrat mücadele adına kasetleriyle başlamış kapı kapı dolaşmaya. Yıllarca Beyoğlu SHP'de mücadele vermiş. ÖDP'nin tüzüğünü o yazmış (en uzağa o gitmiş, en çabuk da o dönmüş). İlişkiye başlarken ne bilsinmiş sevgilisinin politik çizgisini. İşi gücü var mı, ağzı kokuyor mu, çoraplarını değiştiriyor mu onlara bakmış. (Yeminle üç aşşağı beş yukarı bunları söylüyor.) İdil Çeliker de ilerde böyle bir intikam (şantaj) aracı elinizde olsun diye mi çektiniz bu sevişme sahnelerini. diye soruyor. (Böylece o da riya pastasından haklı payını kapıyor: Hem programında bunlara yer aç, hem de tutarlılık ve ahlaka dair sorular fışkırt.) Aaa, nasıl ki nişanlanmalarım, Ayvalık'taki balalaylarını, kar topu oynamalarını çekmiş pek tabii olarak sevişmelerini de kaydetmiş. Video kamerası onun kalemi gibiymiş. Ama enenen adisi eski sevgilisinin kız kardeşinin nikâh videosunu da göstertip kız kardeşin gerdek gecesiyle ilgili grafik detaylar vermesi. "Fatih bunlarla kaynıyor, böyle ikiyüzlüdür bunlar. O gece Fatih'in arkalarında bir hastanede vs. vs." yumurtlayaraktan.

Buyrun biraz da Refah'a karşı sosyal demokrasinin mücadelesini veren, eşcinselliğiyle iftihar eden, cesur, medeni ve açık sözlü'den alalım. Erkek bedeninde bir Nurdan Erbuğ! Her ilişki bitiyor. Üç yıl yaşamışsınız, sonunda adam çekmiş gitmiş. Böyle bir düşüklük, böyle bir "vurun ibneye" jurnalciliği! Refah'ta da vardır eşcinseller, Erzurum'da da, Tanzanya'da da, CİA'de de, MİT'te de. Ama böyle bir eşcinsel eşcinselin kurdudur durumu, böyle bir heteroseksüel hegemonyaya kendini peşkeş çekmeler, böyle bir kendi cinselliğini paçavra etmeler nerde görülmüştür, nerede?

Havada, kanallarda seks kasetleri uçuşuyor. Gizli kamera üstadı oldu aziz Türk milletimiz. Herkes herkese tuzak kurup nasiplenmek için (neden nasipleneceklerse) yırtmıyor. Böyle bir us yarıklığı, böyle bir omurgasızlık, böyle bir dalsalaklık mümkün müdür? Milletçe vidaları gevşettik; herkes herkesin filminde oynuyor. Antraktlarda da frigo niyetine kendi dışkılarımız... Alkışlar dinmiyor.

Perihan Mağden

"Sarı Papatya"nın zehri

Hiçbi "şehit" eşi hakkında bilmediğimiz, özel hayata ilişkin doğru ya da yanlış bir yığın ayrıntıyı neden Tomris Özden sözkonusu olunca fazlasıyla biliyoruz? Çünkü Tomris Özden bir şehit eşinden, bir anneden, bir kad ndan ve sıradan vatandaştan beklendiği gibi davranmadı. Susmad , başkaları ölmesin istedi ve "barış" dedi. Tomris Özden'i herkes tanıyor ama onun "barış" dediği unutulsun, özel hayatın n çarpıtılmış parçalarından başka bir şey hatırlanmasın isteniyor. O da direndi ve hikâyesini bir kitapta anlattı: *Şark Çıbanı.

Tomris Özden'i herkes tanıyor artık. Savaşa cesur bir biçimde karşı çıkan, eşini şehit kabul etmeyen, Dünya Barış Günü'nde bir PKK'linin ablasıyla elele barış çağrısı yapan tuhaf kadın o. Dahası sarı kısa saçları ve streç pantolonu var. Üstelik sadakatsizliği kabullenmeyip çok sevdiği eşine boşanma davası açmış. Hem de eşinin AIDS ya da frengi olduğundan kuşkulanmış. İntihar girişimi de var ve belki de şizofren! Bütün bunlar zehir hafiyeler tarafından "keşfedilince" de, nerdeyse kırmızı mumla davet edilip birinci sıradan seçildiği CHP parti meclisinden kovalanıvermiş.

Kuşadası doğumlu Tomris Özden. Ama Şark Çıbanıyla çocuk yaşta tanışmış. Urfa, Gaziantep, Ankara, Bursa, tekrar Urfa. Göçmenlik hep yazgısı olmuş; devlet memuru, veteriner bir baba, tayinler, eşyaların üstünde bitmeyen yolculuklar. Ardından genç bir teğmenle ilk aşk ve evlilik. İki çocuk ve hep ama hep eşyalar üstünde yolculuk. Urfa, Antep, Urfa, Kahta/Adıyaman, Van, Edirne, Mardin, Cizre... Farklı kültürler, farklı yaşam biçimleri, yabancılık çekme, yabancılanma, tanışma, kabullenme, kendini kabul ettirme, farklılığı tanıyarak birarada yaşama: Tomris Özden çok küçük yaşlarda yaşamış, öğrenmiş bunları.

Aydın bir ailenin kızı Tomris. Okuması bekleniyor, o da okumak istiyor. Ama çoğu kadın gibi aşkı, evliliği, çocuk doğurmayı da istiyor. O sıralar yalnızca ertelendiğini düşündüğü hayaller! Yine de yılmıyor. Kısa süren iş denemeleri, üniversiteyi dışardan bitirme çabaları. Eşinin ailesi geleneklerine sıkı sıkıya bağlı tutucu bir Çerkez ailesi. Uyum sağlama çabalarının, onların yanında başını bağlamanın, susmanın kendi kişiliğinden alıp götürdüğünü fark ediyor bir süre sonra. Ve, "Artık taviz yok" diyor, eşini üzmek pahasına. Rıdvan Özden'in mektubundan: "Saf, sarı papatyam, kökündeki acı veren, yakan tadı vermeye başladı. Bu tad zamanla ölüme götürecek zehir olmuştu... Evlenmiştim. Ben 25 yaşam arkadaşım 21 yaşındaydı. Farklı kültür ve ortamlarda bu yaşa gelmiştik. Türk toplumu hep erkeği öne çıkartmış, kadın boyun eğmiş, kocasına karşı "sen bilirsin" anlayışıyla görünüyordu. Kişisel görüşlerim önemli değildi. Ben de bu görüşün erkeği idim. Geleneksel ve geçmişine, geleneklerine çok çok sıkı bağlarla zincirlenmiş bir ortamda yetişmiştim." Eşinin ailesiyle ilgili sorunlar evliliklerini etkilemeye başlıyor ve evliliğinin altıncı yılında gözüne bir yumruk yiyiveriyor Tomris Özden. Ama eşinin "kariyeri" her şeyden üstün olduğu için saklıyor; "düştüm" diyor herkese. Öte yandan bu yumruğu içine sindirmiş de değil, boşanmaya karar veriyor. Onu bu kararından Bıdvan Özden'in bir ay boyunca diz çöküp yalvarması ve bir daha asla kendisine el kaldırmamaya söz vermesi caydırıyor; gerçekten tutulan bir söz.

"Uyum" denilen şeyi, uzun yıllar birlikte yaşadığı asker eşleri arasında da pek beceremiyor Tomris Özden. "Saçınız boyanırken üst rütbeli eşi gelince kalkmak zorundasınız... Jandarma kantini ucuzdur... Komutan eşi olmanıza rağmen sıraya giriyorsanız, kuralları ihlal ediyorsunuz demektir ve 'Aşağılık kompleksi mi var?' diye düşünülür... Paşa eşine hatır soramazsınız. Ancak o, sizin hatırınızı sorabilir... Ev gezmeleri ve çaylar liderler tarafından organize edildiği için, iki arkadaş dahi olsanız, komutan eşine ters düşmemek için korkarak birbirinizin evine girip çıkarsınız. 'Ev gezmeleri ve çaylar umurumda değil' imajı yaratırsanız, bu kez 'emirle' çağrılırsınız."

Hatta "uyumsuzluğundan" ötürü bir kez asker eşleri tarafından hırpalanmış. Rapor da almış. Ama yine eşinin "kariyeri" ağır bastığı için mahkemeye gitmemiş.

Bir de "Güneydoğu gerçeğini" ve savaşı iyi biliyor. Hayır okuduklarından değil, yaşadıklarından. Eşi Mardin'in Katran Köyü'nde, sınırda görev yaparken, orada yaşayan diğer insanlarla birlikte sıtmayla tanışıyor. Kaynağı mezarlığa yakın olduğu için aşırı mineral taşıyan su yüzünden kızı böbrek hastası oluyor. Bitle mücadele için tarım ilacı kullanıldığından çocukların öldüğüne şahit oluyor. Açlığı, yoksulluğu görüyor. Ve ölümü. Kaçakçılık sebebiyle sınırda öldürülenlerin ölülerini gömmelerini izliyor her gün; köyün tek sınıflı tek öğretmenli ilkokulunda okuyan kızlarının sorularına yanıt vermeye çalışarak: "Anne onlar düşman mı, neden öldürüyoruz onları?" Onları ziyarete gelen babası üzüntüsünden yalnızca iki gün kalıp dönüyor. Ertesi gün kalp krizinden öldüğü haberini alıyorlar.

Ve '84-85 Cizresi. Savaş

Ankara'da yeniden uyum çabaları, savaşa şahit olmuş iki kız çocuğunu bunun etkilerinden kurtarmanın güçlüğü; "Egzos seslerini duyunca aniden yere yatıyoruz. Uykuda havaya fırlıyoruz."

Ardından, belki herşeyin düzeleceği umudu tekrar filizlenmeye başlamışken, "kariyeri" uğruna çok şey feda edilen eşte başlayan değişiklikler: "Güneydoğu sendromu?" Sadakatsizliğe dair işaretler... Sadakatsizliğin kabulü ve gerekçesi: Yıllardır ailesinin istediği gibi bir gelin olmayışının intikamı! Şaşkınlık, öfke, acı.

Ve herşeyi affettiren ölüm.

Kuşkulu bir ölüm.

Sebebi ne olursa olsun, önceden görülen, bilinen, telaffuz edilen bir ölüm.

Ve "şehit eşi" kalıbına sığmayan bir Tomris Özden: "Sevgili kocam, ölmekle, öldürülmekle Güneydoğu sorununun çözüleceğine inanmıyordu. Kocamı şehit kabul etmiyorum çünkü kocam bir başka ülkenin ordusuna karşı verilen savaşta değil, kendi insanına karşı yürütülen bir mücadelede öldü. O, bu yanlış ve çirkin politikanın kurbanı oldu." Tomris Özden belki ilk kez başını sonunu gözetmeden, içinden geldiğince ifade ediyor kendisini; kocasının onu ölüme götüren "kariyeri"ni korumaya çalışmadan.

Savaştan yana olanların pavyonlarda gezip gezmediklerini, frengi olup olmadıklarını, karılarının ya da kocalarının onlara boşanma davası açıp açmadıklarını bilmiyoruz, bilmek de istemiyoruz. Ama biliyoruz ki ne onlar ne de CHP Tomris Özden'i bütün bunlar olmasa da, saçları sarı olmasa da, streç giymese de kaldıramazdı. Çünkü o bir gelin gibi, bir asker eşi gibi, bir şehit eşi gibi davranmayı beceremedi. Sonunda kendisi gibi davrandı ve "barış" dedi.

Tomris Özden'in cesur çıkışı ve geçirdiği yıpratıcı günler boşa gitmedi. O, niyeti bu olmasa da, başta CHP ve köşe yazarları/gazeteciler olmak üzere pek çok insanı ve çevreyi çok yönlü bir sınavdan geçirmiş oldu; savaş ve barış konusunda, kadınları aşağılama ve kadın düşmanlığı konusunda, politik ahlâk ve gazetecilik ahlâkı konusunda. Sınav sonuçlarının bir bölümü *Şark Çıbanı*'nın ikinci kısmında.

Nesrin Tura

* ***Şark Çıbanı***, Çiviyazıları, İstanbul, 1996, 286 sayfa.

PAKİSTAN

Müslüman yasalar altında bir kadın direnişi öyküsü

- 1977'deki askeri darbe kadınları nasıl etkiledi?

Darbeden sonra ilan edilen sıkıyönetim sonucunda Pancab Üniversitesi'ndeki işimden oldum. Askeri yönetim kendini meşrulaştırmak için İslamı kullanmaya başladı. Zaten yüzyıllardır İslami bir toplum olan Pakistan toplumu 1979'da çıkartılan yeni bir düzenleme ile yeniden İslamlaştırmaya başlandı. Askeri yönetimden önce "çağdışı" oldukları düşünüldüğü için aşağılanan dini gruplar önem kazandı. Şeriata göre verilecek cezalar, bu yeni yasa ile düzenlendi. Örneğin, tecavüzün ve evlilik dışı ilişkinin cezası aynı oldu. Bu "suç"u evli bir insan işlemişse ölüm cezasına çarptırılıyor, evli olmayana 100 kırbaç vuruluyordu. Bu yasaya gore ilk ceza, 1981 yılında Fehmida adlı bir kadına uygulandı. Bir otobüs şoförüyle kaçan bu kadına 100 kırbaç vuruldu ve birlikte kaçtığı erkek taşlanarak öldürüldü. Devlet kadınların kıyafetlerine karışmaya başladı. Kadınların araba kullanmaları tartışma konusu oldu. Kadın hokey takımının yarışmalara katılması engellendi.

- Bu uygulamalara kadınların tepkisi ne oldu?

Kadın Bilgi Merkezi Shirkat Gah 1976'da kurulmuştu. Önceleri dokuz-on kişinin gece gündüz çalışmasıyla yürüyen Merkez sonradan bütün kadın örgütleriyle ilişkiye geçerek, asgari koşullarda anlaşarak harekete geçmek gerektiği fikrini yaydı. Kırk kadar kadın biraraya gelerek öfkemizi paylaştık, haklarımızın nasıl elimizden alındığım tartıştık ve kadın hakları için ulusal düzeyde lobi faaliyeti yürütmek üzere Kadın Hareketi Forumu'nu kurduk. İmza kampanyası başlattık. Askeri idareye kadar geçerli olan Aile Yasası'ndaki hakları korumak için kampanya başlattık. Lahor'a, İslamabad'a giderek bunları yaydık, kadın örgütlerini ve bireysel olarak katılmak isteyenleri toplayacak bir platform kurduk. On sene boyunca her gün, her hafta bir olay üzerinde çalıştık. Mesela kadınların bankalarda çalışmaları, kadın kıyafet düzenlemesi ya da okulda kızlara yönelik uygulamalar vs. gibi. Bütün bu çalışmaları anayasal hakların tümüyle ortadan kaldırıldığı bir ortamda yapıyorduk. Kadınlar en güçsüzler oldukları için en fazla onlar kurban oluyorlardı. Sıkıyönetimden sonra ilk büyük protesto gösterisini 1983'de biz düzenledik. Bu gösteri şahitlik yasasını protesto eden bir gösteriydi. Bu yasaya göre kadınların şahitliği erkeklerinkinin yarısı sayılıyordu. Görkemli bir gösteri oldu. Lahor'un orta yerinde 500-600 kadının gösteri yapması görülmemiş bir olaydı. Bizden çok polis vardı. Lahor'daki Yüksek Mahkeme'ye yürümek istedik. Polisler dövmeye başladılar. Bu gösteriye kadar kadınların yaptıkları pek dikkate alınmamıştı. Gösteriyle birlikte kadınlar ulusal gündeme girdiler ve Kadın Hareketi Forumu bir baskı grubu olarak varlığını hissettirdi.

Geçen sayımızda yer verdiğimiz Sınırlar Ötesi Kadın Dayanışması toplantısına, uluslararası bir kadın dayanışma ağı olan Müslüman Yasalar Altında Yaşayan Kadınlar (Women Living Under Muslim Laws) Topluluğu üyesi Cezayirli, Pakistanlı, Hindistanlı, Filistinli, İranlı, Bangladeşli, Türkiyeli kadınlar katıldılar. Toplantıda kadın hareketinin zengin deneyimleri paylaşıldı ve farklı toplumlarda, farklı koşullar altında, kadınların mücadele etmek için kullandıkları stratejiler tartışıldı. Arkadaşımız Fadime Gök toplantıya katılanlardan* Pakistanlı Feride Şahid ile *Pazartesi* için özel bir görüşme yaptı.

1988'de demokratik hükümet kurulduğu zaman, biz on sene süren deneyimden kazandığımız birikimle ulusal düzeyde haklarımızı almak için nasıl mücadele edeceğimizi, ulusal düzeyde nasıl politika yapacağımızı öğrenmiştik.

- Hükümet kurulduktan sonra nasıl bir süreç yaşadınız?

İlk olarak, Sıkıyönetim süresince kadınlar arasında kurulmuş olan birlik ortadan kalktı. Farklılıklarınız ortaya çıktı. On sene boyunca gösteri, imza kampanyası vb. devamlı çabalayan kadınların bir kısmı, "Şimdi demokrasi var, haklarımız verilecek, yavaş olabilir ama bu doğal bir süreçtir," dediler. Bazılarımız ise, tabandaki kadınlarla ve kadın örgütleriyle ilişki kurmanın, onlarla beraber çalışmanın önemini kavramıştı. Biz o güne kadar hep Batılılıkla ve Müslüman olmamakla suçlandık ve böylelikle haklarımızı gündeme getirmemiz engellendi. Taban örgütleriyle, küçük topluluklarda, köylerde, şehirlerdeki topluluklar arasında ekonomik gelişme alanında çalışmaya başladık. 1987'de Müslüman Yasalar Altında Yaşayan Kadınlar Dayanışma Ağı'nı kurduk. Çünkü stratejileri ve bilgileri paylaşmamız ve dayanışmamız çok önemli.

* Bu sayımızdan başlayarak, sözkonusu toplantıya katılan Hindistanlı, Pakistanlı ve Bangladeşli kadınların ülkelerindeki kadın hareketleri üzerine, İslam ve milliyetçilik bağlamında yaptıkları diğer konuşmaları da aktarmaya çalışacağız

İSVEÇ

'Kadın cenneti'nde dayak

Parlamentoda kadın oranı yüzde 40. Bu bir dünya rekoru. 1995'de yapılan seçimlerde iktidara gelen sosyal demokrat hükümette 11 erkek, 11 de kadın bakan vardı! Bunlar sizi yanıltmasın; İsveç'te de erkekler kadınları dövüyor ve kadınların yaşadıkları da, bu konuda işlerlikte olan yasalar da diğer ülkelerdekinden pek farklı değil.

Her on beş dakikada bir, bir kadın dayak yiyor İsveç'te. Her yıl kadın evlerine 40 bin kadın yardım için başvuruyor. Ancak polise bildirilen olay sayısı yalnızca 12 bin. Basit bir hesap, her gün yüz kadının kocasından dayak yediğini ortaya çıkarıyor. Bu yüz kadından en az yirmisi dayak nedeniyle ölüyor. Mahkemeye kadar giden olay sayısı, özellikle de erkeğin ceza almasıyla sonuçlanan dava sayısı son derece düşük.

Bir süre önce İsveç'te kadınlara yönelik şiddet, özellikle de yakını olan bir erkek tarafından dövülen kadınlar konusunda bir rapor hazırlamak üzere bir komisyon kurulmuştu. Bu komisyon kadınlara yönelik şiddet olaylarını kadın bakış açısıyla inceleyecek ve öneriler getirecekti. Komisyon, 1993 yılında, dilimize kadının özgurlüğünü kısıtlama suçu diye çevrilebilecek bir kavram geliştirdi. Bu kavrama dayanan kanun önerisine göre, yakını ya da daha önce yakın olan kadına karşı fiziksel ya da psikolojik şiddet kullanma, o kadının kişiliğine karşı işlenmiş en büyük suç sayılacaktır. Suçun hangi mekân ve zamanda gerçekleştiğini kesin olarak anlatma ve ispat etme koşulunun kaldırılması da öngörülüyordu. Öneri şiddetli eleştirilere uğradı. Sanığın kendini savunma hakkının güvence altına alınmadığı iddia edildi. Uppsala Üniversitesi Hukuk Fakültesi, "Kanun önerisi aile kurumunu yok etmeyi amaçlamaktadır" buyurdu. Bu eleştiriler önerinin kanunlaşmasını engelliyor. Yani İsveç hukuk sistemi de feminist bakış açısına hazır değil. Ama tartışma devam ediyor. İsveç'te tam başarılı olamadıysa da bir girişim olmuştur ve etkileri devam edecektir.

Latife Fegan, Stockholm

İNGİLTERE

Dünyanın dört ucundan geldiler

İngiltere'nin güney sahillerinde bir tatil kenti olan Brighton'da toplanan kadınlar kendilerini anlattı, hep birlikte ağlayıp güldüler ama özellikle şiddete, tacize karşı çıktılar ve yurttaşlık haklarını savundular.

Binlerce kadının önünde kendinizi anlatabilir misiniz? Mesela çocukluğunuzda tecavüze uğradığınızı ya da arkadaşınızın uğradığı şiddet sonucu ölümünü. Kürsüde konuşan kadın ağlıyor, dinleyen binlerce kadın ağlıyordu. Esas konu kadınlara karşı uygulanan şiddetti. Afrika'dan, Asya'dan, Amerika'dan gelen kadınlar bir Avrupa kentinde kendilerini konuştular. 2500'den fazla kadının katıldığı toplantılarda ne yazık ki yalnızca İngilizce konuşuldu.

Şiddet, taciz, kötüye kullanma ve kadınların yurttaşlık haklarıyla ilgili olarak 10-15 Kasım tarihleri arasında İngiltere'nin Brighton kentinde düzenlenen Violence, Abuse and Women's Citizenship uluslararası kadın konferansına biz de katıldık. Konferansın organizatörlerinden Hackney Women's Unit (Londra'da çoğunlukla Türk ve Kürtlerin yaşadığı bir bölgenin kadın komitesi)'nden Algın Saydar'ın yardımlarıyla da konferansı izlemeye çalıştık. Böyle bir konferansın hazırlanması fikri, şiddet ve cinsiyet ilişkileri araştırma ünitesinde çalışan Prof. Jalna Hammer'in. Konferansın gerçekleşebilmesi için de Dr.Catherine Itzin çeşitli gruplarla ilişkiye geçmiş, sponsorları buldu. Hiçbir resmi kurumun desteği alınmadan gerçekleştirilebilen böylesine büyük bir organizasyon herkesi heyecanlandırmıştı. Uç yıl süren hazırlık çalışmaları sırasında özellikle şiddete karşı kampanyalar ve ilgili organizasyonlarla ilişkiler kuruldu, danışma komiteleri oluşturuldu. Ama yine de konferans sırasında da protesto edilen bir anlayış her işe yansımıştı: beyaz İngiliz kadını merkez alınmıştı. Bu olumsuzluğu bir yana bırakırsak, Konferansın anahtar cümlesini şöyle özetleyebiliriz; "Toplumlar şiddetten ayakta kalabilenlere sığınma ve destek vermelidir, her toplum bütün vatandaşlarını korumakla yükümlüdür." Ve bunun için de şiddeti engelleme, önleme, şiddetten korunma ve bu alanda gerekli hizmetlerin nasıl organize edilebileceği, neler yapılabileceği konuşuldu. Bazı toplantılara erkeklerin de katılabildiği hatta yalnızca erkekler için atölye çalışmalarının da organize edildiği Konferans boyunca dans, müzik, film gösterimi vb. gün 24 saat sürdü. Ve bütün kadınlar yeni birileriyle tanışmanın, konuşmanın, tartışmanın keyfiyle evlerine döndüler. Yeni plan ve projelerle...

ASUMAN

İSRAİL

Konuşmadan çalışabilmek mümkün

Sığınmaevinde İbranice, Rusça, Arapça ve İngilizce konuşabilen çalışanlar aynı anda on iki kadın ve yirmi beş çocuğa hizmet verebiliyor. Ama karşılıklı konuşmaya başladıklarında birbirlerini yeni farkediyorlar.

Masanın etrafında iki Filistinli, üç Yahudi, üç Kürt, üç Türk vardı. Konuşma talebi Kürt ve Türklerden gelmişti, çünkü İsrail'den gelen kadınlar genel toplantıda kendi çalışmalarını anlatırken, beş dilin konuşulduğu ortak bir sığınaktan söz etmişlerdi. Sonunda hep beraber akşam yemeğine çıktık. Önce biraz kendilerini anlattılar. İsrail'de dayak yiyen kadınlar ve çocuklarının uzun süre barınabilmeleri için 9 sığınma evi var. Buralarda kalan kadınların ve çocukların asgari gereksinmelerinin yüzde 60'ını Sosyal Refah Bakanlığı, gerisini bağışlar karşılıyor. 1995 Ağustosu'nda açılan Kadınlar İçin Kriz Durumunda Sığınmaevi (The Women's Crisis Shelter) diye çevrilebilecek kurumun işlevi ise daha farklı. Masada birlikte oturduğumuz İsrailli ve Filistinli kadınlar da bu kurumda çalışıyor. Cinsel saldırı, tecavüz ve ensest dahil her türlü şiddete maruz kalan kadınların acil sığınma gereksinimlerine günün her saatinde yanıt veriyorlar. Şiddete maruz kalan kadınların çoğu için hayatını değiştirme kararını bir anda verebilmek zor. Bu sığınmaevinde kadınlar kısa süre için kalabiliyorlar. Ama kurum uzun vadeli ikamet olanağı sağlayan sığınmaevleriyle iletişim halinde çalışıyor ve isteyen kadınları buralara gönderiyor ya da başka geçici ikamet olanaklarını sağlamaya çalışıyor. Sığınmaevinin tecavüze uğrayan kadınların başvurdukları Kriz Merkezi ile de iletişimi var. Polis karakollarından, hastanelerden, tecavüz merkezlerinden ya da diğer sığınmaevlerinden pekçok kadının başvurduğu bu sığınmaevinde travma yaşamış kadınlar tedavi ve psikolojik destek görüyorlar, kendilerini ve kafalarını toplayıp yaşamlarını sürdürebilmek için geçici olarak nefes alma olanağı buluyorlar ve başka kurumlara ulaşabiliyorlar. Tabii ki bu bilgilerin çoğunu bize verdikleri broşürlerden topladım, çünkü akşam yemeği kısa sürede farklı milliyetlerden kadınların nasıl birlikte çalışabildikleri, neler yaşadıkları gibi hepimizi çok ilgilendiren bir hale dönmüştü. Filistindeki kamplarda yaşayan iki genç kadın da aramıza katılınca tartışma bir anda gerginleşti. Yahudi kadınlar, birlikte çalıştıkları Filistinli arkadaşlarıyla İsrail-Filistin meselesini daha önce hiç konuşmamıştı ki duyduklarına inanamıyordu. Konuşmanın, birlikte çalışmaktan daha önemli olduğunu keşfettik. Gerginlik kısa sürede yerini kahkahalara bıraktı. Ertesi sabah toplantılarda görüşmek üzere ve bir gün İstanbul'da ya da Hayfa'da buluşma dilekleriyle vedalaştığımızda vakit gece yarısını çoktan geçmişti.

ASUMAN

Hafta Sonu okuyorum

Ben seyyah olmuş bu âlemi gezerken Bombay'dan kalkan bir vapurla gidilirdi Goa'ya. 24 saatlik bir yolculukla. Güvertede sıraların altına üstüne nereyi kaparsan artık, uyku tulumunu serer; günbatımını, gündoğumunu, denizleri seyreder seyreder... Goa'ya varırdın. Bombay Hind'in en belalı, en şahane şehirlerindendir. Her an tetikte ve hatta yüreğin ağzında dolaşman gerekir. İşte böyle bir Bombay'da sabahın kırasında bir çay ocağından önüme fırlatıverdiler Suzan'ı. "Al da sen bak, ikiniz de gâvursunuz" gibilerinden. O Suzan ki hayatımın en güzel, en içli, en kursağında kalmış hikâyelerindendir. Bombay'm kargaşasında 24 saat içinde bulduğum gibi kaybettim onu. Bir gün belki de herşeyiyle yazarım. Şimdi şu kadarcığım söylerken bile boğazım düğümleniyor. Leonard Cohen'in dediği gibi:

Suzanne takes you down
To her place below the river
You know she's half crazy
And that's why you want to be with her.

(Suzan o kadar içimde yer etti ki, isminin muhtemel aslıyla: Susanne diye değil de, hep Suzan diye Türkçe hatırladım ve özledim onu.) Başımın üstünde tuhaflık yelleri esiyordu. Vapurda da Ahmet diye yarı Hollandalı yarı Surinamlı bir adamla tanıştım. Ahmet pis sarı kıvırcık saçlı mavi gözlü ve yemin ederim kara tenliydi. Güney Afrika sömürgeciliklerinden miras bir karışım işte, Hollandahlar'm. Antropoloji okuyordu, şişmandı, tuhaftı. Biraz bilge gibi; pek bilmiş bir zattı. Burçlar murçlar konuşulurken bana: "Sen Başak-Aslan karışımı bir şeysin," dedi. Ben böyle burçlarla yatıp kalkan biri olmamakla birlikte fena etkilendim. Zira Başak burcuyum ve de yükselenim Aslan, annemin çıkarttığı haritamda herşey ama herşey Başak'la Aslan arasında cereyan edip bunaltıcı kişiliğimi açıklıyor. Bana bakıp kimse sen Başak'sın demez. Sinirilleti bir burçtur Başak. Ben de sinirilleti olmakla birlikte apayrı bir tonda illetimdir. Böylesine isabetli bir teşhisle de ilk kez karşilaşmaktaydım.

Ahmet, Arambol'a gidiyordu; bense Colva'ya. Vapur Goa eyaletinin Pancim limanına yanaşıyor ve de yolcular dört bir yana dağılıyorlar zira. Ben Colva'da, Sultanahmet'ten bindiğim Alman otobüsünde tanıştığım Alman çocukla buluşacağım ve önümdeki dört yılımın maalesef ama maalesef bu şahsın sevgilisi olarak bir nevi içine edeceğim. Keşke Ahmet burcumu bilmekle kalmayıp "Kızım boş ver o herifi, yoluna yalnız devam et. Biriyle, sevgilinle dolaşırsan Asya'yı da, hayatı da çok daha eksik yaşarsın. Büyülere, tuhaflık yellerine, rastlantılara kapını bacam tıkar; herifle didişerek ruhunu gereksiz yere meşgul edersin," deseydi. Yok, demedi. Ama Arambol'un (benim gittiğim Colva'nın aksine) hiç bilinmeyen, esrarengiz ve olağanüstü bir yer olduğunu; mutlaka en azından Yeni Yıl'a orda girmemin hayrıma olacağım söyledi.

Ben de, Alman sevgiliden (daha sonraları tekrarlayacağım üzre) fenalıklar geçirdiğim bir anda tatile çıkıp soluğu Arambol'de aldım. Goa'da kumsallar Nivea reklamlarındaki gibi göz alabildiğine... Ve palmiyeler, midye kabukları, kurutulan balıklar, günbatımlarında çekilen ağlar... Bunca güzellik. Ben nasıl mutsuzum! Burnumun direğinde sürekli bir ağlamayla dolaşıyorum. Su, kuyulardan çekiliyor. Bambu kulübelerde lokantalar. Köpekbalığı kızartma yiyorsun. Nefis bir şey.

Arambol'de de uzun bir kumsal; sonra kayalıklar, kayalıklar ve bir açıklığa varıyorsun. O açıklıkta güzelim bir göl, gölün arkasında cangıl var. Yani deniz, kum, göl ve cangıl. Cennet tasviri bu olsa gerek. Bu gölün etrafına en kıdemli seyyahlar (70'lerden kalma hippiler dahi var) çoluk çocuk yerleşmişler. Herkes çırılçıplak göle giriyor. Bi tek kadınların pek çoğu göbeklerine birer gümüş zincir takmaktalar. Bu gölün kıyısında bir yılbaşı partisi verildi ki, anlatılır gibi değil. Benim gece on sularında uykum geldi ve kumların üstünde yarı uyur yarı uyanık herşeyi bir rüya gibi izledim. Bir kadın Parvati kılığında, bir adam Şiva. Bunlar Hint tanrılarının en tapılanları. Fil kafalı Ganeş de, Parvati'nin Şiva'mn güvenilmezliği nedeniyle kendi kendine yarattığı oğludur; meraklısına. Bir de bu cangılda sapık katil yaşadığına dair, yani keçileri kaçıran bir Batılı'nın, kendini yok etme tanrısı Şiva zannederek, arada bir baltayla kafa uçurduğuna dair bir rivayet var. Her şey dört dörtlük anlayacağınız. Başındaki türbana bir öküzün çene kemikleriyle tavus tüyleri takarak dolaşan, Fransız deli Antoine da geliyor yılbaşı partisine ve şöyle diyor: "Şeytanı partilere davet etmezler. Ama o gelir." Bunu bana ertesi gün kumsaldaki bambu lokantada Brezilyalı bir kız korku filmi tonlamasıyla anlatıyor. İçiniz içinizi yemesin. Ben çırılçıplak denize girip milletimizin adını harcayacak değilim. Bikinim çalınmış. Donumla denize giriyorum.

Milli kimliğimin, sıkı durun, bir ispatı daha geliyor. Böyle Asya'da dolanırken adresin General Post Office bilmemneresi oluyor. Yani İstanbul'da Sirkeci Postanesi (Büyük Postane) Goa'daki adres de "General Post Office-Pancim". İki-üç otobüslük itiş kakış yolculuklarla her çarşamba yollanıyorsun ki, eş dosttan haber alasın. Telefon diye bir mevzu yok. Fakirsin, seyyahsın, Hindistan'dasın. Beni arkadaşlarım sağolsun mektupsuz komuyorlar. Bir de *Hafta Sonu*'suz. Zira ben yeni yetmeliğimden beri **Bir *Hafta Sonu* okuruyum.** Orda heyecanla zarfları yırtılıp da benim *Hafta Sonu*'larım etrafa saçılınca, yanımızdaki seyyahlar böyle eşşek kadar koca poposunu devirmiş yatan kadın fotoğraflarıyla kaplı en kötü kâğıtlara basılmış bu gazetelerde ne bulduğumu epeyce sarsılarak düşünüyorlar. Bir de iri punto başlıkları anlasalar: **"Namussuzluk Bu", "Çarpık Teklif", "Ahlaksızlar", "Utanç Yılları"** (Bunları ben uyduruyorum, orjinalleri daha bile doyurucudur.)

Hafta Sonu neden okuyorum? İbret almak için mi? Yaşantısızlığıma derman olsun diye mi? Dalgamı geçip gülmek amacıyla mı? Teknik kapmak için, örnek olsun diye mi. Yooo, değil. Bilgi almak için. Merakımdan. Ruhsal bir röntgenci olduğumdan. Böyle acayip adamlar, kadınlar var. Onlarla Kumkapı'da içecek, Arena'da eğlenecek, Dalmaz Center'da şarkı söyleyecek, Uludağ'da aşk yaşayacak değilim. Ama onların bu tuhaf yerlerde yaptıkları tuhaf şeyleri izlemek hoşuma gidiyor. Eleştirellik ya da *ti*'ye alma baabında değil. Hiç değil. *Hafta Sonu*'nun sahtekârlığını: tavşana kaç tazıya tut, sağ gösterip sol vur tavrını baştan biliyor, kabul ediyorum. Annem diyor ki: "Pınar Eliçe'nin son aşkından, Gülben Ergen'in nerde saklandığından, Burak Kut'un Meltem Cumbul'u tokatlamasından sana ne? Kim bu insanlar allahaşkına ve seni niye alâkadar ediyorlar?" Bunlar Türk Malı insanlar. Beni alâkadar ediyorlar N'apayım, ediyorlar. Ben de *Hafta Sonu* okuyup bakıyorum: Bu hafta ne haltlar karıştırmışlar? Gerçek bu insanlar. Merihli gibiler ama buralarda yaşıyorlar. Beğeniliyor, özeniliyor, tapınılıyor, kıskanılıyorlar. Bense merak ediyorum: Nerden geliyorlar, nereye gidiyorlar, peki gerçekten kim bunlar?

Bir ara, bu yılların iştahım doyurmak için magazinci olayım da, tam olsun bari diye düşünmedim değil. Bu dünyanın nerdeyse yirmi yıllık kraliçelerinen Ahu Tuğba'dan randevu koparıp bir röportaj da yaptım onunla. *Pazartesi* için de Gönül Yazar'la konuş

Zina baskınları televizyonların tekeline geçti; yatak odası gizli kameralarına tutkunlaşan kitleleri uzaktan çekilmiş titrek fotoğraflar pek kesmiyor olsa gerek. *Hafta Sonu* ise eskilerde de pek sık kullandığı bir tekniğe takıldı kaldı. Başlık: **Beni Yönetmen Sattı.** Hayır, oltaya geldiniz. Yönetmen fuhuş pazarında fahri pezevenkliğini yaparak mahfetmiyor Sevtap Parman'ı. İki kadın oyuncusunun Altın Portakal kaptığı filmde onu Portakal'lık rol vermeyerek, harcıyor. *Hafta Sonu* pek sever böyle başlık oyunlarını. Bir de film kareleri basıp heyecan verici bir başlık atıp ağzınızı sulandırmayı.

öyleyse beni vurun!

tum biliyorsunuz. Ama onlarla, onların gerçekliğiyle ilişkiye geçmemin imkânı yok işte. Ahu Tuğba röportajından sonra haftalarca derin bir rahatsızlık duydum. O şizofreniyi, o kargaşayı, o yalan bu dolan iyi ama hangisi yılan durumlarını, o yoğunluğu, parçalanmışlığı, günlerce haftalarca ruhumdan atamadım. Gönül Yazar'dan sonra da tövbe ettim: Bir daha onlarla görüşemeyeceğim. Merakımı *Hafta Sonu* muhabirleri doyursun. Onlar profesyonel. Onlar da öbürlerinin gerçekliğinin parçası. Onlardan gelen bilgiler daha tutarlı. Daha sahici. Daha amacına yönelik. Ben Borneo yerlilerini anlamaya çalışan dangalak antropolog rolüne razı değilim. Ayrıca danslarım edemiyor, yemeklerim yiyemiyorum. Öyle şaşkın ve rahatsız aralarında dolaşmamam çok daha hayırlı. Benim için de, onlar için de. Ama mesela bilmek istiyorum: Ahu Tuğba adlı bu Türkiye hülasası kadın, o kabadayıdan kurtulmak için bula bula Levent Akkaş'ı mı buldu?

Levent Akkaş=Ebru Gündeş'e yok saat aldım, yok bu kadar para kaptırdım diye cırıl cırıl cırlayan, ben de şarkıcı olurum diye ağır sakillikte bir klip yapan, Alnrancı (ithalat/ihracatçıymış ta) çocuk. Felaket giyiniyor. Konuşması yazması da yok.

Herşey bozuldu ya, *Hafta Sonu* da artık eski kıvamında değil. Nerde o eski günlerin Hasan Fehmi Güneş'i Aynur Aydan'ın evinden çıkarken fotoğraflayan *Hafta Sonu*'su! Zevzeklik bir yana zina baskınları televizyonların tekeline geçti; yatak odası gizli kameralarına tutkunlaşan kitleleri uzaktan çekilmiş titrek fotoğraflar pek kesmiyor olsa gerek. *Hafta Sonu* ise eskilerde de pek sık kullandığı bir tekniğe takıldı kaldı. Başlık: **Beni Yönetmen Sattı.** Hayır, oltaya geldiniz. Yönetmen fuhuş pazarında fahri pezevenkliğini yaparak mahfetmiyor Sevtap Parman'ı. İki kadın oyuncusunun Altın Portakal kaptığı filmde onu Portakal'lık rol vermeyerek, harcıyor. *Hafta Sonu* pek sever böyle başlık oyunlarını. Bir de film kareleri basıp heyecan verici bir başlık atıp ağzınızı sulandırmayı. En son Sibel Can'la Hande Ataizi'ni lezbiyenimsi bir karede gösterip lezbiyenlikle ilgili olta bir başlık attığında yaptığı gibi. Hem filmin reklamını yapar, hem açık saçık fotoğraflar ve şok edici bir başlıkla uzaktan geçerken gözü değenlere "Aa, bak Sibel Can bir kadınla sevişiyor!" filan dedirtir. Dergiyi aldığınızda ise çok geçtir: Varsın mesele incir çekirdeğini doldurmuyor olsun, *Hafta Sonu* toplumsal şizofrenimizin en hakikatli aynalarından biri olma görevini, cansiperane sürdürmektedir.

Şimdilerde mesela *Takip*, *Hafta Sonu* 'ndan daha iyi. Sosyete haberlerine takılanlarsa *Klips*, *Alem* vs. okuyorlar. Ama bu öyle bir karışım ki, mesela ben

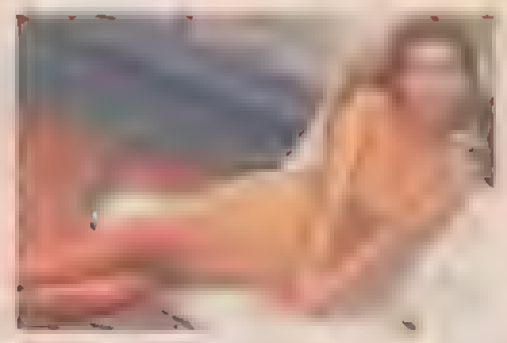

bu yaz birkaç kez *Aktüel*, *Tempo* aldım. Ve okuyup bitirdiğimde bayağı bir "kirlenme" hissi yaşadım. Ne halt ettim de aldım, ne boktan dergi bu, duyguları. Zira bu dergilerin karışımında, iddialarında, hani kültürden de çakarız, politikadan da, mizahtan da söylemlerinde çok yalan, çok irkiltici bir dümen var. Bu anlamda yıllardır aynı sağ gösterip sol vurma tavşana kaç tazıya tut numaralarıyla *Hafta Sonu* çok daha tutarlıdır. Olmadığı bir şeymiş gibi görünmeye çalışmaz. Kalkıp diyelim internet sayfası açmaz; edebiyattan anlarmış gibi görünmeyi bırakın, edebiyat diye bir şey varmış gibi bile yapmaz. İşinde gücündedir olabildiğince.

Olabildiğince diyorum artık eskisi gibi "olamıyor" olmasının bir nedeni starların, skandal kraliçelerinin de "Aktüel"leşmesi. Sınıf atlamaları. Hem Calvin Klein giyerim, hem Orhan Pamuğumu okurum, sahneye çıkar popomu sallayarak ımlyarlarımı kaparım, arabam da Mercedes Jeep, Burhan Uygur, Mehmet Güleryüz'leri de topların tipi kadınlara dönüşmeleri. Bu dönüşümün, Özallaşmanın, yuppie'leşmenin mihenk taşı Hülya Avşar'dır. Gerçekten felaket bir karışımdır Hülya Avşar. Yukarda listelediğim her şey ondan. Tenis de oynuyor, kendi klibini de yönetiyor, sevgilisi zamanında *Hafta Sonu* muhabirlerini döven Alman Lisesi'nden terk Prof. çocuğu Kaya Çilingiroğlu, annesi kumar hastası, kendine güven şahikası, milli fenomen Hülya Avşar. Şimdi Hülya Avşar eski Türk filmlerini seyrede seyrede büyümüştür mutlaka; o filmlerde Filiz Akm'm Hülya Koçyiğit'in oynadığı şımarık zengin kızı rolünü oynuyor. Bir neşe kakarakiri, bir şımarıklık, bir küstahlık, edepsizliktir gidiyor. Zamanında *Hafta Sonu*'nda çıkmış bir düğün fotoğrafları vardı Hülya Avşar'm. Bunu çocuk yaşta İskenderunlu bir aileye gelin veriyorlar. Bu düğün fotoğrafında annesi ve babasının kılık kıyafetleri (annesinin ayaklarında soket çoraplar filan) gerçekten içler acısıdır.

Oysa Hülya Avşar bunları hiç yaşamamış, hafızası kontak atmış biri gibi yaşıyor. Sultanımız Türkan Şoray, bir *Hürriyet* gazetesi reklamında zamanında ısınmak için nasıl fanilasının altına *Hürriyet*'leri soktuklarını anlatır oysa. Fukara, gariban, Fatihli küçük kız hep içinde tir tir titrer Türkan Şoray'ın. Bir sonraki neslin skandal kraliçeleri: Oya Aydoğan, Banu Alkan, Ahu Tuğba, Serpil Çakmaklı hepsi arızalı kadınlardır. Tragedya kahramanlığına ucundan bucundan bulaşmıştır hepsi. Tuhaftırlar, sorunlu, cazibeli ve ilginçtirler. Hülya Avşar'sa dünyamıza yarım saat önce Şımarıklar Gezegeni'nden ışınlanmış gibidir. Geçmişiyle, kendisiyle bağlarını tek tek kopardığı için gerçek değildir. Bu yüzden tahammül fersahtır, ilginç değildir, hep aynı şirretliklerden oluşan menüsüyle bezdirir.

Hülya Avşar da yaşlanıyor. Çoluk çocuğa karışmasına ramak kaldı. Yeni Hülya Avşarlar lazım. Şebnem Dönmez onun tahtına itiliyor. Hakiki Sabah Şekeri. Şehreminili bir kızmış, yaşlı ve zengin sevgili bunu Amerika'ya lisan kursuna yolluyor. Sonra biliyorsunuz Kürşat Başar'ın da sevgilisi oldu. "Nemfomanyak Şebnem" diye başlık atıp yazının altında kelimenin anlamını açıkladı Kenan Erçetingöz'ün *Şamdan*'ı. (Burada bacağından vurulan Kenan Bey'e acil şifalar dilerim. Varlığını arıyoruz Magazin Forever'da.) Şimdi Hülya Avşar'a felaket demişsem, bu Şebnem Dönmez'e ne diyeyim? Monako Prensesi filan zannediyor kendini. Yok yok, kendini öyle çok şey zannediyor ki, başım dönüyor. Onu kesinlikle izleyemiyorum. "Voww" diyor, çok seksi olduğuna dair inanılmaz bir inancı var; şahane seks dansları yaparak insanları büyülüyor olduğuna da yeminli. Yani beterin beteri var. **Haydi Türkiye'm ileri!**

Perihan Mağden

İşte gerçek erkek düşmanı

Bugüne kadar pek çok hikâye dinledik iki kadın üzerine. Şimdi okuyacağınız hikâyenin iki kadın kahramanı birbirleriyle hiç karşılaşmadılar: Biri *S.C.U.M Manifesto* yu, yani "Erkekleri Doğrama Derneği Manifestosu" adlı kitabı yazdıktan tam bir yıl sonra Andy Warhol u vuran, böylece tutuklanıp -hep düşlediği gibi yazar olarak değil de, erkek düşmanı bir psikopat olarak- ünlenen ve sonra da kayıplara karışıp unutulan Valerie Solanas... Diğeri ise, bundan tam yirmi yıl sonra, erkek egemen yapısından rahatsız olduğu BBC'de çalışırken ve "hayatı boyunca önemli va da ilginç bir şey yapamamaktan korkarken", solcu bir kitapçının tozlu raflarında *S.C.U.M Manifesto* yla karşılaşan ve Valerie'nin hikâyesinin peşine düşen TV araştırmacısı Mary Harron... Onceleri, kendisinin düşünmeye bile cesaret edemediği şeyleri yazmış bu kadınla ilgilendiği için, onun gibi erkek düşmanı psikopat damgası yemekten korkar Mary Harron. Fakat Valerie'nin hikâyesi vazgeçilir gibi değildir: Çeşitli zorluklar yüzünden yıllar süren bir araştırma ve yazma serüveninin sonunda, *I Shot Andy Warhol* ("Andy Warhol'u Vurdum" isimli bir film, bir de kitap çıkar ortaya. Böylece, Valerie'nin tozlu raflardan parlak vitrinlere ve beyazperdeye taşınan hikâyesi, gün geçtikçe daha çok kadına ulaşır...

Onceleri, kendilerinin düşünmeye bile cesaret edemedikleri şeyleri yazmış bu kadınla ilgilendikleri için, onun gibi erkek düşmanı psikopat damgası yemekten korkar kadınlar... Halbuki son derece yersiz bir korkudur bu, çünkü -en baştan belirtelim- hiçkimse Valerie Solanas gibi olamaz. Ayrıca, biliyorsunuz, bir kere "aynaya girdi mi hikâye", vazgeçilemez bir hal alır. E, ne dersiniz, başlayalım mı?

"Bu toplumda yaşamak en nihayetinde mutlak bir sıkıntı olduğundan ve toplum hiçbir yönüyle kadınlara uygun görünmediğinden, bilinçli, sorumlu ve heyecan peşindeki kadınlara hükümeti devirmek, para sistemini alaşağı etmek ve tam otomasyon kurarak erkek cinsini yok etmekten başka seçenek kalmamaktadır."

Bu, Valerie Solanas'ın Andy Warhol'u vurmadan bir yıl önce, yani 1967'de yazdığı *Society for Cutting Up Men Manifesto*'nun giriş cümlesi... Manifesto, erkekleri gezegenimizden silip atmak, kadınların kendi kendilerine üremelerini sağlamak, ekonomiyi sabote etmek ve erkeklerin üstünlük kurmasına kadınların da edilgenlikleri ile örtülü destek verdikleri bu ataerkil toplumu, en ufak bir iz bırakmayacak şekilde yıkmak gerektiğini savunuyor. İlk yayınlandığı yıllarda, zamanın önde gelen feministleri eğlenceli ve sivri diliyle manifestonun Swift'in *A Modest Proposal*'ı ile aynı stilde, mükemmel bir yergi (satire) olduğunu duşunuyor, bunu duyan Valerie Solanas ise, kitabının ironik bulunması karşısında hayrete düşüyordu.

Bundan yirmi yıl sonra, araştırmacı Mary Harron, Londra'daki solcu kitapçılardan birinde manifestonun bir kopyasına rastladı. Kanada'da büyümüş, Oxford'da İngilizce okumuş ve 70'lerin sonuyla 80'lerin başını rock müzik yazarı olarak İngiltere-Amerika arasında seyahat ederek geçirmiş Harron, feminist külliyatı da yakından takip etmişti. Ancak *Scum Manifesto*'yu ilk kez okuyordu: "O zamana kadar farkında olmadan içimde taşıdığım öfkeyi ortaya çıkardı. İlk kez okuduğumda, 'Ben bunları düşünmeye bile cesaret edemezdim,' diye düşündüm. Valerie Solanas cesaret etmişti, çünkü dürüstlük, adalet, şefkat gibi feminist erdemlerle bağını koparmıştı." Fakat sadece radikal teorileri, aşırı fikirleri değildi Harron'ı etkileyen: "O zamana kadar Valerie'yi Andy Warhol u vuran çılgın olarak tanıyordum. Hiç kimse yazma yeteneğinden söz etmemişti. İlk başlarda ilgimi çektiği için bile korktum. İnsanlar benim de deli olduğumu, Valerie'ye benzediğimi düşünecekler diye endişelendim."

Daha sonraları neden kimsenin Valerie'ye benzeyemeyeceğini ilk anlayan da Mary Harron oldu. Kanada'da başarılı olmuş sanatçı bir aileden gelen, altı yaşında anne-babasının boşanmasıyla zor bir çocukluk geçiren Harron, 1987'de rock yazarı olarak halihazırda başarılı bir kariyere sahipti ve bir yenisine doğru ilerlediğinden habersizdi.

"*Manifesto*'yu 80'lerin zirvesinde buldum. Zor bir dönemdeydim, başarısızlık korkusu ve güvensizlik hissiyle doluydum. Hayatımın öyle bir noktasındaydım ki, hiçbir zaman önemli ya da ilginç bir şey yapamayacağım düşüncesiyle yüz yüzeydim. New York'taki punk hareketine öyle kapılmıştım ki. İngiltere'ye döndüğümde, herkesin bir kariyeri vardı."

South Bank Show'da araştırmacı olarak işe girdi Harron. 80'lerin ortasında medyanın pek gözde bölümlerinden birinde olmasına rağmen, İngiliz televizyonunun kurumsallığı ve erkek egemen ortamı karşısında hayal kırıklığına uğramıştı: "Orada inanılmaz bir erkek küstahlığı, aşağılama ve önyargı vardı. Eminim bu farkında olmadan beni etkiledi, *Manifesto*'yu okuyuşuma çok hassas bir zemin oluşturdu. En çok ilgimi çekenler, kadınların kendilerinden nefret etmeleri, iktidarı kedi-fare oyunu gibi algılayışları, feminen kültürün ne kadar mazoşist olduğu ve erkek dehası denen şeyin eziciliğine nasıl sürekli meydan verdikleri üzerine yazdığı ayrıntılardı." Ve Valerie'nin hikâyesini belgesele dönüştürmeye karar verdi Mary Harron: "Ben gizli saklı kalmış bir insan üzerine bir film çekmek ve bunu klasik bir belgeselin sahip olabileceği özen ve sanatsallıkla yapmak istedim. Sonra, zaman geçtikçe, Valerie'yle gerçekten yetenekli, fakat ağları ıskalamış biri olarak ilgilenmeye başladım. Bu anlamda, bir kadının hikâyesi olarak gittikçe daha sembolik bir hale geldi, çünkü ağları ıskalayan o kadar çok kadın var ki. Yaşadıkları tarihsel dönem, kadınların hayatında erkeklerinkinden çok daha fazla belirleyici oluyor."

Valerie'nin hikâyesi, bir yandan da, günümüzde şöhretin ne kadar farklı, ne kadar daha kolay ulaşılır bir yerde olduğunu gösteriyor. Herhalde Valerie *Erkekleri Doğrama Derneği Manifestosu*'nu bugünlerde yazmış ve Andy Warhol'u yeni vurmuş olsaydı, medyanın her çeşitinde seksen türlü yazı-çizi ve programa konu olup milyonlarca dolarlık anlaşmalara imza atardı. Ancak bunlardan hiçbiriyle karşılaşmadı o. Çünkü yaptığı herşey ve savunduğu fikirler için çok erken bir zamanda. 1936'da doğmuştu. Zamanın feministlerine gore çok aşırı fikirlere ve çok yabancı bir kişiliğe sahipti. Zor bir çocukluk, isyankâr bir öğrencilik dönemi yaşayan Valerie, erkekler üzerine tezlerini yalnız başına geliştirdi. 1960 yılından itibaren New York caddelerinde para karşılığı seks yaparak ve orada burada uyuyarak yaşadı. Bu arada, Andy Warhol'un yazdıklarını yayınlayarak ona ün getirmesini umuyordu. Fakat Valerie, Warhol'un şirketi Factory'nin çılgın kültürü için bile fazlasıyla tuhaf biriydi. Onu tetiği çekmeye götüren günlerde, tamamen kendi fantezileri ve nefretlerine gömülmüştü. Güçlü bir red edilme duygusu giderek paranoyaya, en sonunda da şizofreniye dönüştü. İşte hastalığının en kötü zamanlarından birinde vurdu Warhol'u. Eğer bundan bir gün sonra Robert Kennedy Kaliforniya'da vurulmasaydı, bu olay daha çok yankı uyandı-

Warhol'u vurduğuna hiç pişman olmadı Valerie.

rabilirdi. Fakat genel kam, erkek düşmanı Valerie'nin, Warhol'u sırf erkek olduğu için vurduğu yolundaydı. Oysa o oraya bambaşka bir neden yüzünden, başka birini vurmaya gitmişti.

Mary Harron, Valerie Solanas projesini satmanın "belgeseller cenneti" İngiltere'de bile çok zor olduğunu çok geçmeden anladı. Projeyi önce BBC'de "Arena" dizisini hazırlayan ekibe götürdü. Program sorumlusunun "dünyanın en büyük sanatçısını öldürmeye kalkmış bu psikopat hakkında sempatik herhangi bir şey" yapmaya niyeti yoktu. Harron 1988'de BBC "Late Show"un yapımcısı olduğunda, hâlâ kimsenin istemediği proje üzerinde ısrarla çalışıyordu. 1991'de "Late Show"un Amerikan versiyonunu hazırlama teklifini kabul ederek New York'a taşındı. Orada araştırmacı olarak genç bir eleman aldı yanına. Diane Tucker adındaki bu yeni mezun, akıllı, çeneli ve feminist kız, Solanas projesinden çok etkilenerek boş zamanlarında onun için çalışabileceğini söyledi. Valerie'nin hayat hikâyesini tamamlamaları tam dört yıllarını aldı. Senaryonun son aşamalarında bile ellerine yeni bilgiler ulaşıyor, hikâyeyi tekrar yazmaları gerekiyordu. Solanas'ın annesi, Harron'la konuşmayı ve diğer akrabalarla irtibat kurmasına yardım etmeyi reddetmişti. Harron bütün Amerika'da "aranıyor" ilanları verdi. Tucker, Valerie'yi tanımış olabilirler diye ilk feministlerle temasa geçti. Fakat Ti-Grace Atkinson'la mahkemede Solanas'ı savunan avukat Florance Kennedy'den başka kimseyi bulamadılar. Atkinson'a göre Valerie, feminist olduğunu reddetmekten hoşlanır, Betty Friedan gibi önde gelen feministlere karşı özel bir nefret beslerdi. Warhol'un çevresindeki insanlar ise, onu anımsatacak hiçbir şeyle ilgilenmek istemiyorlardı.

Bu arada belgesel olarak başlayan senaryo, zamanla dramatikleşti. Meslektaşı Daniel Minehan, Harron'a senaryo yazımında yardım etmeye başladı ve projeyi tekrar Arena'ya götürdü Harron. Bu kez 10 bin pound avans ve başarılı olursa 150 bin pound daha alacağına dair bir de söz koparmayı başardı.

O sıralar hâlâ Valerie'nin aniden ortaya çıkma olasılığı vardı. Ancak başka bir proje üzerinde çalışan yine bir BBC araştırmacısı, Solanas'ın 25 Nisan 1988'de San Francisco'daki bir otelde ölü bulunduğunu ortaya çıkardı. Kirasını ödemediği için polis içeri girmiş ve tek odalı dairenin ortasında yüzüstü yatan cesediyle karşılaşmıştı Valerie Solanas'ın.

Uzun kıvırcık saçlarını Warhol'u vurmadan birkaç gün önce kesmişti.

Hiç kimse 1968 yılının 3 Haziran sabahı Valerie Solanas'ın kafasından neler geçtiğini tam olarak bilemez. Bilinen o ki, içinde iki tabancanın bulunduğu kahverengi bir çantayla Chelsea Hotel'e gelip yayıncısı Girodias'ı sordu. Valerie, Olimpia Press'in sahibi Maurice Girodias'la ilk kez yine aym otelde buluşmuştu. Yayıncı ona *Manifesto*'dan etkilendiğini, fakat yayınlamak istemediğini söylemiş, onun yerine Valerie'ye ilk romanı için 500 dolar avans ödemeyi teklif etmişti. Hatta başarısını kutlamak için birlikte yedikleri akşam yemeğine kırmızı elbisesi ve makyajlı yüzüyle gitmişti Valerie. Fakat kontrat eline geçtikten sonra fark etti ya da öyle kurdu ki, sadece ilk romanını değil, ikinci ve üçüncü romanını da ve paranoyası arttıkça inanmaya başladığı gibi, hayatı boyunca yazacağı herşeyi satmıştı bu anlaşmayla.

Valerie öfke dolu, önüne gelen herkese Girodias'ın ne boktan bir adam olduğunu anlatıyordu. Fakat kızdığı tek kişi o değildi: Solanas, Warhol'a sahnelemesi için *Up Your Ass* adlı oyununu vermiş, Warhol oyunun kendisi için bile çok müstehcen olduğunu söylemiş, sonra da reddettiği diğer projelerin arasına karışan oyunu unutmuştu. Giderek artan öfkesiyle Valerie (bir kez Warhol'la konuşmanın sandalyeyle konuşmaktan farksız olduğunu söylemişti), oyunu geri istedi, fakat kimse nerede olduğunu bilmiyor, kaybolduğunu söylemeye de cesaret edemiyordu. Warhol'un oyunu ondan bağımsız sahneleyeceğine inanıyordu Valerie. (Oyun, yıllar sonra, Warhol'un ölümünün ardından bir yığın kâğıdın altında bulundu.) Warhol onu susturmak için filmlerinden birinde (I, A Man) rol alması için 25 dolar teklif etti. Warhol'un yapımcısı Paul Morrisey bile, Valerie'den hep nefret etmesine rağmen filmde onu çok komik buldu. Fakat Warhol vaat ettiği parayı hiç ödemedi, oyunun durumu da hâlâ bir muammaydı. Artık Valerie'nin, ilerleyen hastalığıyla hem Girodias'ı hem de Warhol'u vurmak için yeterli nedeni vardı.

3 Haziran 1968 sabahı Girodias'ı Chelsea Hotel'de bulamayınca kahverengi çantasıyla Olimpia Press ofisine yollandı Valerie ve yayıncının Montreal'de olduğunu öğrendi. Oğle saatlerinde Factory'nin yeni adresine vardığında, etrafta dolaşan delilerden bıkmış Paul Morrisey, Warhol'un o gün gelmeyeceğini söyleyerek içeri almadı onu, o da etrafta dolaşarak beklemeye koyuldu. İçerde Morrisey'le birlikte Fred Hughes, Mario Amaya ve Londralı bir galeri sahibi Billy Name vardı. Stüdyonun arkasındaki karanlık odada çalışan Name, o günü şöyle anlatıyor: "Silah sesleri duydum. Alışılmadık bir sesti, ne olduğunu anlayamadım. Ama Fred ve Paul'ün orada olduğunu bildiğim için çalışmaya devam ettim. Sonunda ön tarafa geçtiğimde, kanlar içinde yatan Andy'yi gördüm. Onu kollarıma aldım, işte biliyorsunuz, kendini güvende hissetmesini istedim. Ve ağlamaya başladım, Andy'nin bilinci yerindeydi ya da sayıklıyordu ve dedi ki, 'Billy, lütfen beni güldürme, zaten çok acıyor...'"

O akşam saat 19.30'da genç bir trafik polisine şunları söyleyerek teslim oldu Valerie: "Polis beni arıyor. Ben bir çiçek çocuğuyum. O hayatımı çok fazla kontrol ediyordu." Warhol ciğerlerini, midesini ve dalağım delen iki kurşunun çıkarıldığı 5 saatlik bir ameliyattayken Valerie, "hiçbir yerde" yaşadığım, gerçekten "yazar" olduğunu ve Warhol'u neden vurduğunu anlatıyordu polise: "Birbiriyle bağlantılı pek çok sebep var. Ben ne olduğuma ve ne için varolduğuma dair bir manifesto yazdım."

5 Haziran günü hakimin karşısına çıktığında yasal yardımı reddetti: "Hiçbir şeyden pişman değilim" diye bağırdı, "Beni mahvedecek bir şey yapacaktı o." Bu noktada Valerie, Girodias'la Warhol'u karıştırmış görünüyor: "Gazetelerde Andy'yi oyunumu sahnelemediği için vurduğum yazıldı. Sebep bunun tam tersi. Bütün işlerim üzerinde yasal hakkı var. Sık sık birilerini vurmam. Boşuna yapmadım bunu ben." Hakimin isteği üzerine psikiyatrik testlere tabi tutulmak üzere hastaneye gönderildi. İşte bu sırada Atkinson ve Kennedy, Valerie'yi "canlanan feminist hareketin kahramanı" olarak savunmak üzere sahneye çıktılar. Atkinson, Solanas ile Jean Genet arasında kültürel bir analoji kurmaya çalıştıysa da, Valerie bunların hiçbirini kabul etmedi: "Sartre ve de Beauvoir, o iki şişirilmiş demagog, onun eserlerinde varoluşçu etkiler olduğunu söyleseler de, Genet yalnızca bildirir. Bense sosyal propagandistim."

Kennedy mahkemedeki savunmasında psikiyatrik testlerden şikâyet etti, çünkü Valerie doktorların farklı değerlere sahip olmaları nedeniyle onu yargılayamayacaklarını söylüyordu. Yine de yargıladılar.

Yirmi beş yıl sonra doktorlarından biri, Ruth Cooper, Mary Harron'la konuşmayı kabul ettiğinde, filmin en önemli belgeleri de ele geçmiş oldu. Baporlar yalnızca Valerie'nin hayatını değil, sorgulanmaya nasıl tepki verdiğini de gözler önüne seriyordu: "Aile içi çatışmayı, babası tarafından cinsel tacize uğramayı da içeren ve evden sürekli ayrılıklarla geçen acı dolu bir çocukluk dönemi tasvir etmektedir. Hastanın annesi üç kez evlenmiş olup Miss Solanas sık sık çeşitli akrabalara gönderildiğinden annesini pek az gördüğünü hatırlamaktadır. Hasta ergin olduğunda tam bir 'bela ocağı'na dönüştüğünü eklemektedir. On üç yaşındayken annesi ikinci kez evlenmiş... On dört yaşında iki yıl kadar kalacağı bir yatılı okula gönderilmiştir. İlk eşcinsel deneyimlerini yaşadığı yer burasıdır..."

"Enerjisinin çoğunu bilinçli olarak erkeklerin nasıl birer 'domuz' ve 'sömürgen' olduklarını kanıtlamaya adamışsa da," diye devam ediyor rapor, "bilinçsizce erkek olmaya ve böylece, belki de, annesinin sevgisini kazanmaya çabalamıştır..." Ve ardından, son derece hassas bir saptama yapıyor doktorlar: "Her ne kadar kendini zor, sert, alaycı ve insanlardan uzak biri gibi göstermeye çabalasa da, Miss Solanas aslında çok korkmuş ve mutsuz bir çocuk-

tur." Rapor, hastaya paranoid şizofren teşhisi konmasıyla sonuçlandı.

Valerie'nin hayatının ilk yılları, Warhol'u vurduktan iki gün sonra *New York Post*'ta çıkan bir yazıyla biraz daha aydınlandı: Valerie Jean Solanas, 8 Nisan 1936'da Atlantic City'de doğdu. Kendisinden iki yaş küçük Judy adında bir kız kardeşi vardı. Anne-babası, Dorothy ve Louis Solanas 40'lı yıllarda boşandılar. *New York Post*, olaydan sonra babasıyla temasa geçmiş, fakat Louis Solanas kızını en son ne zaman gördüğünü hatırlamadığını söylemişti. Dorothy Solanas 1949'da piyano akordçusu Red Moran'la evlendi ve Linda adında bir kızları oldu. Moran üvey kızını "tuhaf biri" olarak tanımladı ve ısrarlı sorularından hoşlanmadığı için kısa zamanda "anti-Valerie" oldu. Valerie on beşine geldiğinde bir denizciyle ilişkiye girdi. O zamandan beri de "erkeklere karşı" oldu. Gazetedeki yazı, Valerie'nin Anacostia High School'da özel bir öğretmeni olduğundan, fakat üvey babasının buna dair hiçbir şey hatırlamadığından da söz ediyordu.

Tüm bunlara rağmen, Valerie 1954'te iyi bir dereceyle mezun oldu ve Maryland Üniversitesi'nin psikoloji bölümüne başvurdu. Harcını ödemek için de psikoloji departmanına bağlı deneysel laboratuvarda çalışmaya başladı. Yaklaşık on yıl sonra *Scum Manifesto*'da savunacağı teorilerin bilimsel "kanıtlarını" da burada keşfetti:

"Erkek cinsi biyolojik bir kazadır: Erkek geni y, tamamlanmamış bir x (dişi) genidir, yani eksik kromozomlardan oluşur. Başka bir deyişle erkek; tamamlanmamış, kusurlu bir dişi, daha gen aşamasında kürtaj edilmiş, yürüyen bir düşüktür. Erkek olmak, eksik ve duygusal açıdan engelli olmak demektir. Erkeklik bir eksiklik hastalığı, erkekler de duygusal kötürümlerdir."

Bir yazısı ilk kez üniversitenin gazetesi *Diamondback*'te yayınlandı. Kadınların toplumdaki yeri üzerine sürdürülen tartışmanın bir parçasıydı yazı. Ayrıca yerel bir radyoda, insanların arayıp sorunlarına sarkastik çözümler buldukları on beş dakikalık bir söyleşi programı yapıyordu. Fakat okuldaki arkadaşlarıyla arası iyi gitmedi ve yurttan ayrılıp bir oda tuttu. Valerie'yi tanıyan bir erkek öğrenciye göre, Valerie ona okul parasını fahişelik yaparak kazandığını söylemiş, hatta ona birlikte bir gece geçirmeyi önermişti. Yine de bunların hiçbiri onu eğitiminden alıkoymadı ve 1958'de Minnesota Üniversitesi'nde psikoloji master'ına başladı. Sonra, 1959 baharında, aniden ortadan kayboldu Valerie.

1960-1966 yılları arasında ne yaptığı hakkında hemen hemen hiçbir şey bilinmiyor. 1966'da *Cavalier* adlı erkek dergisinde yayınlanan "Bir Genç Kızın El Kitabı" adlı yazısıyla tekrar bulunuyor izi. Sokaklarda bedenini ve muhabbetini satan maceraperest bir kadının hikâyesi bu. Harron'a göre, "Kendisinin hep olmak istediği, idealize ettiği kişi" bu. Aynı yıl Jeremiah Newton adında, Greenwich Village'daki gay ve Factory'deki sanat çevresine yakın bir genç, bir kitapçı dükkânındaki ilanda bir oyun için genç erkeklerin arandığını öğrendi. Arkadaşı, Valerie'le ilgili "birkaç tahtası eksiktir" şeklinde uyardı onu. "Yine de gittim Chelsea Hotel'e ve bana oyununu okuttu. Çok müstehcen, deneysel ve oldukça tuhaftı. Ama onunla hemfikir olduğumu söylemeliyim. Erkekler dünyayı mahvetmişlerdi. O bunu biraz anladığımı biliyordu." Factory çevresini de tanıyan Newton, Valerie'nin orada hiç şansı olmadığını biliyordu: "O insanların ne kadar küstah olduklarını bildiğim için, ona ne kadar kötü davrandıklarını da tahmin edebiliyorum. Onu defalarca kırmış olmalılar. Ve Andy de hiçbir şey söylemezdi. Öldüğü için onun hakkında böyle şeyler söylemekten nefret ediyorum, ama Andy bir aziz değildi. Çok zalim olabiliyordu. Gözetleyici olmayı severdi. İnsanları kavga ederken görmekten hoşlanırdı."

Herşeye rağmen beş parlak bir öğrenciydi. (sağda) Valerie'yi Lili Taylor canlandırdı.

1968 sonbaharında, Geoffrey LeGear adında genç bir adamın ödediği 10 bin dolarlık kefaletle serbest bırakıldı Valerie Solanas ve Christmas'ta Warhol'a telefon açtı: Ondan Johnny Carson Show'a çıkmasını ve *Manifesto*'nun *Daily News*'ta yayınlanmasını sağlamasını ve çaldıkları için 25 bin dolarlık tazminat ödemesini istedi. Tekrar hayatına kast edilmesinden korkan Warhol'u dehşete düşürdü bu telefon.

Üç yıllık cezasının bir yılını yatan Valerie'yi çıktığı ilk gün gördü Jeremiah Newton: "O sıralar feminist dergilerde Valerie'yi savunan, Warhol'un bunu nasıl hakkettiğini anlatan yazılar çıkıyordu. Ben de onu bir çeşit klüp olan Gay Liberation merkezine götürdüm." Newton toplantı halindeki kadınlarla konuşup aşağı indiğinde, Valerie cevabı çoktan biliyordu: "Bana yardım etmeyecekler." Newton bunun üzerine onu, Brooklyn'deki bir gay ve lezbiyen komününe götürdü.

Birkaç yıl önce yolda rastladığı bir adam ona "Sen Jeremiah Newton'sın, değil mi?" deyip küfrettiğinde öğrendi Newton, Valerie'nin o komünün huzurunu nasıl kaçırdığım ve çantasından çıkardığı bir tabancayla tavanı deldiğini.

1994 yazında American Playhouse, Mary Harron'ın senaryosunu satın aldı. Lili Taylor Valerie'yi, Jared Harris de Warhol'u oynamayı kabul etti. Bütçe 1 milyondan 1.7 milyon dolara çıktı ve BBC de artık uzun metrajlı bir sinema filmine dönüşmüş bu projeye 200 bin pound verdi. Bu yılın Ocak ayında *I Shot Andy Warhol* Sundance Film Festivali'nde sürpriz bir başarı kazandı ve Taylor jüri özel ödülünü aldı. Mayıs ayında New York'ta gösterime girdiğinde kapılarda uzun kuyruklar oluşuyordu.

Film büyük yankı uyandırdı. Warhol'un arkadaşları, özellikle Paul Morrisey, Solanas'tan ettikleri gibi filmden de nefret ettiler. Fakat en beklenmedik tepki Solanas'ın ailesinden geldi ve Harron'la temasa geçtiler. Valerie'nin kardeşi Judy'nin kızı, filmi Seattle'daki bir festivalde görmüş ve annesini de filme götürmüştü. Hemen Harron'ı aradılar. Fakat Harron'ın çok önemli bir haberi vardı: Filmin dağıtımcılarını arayan bir adam, Valerie'nin oğlu olduğunu söylemişti. Valerie'nin yeğeni Karen, "Oralarda bir yerde bir kuzenim olduğunu bilmek beni delirtiyordu. Hiçbirimiz onu görmemiştik. Mary, bu adamın bir tür çılgın olmasından endişeleniyordu. Gerçeği öğrenebileceğim tek kişi annemdi ve 'Evet, o Valerie'nin oğlu' dedi. 1953'te doğmuş, benden bir yaş büyük, çok uzun bir süre evlat edinildiğini bilmemiş ve... Hayır, onu hiç görmedim. Annem, o ve Linda buluştular. Ama ben de buluşacağım. Şu anda resimlerine bakıyorum."

David gerçek annesini hiç görmedi.

Bütün bu hikâyeler Judy için yeterince yorucu olmuştu, konuşmaya kızı kadar istekli değildi, yine de bazı boşlukları doldurdu.

Valerie ve o, küçükken Atlantic City'deki büyükanneleri ile yaşadılar, anne-babalarıyla değil: "Ben babamı tanımadım. Ama Valerie babasına çok düşkündü. Sanırım, onun gidişinin sonraki sorunlarla büyük ilgisi var." Judy'ye göre Valerie, aşırı zeki ve akıllı, ailesi için fazla entelektüel bir kızdı. Ne kadar sık görüşmüşlerdi iki kızkardeş? "Tüm hayatı boyunca Valerie'yle birlikteydim." Işin doğrusu, Valerie hayatının son on yılma kadar annesi ve kardeşini durumundan haberdar etmişti. Judy'nin bildiği kadarıyla, herşey hamileliği sırasında değil, master yaptığı dönemde başlamıştı: "Kadınların çıkarına hiçbir şey olmadığım, bütün profesörlüklerin, araştırma imkânlarının erkeklere verildiğini, daha yüksek bir eğitim almamın imkânsız olduğunu söylüyordu. Berkeley'ye gitti, orada bazı dersler aldı ve *Scum Manifesto*'yu orada yazmaya başladı."

Önceleri kısa notlar yazan, kart gönderen, kimi zaman sonra mutlaka geri ödeyeceği borçlar almak için arayan Valerie, artık uzun uzun oyunundan söz eden mektuplar atmaya başlamıştı. Annesi de kardeşi de çok endişeleniyorlardı. Warhol'u vurmadan iki hafta önce kardeşine giden Valerie, ondan uzun kıvırcık saçlarım kısacık kesmesini istedi. Tüm ısrarlara rağmen, Girodias'ı bulmak üzere New York'a döndü. Sonrası malum... Hayatının son yılları hakkında konuşmak istemiyor Judy: "Korkunçtu, korkunç... New York'tan Arizona'ya, oradan da San Fransisco'va gidecekti... Sonra onu kaybettim. Aradım, ama bulamadım."

Geriye bir tek Valerie'nin oğlu kalıyor. David Blackwell, güney aksanıyla kibarca konuştuğu telefonda, gerçek soyadını kullanmayı ve Valerie'nin gencecik yaşta anne olduğunu herkesin bilmesini istediğini söylüyordu. Valerie on beş yaşındayken orduda görevli, muhtemelen zaten evli birinden hamile kalmıştı. Anacostia'da özel öğretmenle geçen o muamma dönem, aslında çocuğunu evlat edinmek isteyen Bay ve Bayan Blackwell'in yanında kaldığı dönemdi. Doğumdan önce ve sonrasında da bir yıl boyunca onlarla birlikte yaşadı Valerie. Gerçeği ancak üç yıl önce öğrenen, şimdi kırk üç yaşındaki David, zaten yazma yeteneğinin nereden geldiğini hep merak etmişti. Washington'daki National Gallery of Art'a gidip Warhol'la ilgili bilgi istediğinde ve kendisine verilen kitapta annesinin fotoğraflarıyla karşılaştığında, ona ne kadar benzediğini farketti. Daha sonra çok üzücü şeyler de öğrendi annesi hakkında, yayınlanınca da filmi izlemeye gitti. Onu en çok üzen annesinin fahişelik yapmasıydı: "Fahişeliğe karşı değilim, bu hayatın bir gerçeği. Beni üzen bunu yirmi beş dolara, bir fincan kahveye yapması, kendim aşağılamış olması."

Ailesini tanımak için çok fırsatı olmamış, ama teyzesi Judy ile haberleşiyorlarmış, büyükannesi ise onunla konuşmayı reddediyormuş. Moda fotoğrafları çeken ve bu iş için genellikle kız arkadaşlarını kullanan David, "Şimdi onlara diyorum ki, benim annem bir erkek düşmanıydı. Şimdi yaşasa ne düşünürdü acaba?" diyor gülerek. Sonra güney aksanıyla yavaşça şunları söylüyor: "Uzun süre annemin öldüğünden habersizdim. Onu bulmak için uğraştım. Ona yardım edebilirdim. Düşünüyorum da, Valerie'yle tanışabilseydim, bulabileceği en iyi ilaç olurdum ona."

***The Guardian*'dan derleyen Yeşim**

ajanda

TİYATRO

• Cahide
Nezihe Araz'm Cahide Sonku'nun hayatını anlattığı oyununun başrolünde Nurseli İdiz oynuyor.
Perşembe, cuma, cumartesi 21.00
cumartesi, pazar 15.00.
Talimhane Sahnesi
Şehit Muhtar Caddesi, 69/A Taksim, İstanbul.

• Krahn Diş Ağrısı
14 Aralık 13.00
Çocuk Oyunu
Evrensel Kültür Merkezi
Anzavur Pasajı, Galatasaray, İstanbul.

KONFERANS

• Ankara'da Konferans
"Kadınların Siyasal Katılımı, Sürekliliği ve Değişimi"
"Tansu Çiller" örneği
Konuşmacı: Prof Dr. Yeşim Arat B.Ü. SBF
Tarih: 7 aralık 1996
Yer: Neva Oteli
Esat Caddesi, No:32, Küçükesat, Ankara
Saat:14.00
"Uçan Süpürge" Kongre Turizm ve Organizasyonu Ltd. Şti tarafından organize edilmiştir.

ETKİNLİK

• 13 Aralık Cuma 17.00
İnsan Haklarından Fotoğraflara Yansıyanlar
Şaban Dayanan, Dia Gösterimi
15 Aralık Pazar, 18.00
Figen Genç, Konser
Evrensel Kültür Merkezi
Anzavur Pasajı, Galatasaray, İstanbul.

• Popüler Kültür ve Kadın İmgeleri
Konuşmacı: Müge İplikçi
21 Aralık Cumartesi
14.00
Morçatı Kadın Sığmağı Vakfı
İnönü Caddesi, Nispet Sokak, Pınarbaşı Apt., No: 5/6, Elmadağ
Taksim, İstanbul.
Tel: 212.24 16 80

GEZİ

• Fotoğrafevi
Pazar Yürüyüşleri
1 Aralık Serindere
8 Aralık Sülüklü Göl
15 Aralık Erikli Yaylası
22 Aralık Kayaüstü Yaylası
29 Aralık Aytepe
Tel: 0212.251 05 66

• Tempo Tur
Pazar Gezileri, Ankara.
1 Aralık Kızılırmak Vadisi Yürüyüşü
Akyarmadan Çamkoru orman içi Yürüvüşü.
8 Aralık Aluç Dağı Yürüyüşü
Safranbolu Yörük Köyü Yürüyüşü.
15 Aralık Mevlana Haftası Konya Gezisi
Seydiler Köyü ve Kırkinler Mağarası.
22 Aralık Kızılırmak Vadisi Yürüyüşü.
29 Aralık Gavur Kale, Külhöyük, Gökçehöyük, Hayman Kültür Gezisi
Bilgi için: 0312.42 20 96.

Faruk Akbaş

• Gezievi
Günübirlik Geziler
1 Aralık Doğançay
8 Aralık Yamkdere
14 Aralık Erikli Yaylası
15 Aralık Aytepe.

Hafta Sonu
7-8 Aralık Safranbolu
14-15 Aralık Bolu Aladağ.

Yılbaşı Gezileri
29 Aralık Abant, Sünnetgöl, Göynük
31 Aralık-1 Ocak trenle Pamukkale
Bolu Aladağ
28 Aralık-1 Ocak Fethiye, Bodrum, Kapadokya
Tel: 0212.224 50 86, 244 26 66.

PANO

• Birkaç kadın, bir süre, her ay Ayşegül'e (Ağustos ve Kasım sayılarından bileceksiniz.) bir miktar katkıda bulunmaya karar verdik. Yardım etmek isteyenler, dört beş kadın birleşip ayda 1 milyon gibi bir miktar bile yollasalar çok işe yarayacak. Katkılarınızı küçümsemeyin. Ayşegül, kafası maddi sorunlar ve uzantılarıyla dolu olsa da, "Burada ne işim var sorusunu hiç sormuyorum; burası benim yerim," dediği okuluna gidip geliyor.
Ankara'dan kadınlar
Yeni Hesap No: Ayşegül Kanat, Yapı Kredi Bankası, Yenişehir Şubesi, 053396-6

• *Pazartesi* Ankara Büro aralık ayı programı,
14 Aralık, Okur Toplantısı
21 Aralık, "Kocaları savaşıyor, kendileri yerlerinden ediliyor: Mülteci kadınlar"
28 Aralık, Pazartesi Grubunun "Yıl sonu kakara kikirisi"...

• Yavru köpek arıyorum.
287 31 77-78
Hilal Gökdemir

• Çocuklarının matematik derslerinde başarılı olmasını isteyen veliler beni arayabilirsiniz.
0216 399 12 87

• Çocukların cinsel istismarı konusunda bir çalışma yapmak isterseniz, önümüzdeki günlerde bu konudaki bir toplantıya katılmak için *Pazartesi*'den Ayşe Düzkan'la temasa geçebilirsiniz.

• Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nda "gönüllü" olarak "arşiv" çalışmalarına katılmak ister misiniz?
Bilgi için: Hülya İskender
534 95 50

• Brighton'da düzenlenen uluslararası kadın konferansım takip etmem için elinden geleni yapan, orada kaldığım süre içinde de çevirileri ve organizasyonlarıyla bütün işleri kolaylaştıran Algın'a binlerce teşekkür. asuman

ABONE OLAN MUTLU OLUR (BİZ DE!!!)

Pazartesi'ye abone olursanız mutlu olursunuz! Her sayı bayiye geldi mi, gelmedi mi stresini yaşayacağınıza ***Pazartesi*** ayağınıza kadar gelir. Az mutluluk mu? Hem dergiye olur da zam gelirse, siz muaf olacaksınız. (Abone olursanız ayrıca bizi de mutlu edeceksiniz.)

5 Abone yapana bir kitap, 10 abone yapana bir yıllık abone hediye!

ABONE FORMU
Adı: .....
Soyadı: .....
Adres: .....
.....
.....
.....
Abone süresi: .....
Başlangıç tarihi: .....

Türkiye içi:
Posta Çek Numarası: 662 965.
Yıllık abone ücreti: 1.200.000 TL.
Altı aylık abone ücreti: 600.000 TL.
Türkiye dışı:
Bir yıllık 50 DM, altı aylık: 25 DM.
Döviz hesabı: Asuman Bayrak, Türkiye İş Bankası, Taksim Şubesi, İstanbul.
Hesap Numarası: 1052 / 30100 / 3184936

Dikkat: Abone ücretini yatırdığınıza dair belgeyi ve abone formunuzu bize gönderin. Biz de size her ay **Pazartesi**'nizi postalayalım.

Dergimize Almanya'da bulunan kadın Vakfı Frauen-Anstiftung (FAS) destek vermektedir.

"Dört taraftan kuşatılmış bir halkın kadını için, ulusal kurtuluş mücadelesi devam ederken, kendi kadınlık durumunu sorgulaması lüks sayılıyor. Yüzyıllardan beri kendi evinde birtek gün bile barış içinde yaşayamayan Kürt halkının kurtuluşu, sadece erkeklerin hazırladıkları bir kurtuluş projesine kadınların katılması ile mümkün değildir, bu projenin her cümlesinde kadınların da aktif katılma hakkı sonucu istenen sonuca ulaşabiliriz."

Haco (Bir kadın gerilla komutanı)

PAZARTESİ

Kadınlara Mahsus Gazete
(Aylık kadın dergisi)
Sahibi: Kadın Kültür İletişim Vakfı
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Filiz Koçali

Her gün büroda olanlar: (Yazı Kurulu) Asuman Bayrak, Ayşe Düzkan, Filiz Koçali, Nesrin Tura. (Görsel Yönetmen) Semra Emre. (Arşiv) Ayşegül Ulus. (Halkla İlişkiler) Aşkım Tekgül.
Sadece Pazartesi Günü Gelenler: (Yayın Kurulu) Beri Eyüboğlu, Emel Deniz, Fadime Gök, Filiz Kerestecioğlu, Füsun Özlen, Gülnur Savran, Handan Koç, Meltem Ahıska, Minu İnkaya, Nermin Coşkun, Nural Yasin, Tülen Ateş.
Almanya Temsilcisi: Hülya Eralp.

Günü saati belli olmayanlar (Çizerler): Ayşen Baloğlu, Feyhan Güver, Ramize Erer, Semra Can. (İllüstratör): Rana Mermertaş.
Adres: Şehit Muhtar Caddesi, 60/5, Tarlabaşı, Taksim, İstanbul.
Tel: (0212) 256 28 59, 256 98 14-15
Ankara Büro: Konur 2 Sokak, 53/ 10.
Tel: (0312) 419 09 95
Baskı: Özer yayıncılık Ltd. Şti., Hadımköy, İstanbul.
Dağıtım: Bir-Yay.